

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:
Fysiske størrelse | Physical extent:

Andersen, Anton.

Danske Forfatterinder i det 19. Hundredeaar :
Biografier og Karakteristiker.

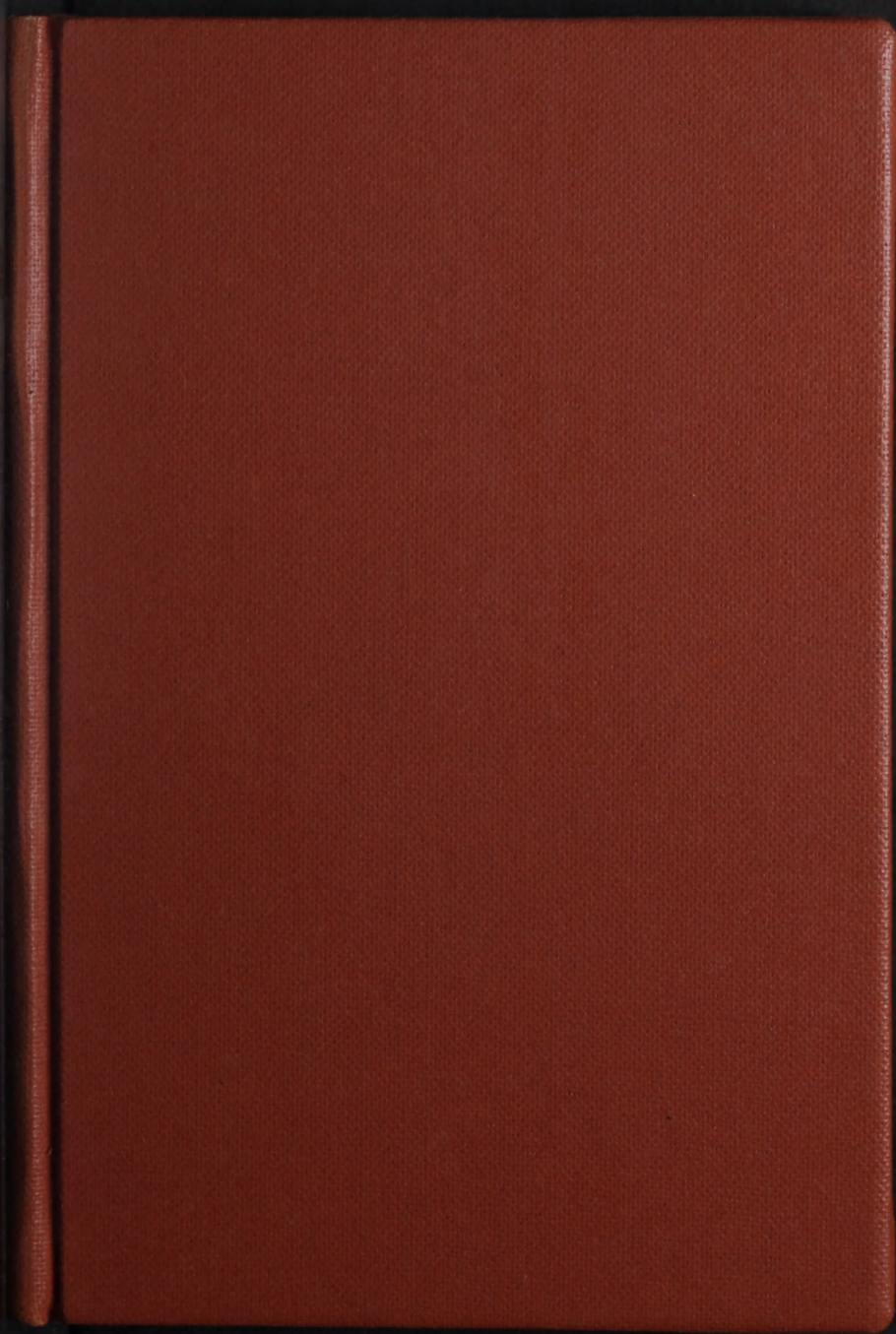
København, Em. Langhoffs Forlag, 1896
224 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

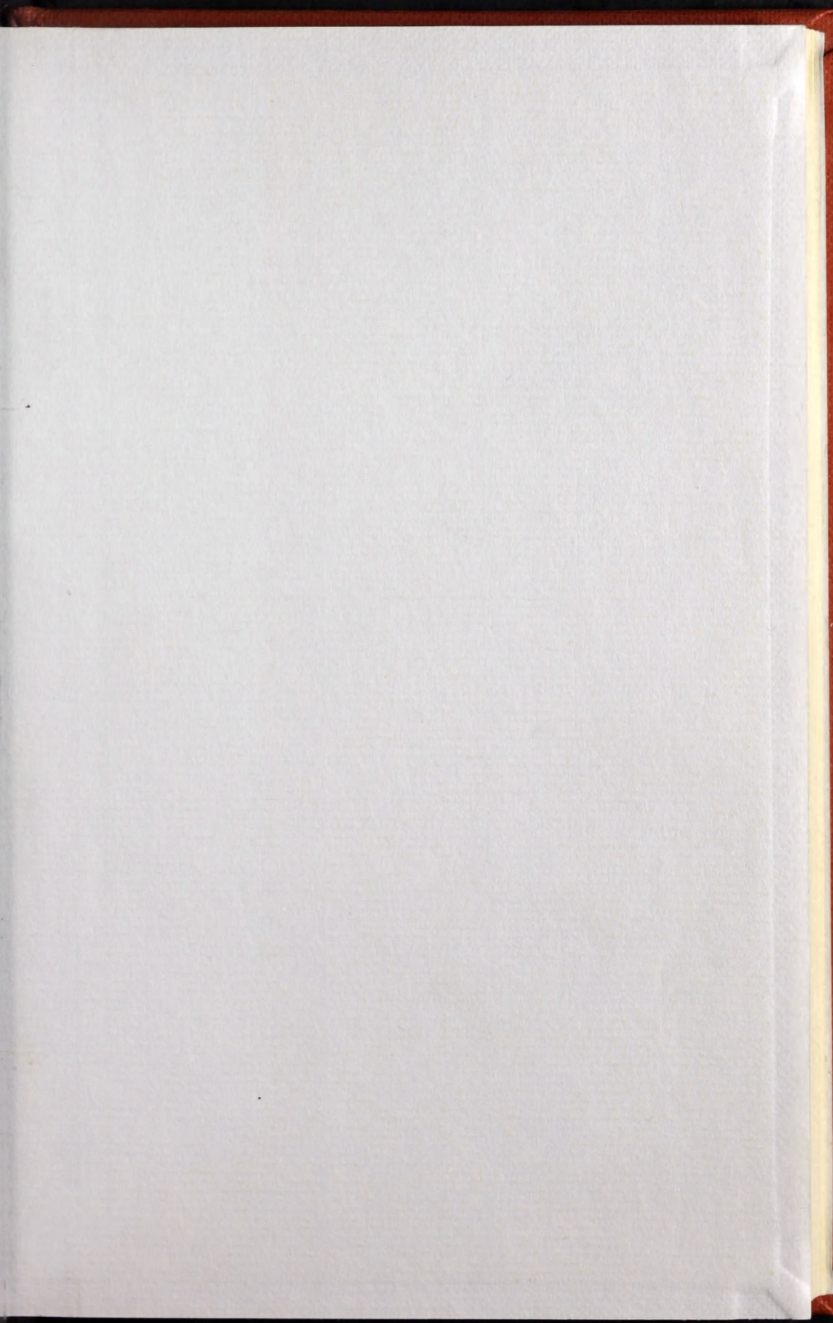
49, -134, -8°

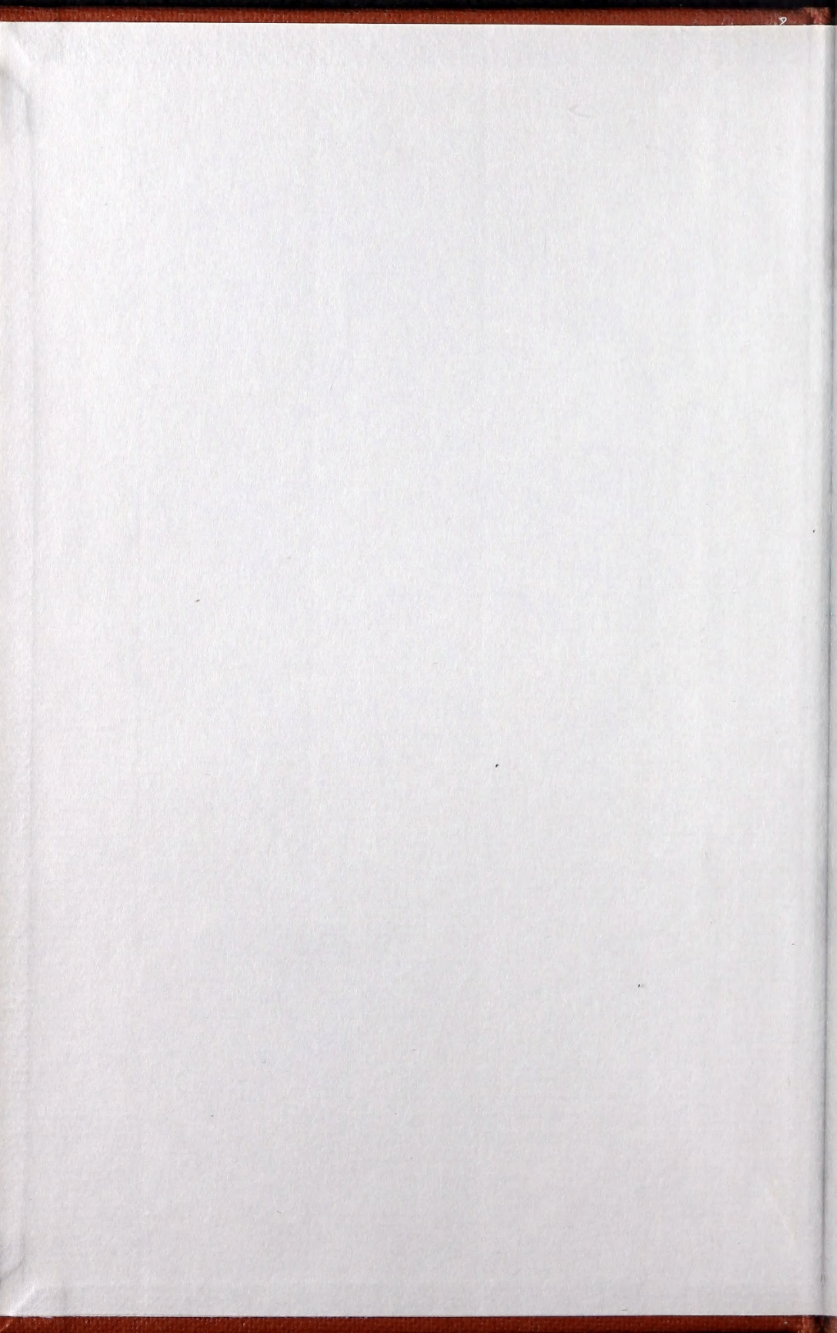
DET KONGELIGE BIBLIOTEK

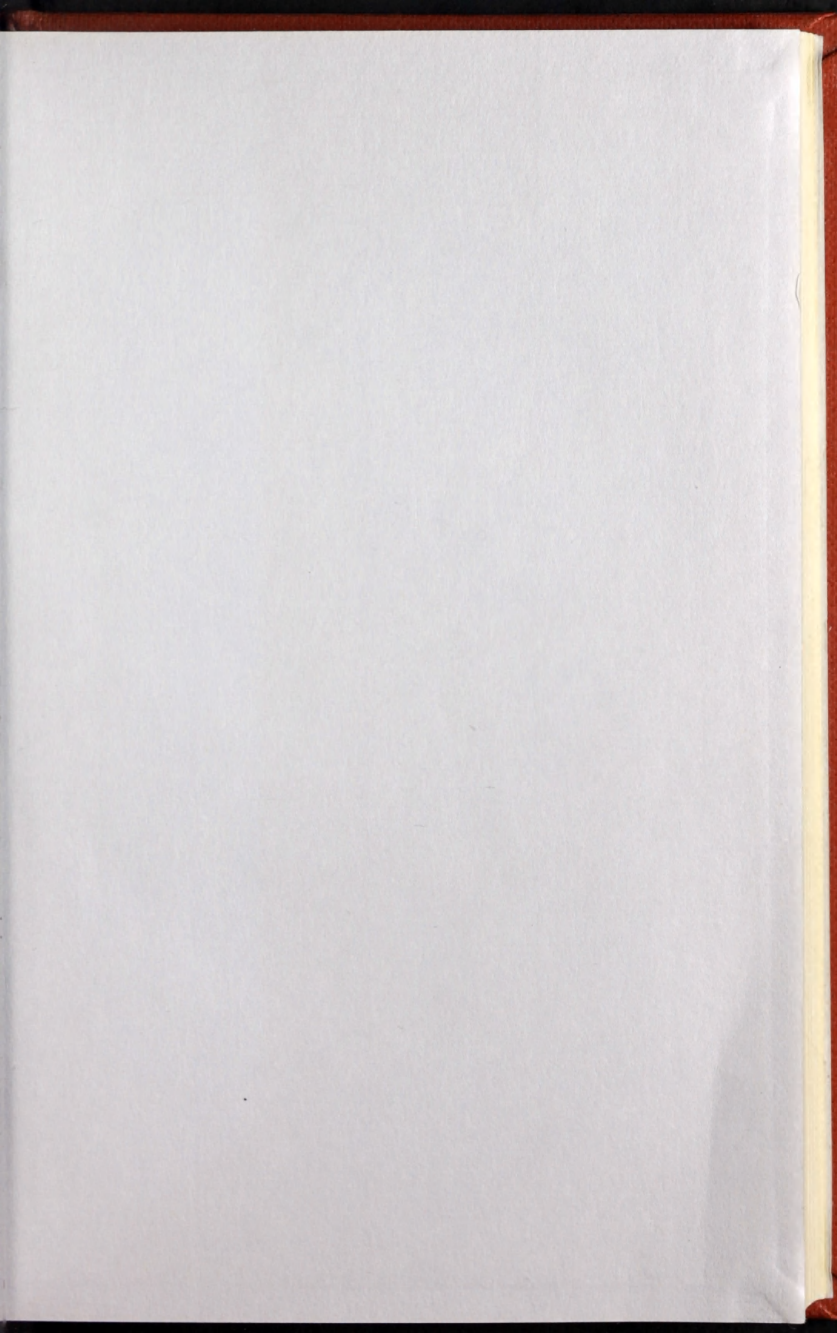

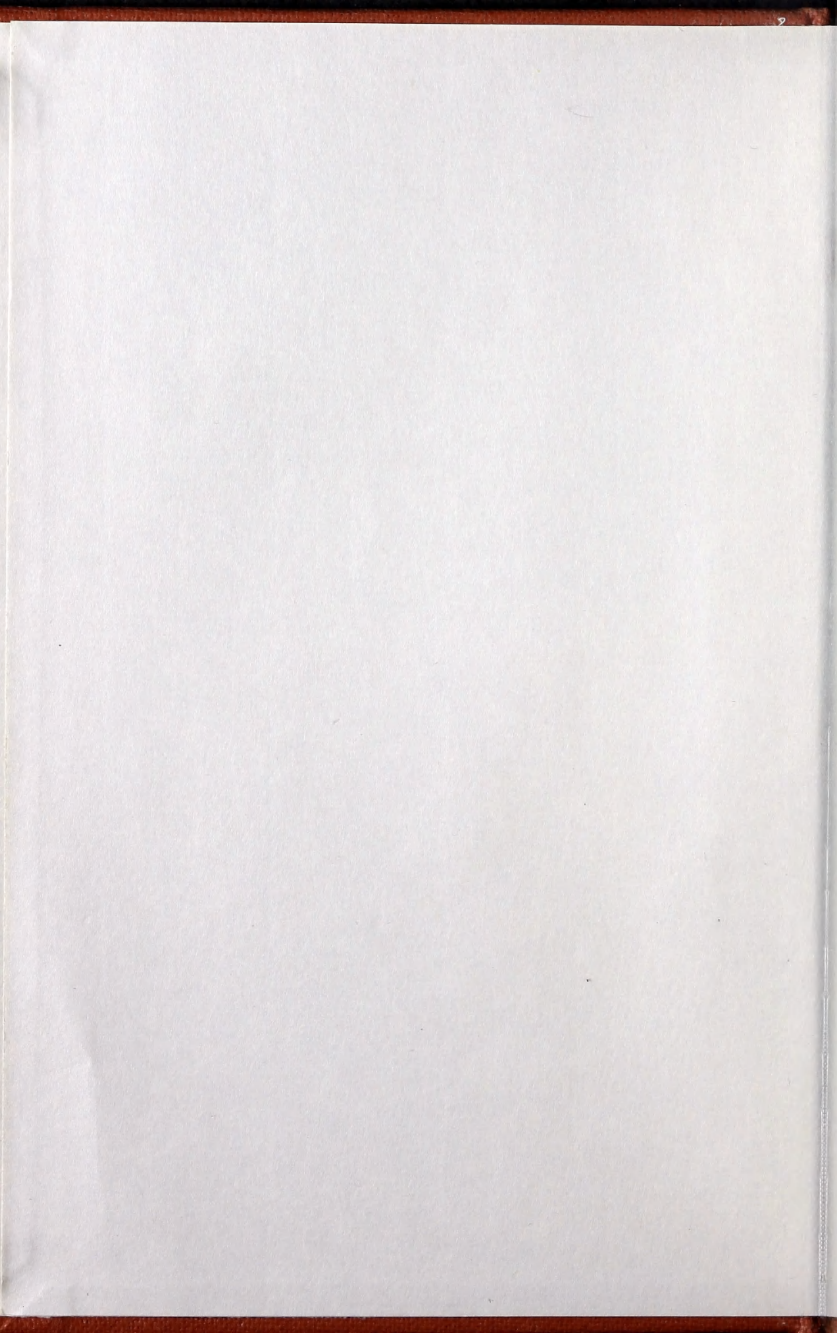
130020871718

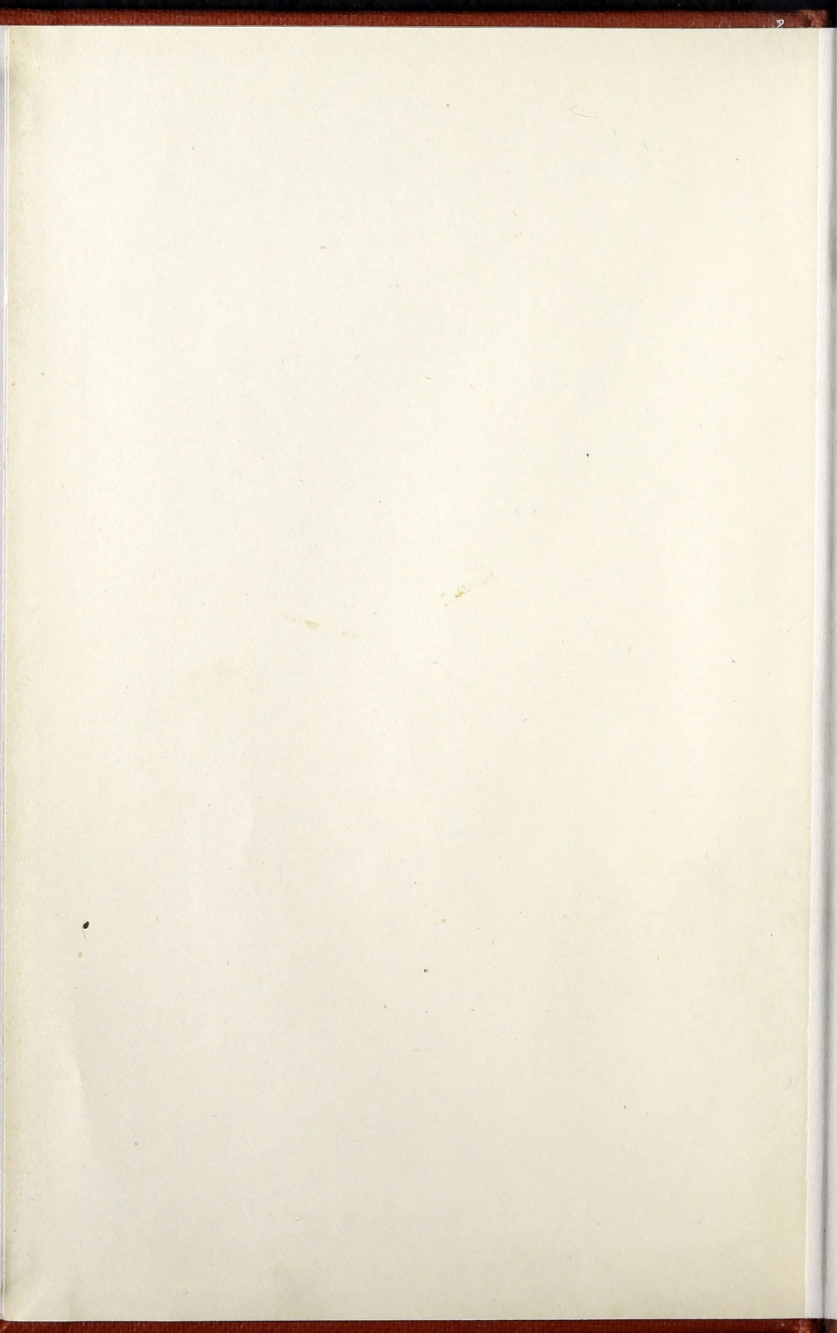

DANSKE FORFATTERINDER

I DET NITTENDE HUNDREDAAR

DANSKE
FORFATTERINDER

I DET NITTENDE HUNDREDAAR

BIOGRAFIER OG KARAKTERISTIKER

AF

ANTON ANDERSEN

KØBENHAVN

EM. LANGHOFFS FORLAG

I. COHENS BOGTRYKKERIER

1896

6006

Hvad Livet dækker med et Taageslør,
der glimtvis løftes, som naar fjernt det lyner,
hvad Tanken møder som en lukket Dør,
det stiller Kunsten frem i klare Syner.

(Jenny Blicher-Clausen).

Ak, hvad er Mindet mod det fulde Liv,
der svulmer mægtigt mellem Strid og Kiv
og gennem Brydning vinder sin Forsoning
og giver Ordet »Fred« fuldklar Betoning

(Magdalene Thoresen).

Det smaa kan jo spejle det store,
Hjertets usynlige Kamp, dets Sejr og Livets Konflikter,
hundrede Gange beskrevne, blive bestandig dog ny.

(Benedicte Arnesen-Kall).

Forord.

Nærværende Arbejde har ingen Forgængere. Det er et første Forsøg paa at give en kortfattet Skildring af danske Forfatterinders Liv og Værker. Det er forklarligt og ventelig undskyldeligt, om der vil kunne eftervises Brist og mulige Fejl deri.

Man har hidtil været noget utilbøjelig til at skænke den kvindelige Litteratur nogen videre Opmærksomhed; oftest har man helt villet ignorere den og frakende den ethvert Spor af Betydning. Grunden hertil er navnlig den, at man gør gældende, at den, som Helhed set, ikke kan kaldes fuldbaaren Kunst. Det er imidlertid en Kendsgerning, at mange af Kvindernes Værker, t. Eks. Frøken Levetzow's, Frøken Bjørnsen's, Fru Schjørning's, vedblivende udkommer i det ene store Oplag efter det andet. Dette afgiver et Slags Bevis for, at disse Bøger dog maa indeholde

noget, som finder Genklang hos det store Folk. Der maa i disse findes i det mindste noget personligt Liv, nogen løftende Stemning, eller, for at bruge et meget moderne Ord, nogen Livsværdi. Den store Udbredelse er ganske vist ikke nogen fuldt paalidelig Gradmaaler og kan navnlig slet ikke bevise, om en Bog er et Kunstværk eller ikke. At Kunstværkerne, litterært set, er de bedste, kan der jo ikke tvistes om; men det vilde være galt, om man fastslog den Sætning, at alt, hvad der ikke er ægte og god Kunst, fortjener heller ikke at læses. Vilde man grundigt anvende den moderne kritiske Metode, saaledes som den er grundlagt af St. Beuve, Hip. Taine, Georg Brandes, da maatte man se den største Del af, hvad der mellem Aar og Dag kommer frem paa vort Bogmarked, falde uden for Kunstens strengt dragne Grænselinie. Men i en Tid, der er saa fattig paa virkelig lødige Digterværker, som vor, har man for det brede Lags Skyld næppe Raad til fornem Vragen af hele Resten, hvis der da i denne kan findes sunde og gode, om end ikke særlig dybe eller oprindelige Tanker, en ædel Livsanskuelse, Inderlighed og Varme i Stemning og Følelse, Fingerpeg og Stræben mod det bedste

i Tilværelsen, en mildnende Lysspredning over Livets alvorshaarde Virkelighed. Den store Kunst fordrer en betydelig Aandsudvikling for at tilegnes, skattes og forstaas. Men det langt overvejende Flertal af et Lands Befolkning har, som bekendt, ikke denne Udvikling. Ved Siden ad den virkelig store Kunst, mod hvilken de rige Aander stræber, vil og maa der altid være en folkelig Digtning, Bøger, i hvilke Handlingen maaske ikke, ligesom umærkeligt, udvikler sig efter indre organiske Love og ved Benyttelsen af de ypperste tekniske Midler former sig til en kunstnerisk afrundet Helhed, men i hvilke der ydes en lettere Aandsføde, der endda meget vel kan være sund. En saadan Litteratur bliver da tillige af opdragende Betydning ved at forberede den højere, sjælsrigere og mere kunstudformede Digtning. I denne Henseende har vore danske Forfatterinder øvet en paaskønnelsesværdig Gerning, navnlig blandt Ungdommen, hvem det ofte er vanskeligt, ikke mindst i Nutiden, at skaffe god og sund Læsning. De har allesammen ydet et Bidrag, om end beskedent, til Slægtens Aandsnæring og derigennem ogsaa til dens Vækst.

»Man skulde dog tro, at Verden en Gang imellem kunde have godt af at høre noget fra en

Kvinde«, siger *Adda Ravnkilde* et Sted (»To Fortællinger«, 1884, S. 41), og man skulde synes, hun havde Ret. Kvinderne har jo Lejlighed til at gøre mange lagttagelser og Erfaringer, som det ofte er vanskeligt for Mænd at gøre. Deres Skrifter afgiver en Maalestok baade for deres Intelligens, deres særlige Opfattelse og deres Domme; og vi har ikke Lov til ubetinget at forkaste de sidste, fordi de maaske ikke stemmer med vore egne. Kvinden maa jo netop *som* Kvinde paa mange Punkter dømme anderledes end Manden. Og navnlig bør man ved Bedømmelsen af den hele feminine Produktion vel erindre, at den ikke har haft saa gunstige Vilkaar for sin Trivsel som den mandlige, men tværtimod er fremvokset under yderst vanskelige, stundom svære Forhold.

Der vil ikke inden dette Arbejdes snævert dragne Grænser kunne blive Plads til nogen indgaaende eller udtømmende Analyse af de enkelte Værker, lige saa lidt som det biografiske Stof vil kunne gives saa fyldigt, som det var ønskeligt. Ellers vilde jeg helt igennem have udførligere paavist Sammenhængsforholdet mellem de enkelte Forfatterinders Levnedsfærd og deres Værker; nu maa jeg stundom lade det blive ved en Antydning. Det

var oprindelig min Hensigt at behandle den hele Kvindelitteratur ud fra ensartede Synspunkter, eftervisende de Foreningsæmner og Kendemærker, der sammenknytter de enkelte Forfatterinder. Men Metoden forekom mig alligevel for abstrakt. Jeg har nu valgt at give de enkelte Biografier og Karakteristiker i en nogenlunde sammenhængende Række, væsentligst ordnet efter Forfatterindernes Alder og første Fremtræden. Det følger af sig selv, at jeg her inde i Hjertet af Fyn, langt fra Samlinger og Biblioteker, i Regelen ikke har kunnet tage Hensyn til samtidige Blades og Tidsskrifters Anmeldelser og Domme over de forskellige Arbejder, særlig for den tidligere Litteraturs Vedkommende. Jeg har heller ikke brudt mig videre derom, da jeg har ønsket at staa saa frit og upaavirket som muligt. Kun Biografien af Frøken Arnesen-Kall har, lidt forkortet, været optaget i »Illustreret Tidende«, ellers har intet af det efterfølgende været trykt før. Som en og anden af de Forfatterinder, der har sendt mig biografiske Meddelelser, ved, paabegyndte jeg dette Arbejde i 1887, men andre litterære Sysler forhindrede mig i at faa det fuldført. Det biografiske Stof er i øvrigt for Flertallets Vedkommende med-

delt mig af de vedkommende Forfatterinder selv, og aflægger jeg herfor min forbindtligste Tak.

For ikke at gøre Arbejdet alt for stort, har jeg maattet forkorte Afsnit III ret betydeligt, hvorved en Del i Manuskriptet optagne Biografier har maattet udelukkes, medens andre er stærkt beskaarne.

Havrehed ved Odense, den 15de Juni 1896.

Anton Andersen.

INDHOLD.

	Side
Aagaard, Barner C. (»Annita Carell«)	204
Aagaard, Hilda	223
Andersen, Clara	82
Arnesen-Kall, B. (»Benedicte«).....	43, 140
Baadsgaard, Anna	224
Bergsøe, Clara	223
Beyer, Sille.....	37
Bjørnsen, Louise (»Elisabeth Martens«).....	109, 162
Brandis, Henriette	187
Brosbøll, Augusta (»J. E. Cart«).....	224
Bruhn, Massi	224
Brummer, Therese (»Fru Elisabeth«).....	213
Christensen, Illa (»F. C. van der Burgh«).....	218
Clausen Blicher, J. (»John Bentsen«).....	221
Dalsgaard, Christine	224
Daugaard, Christine (»Erica«).....	88, 150
Eegholm, Camilla (Forf. til »Olga Lindal«).....	129, 176
Eltzholtz Alberta	223
Erslev, Anna	223
Fibiger, Elfride	208
Fibiger, Ilia	60
Fibiger, Mathilde (»Clara Raphael«).....	63
Forf. til »En Kvindehistorie«	202
Gad, Emma.....	222
Gyllembourg, Thomasine	28
Hegermann-Lindenchrone, Louise	32
Heiberg, Johanne Louise	50, 148

	Side
Henckel, Marie	223
Holst, Sofie (»Noli me tangere«).....	88, 151
Horten, Sophie.....	224
Jerichau, Elisabeth	198
Juel, Teckla (»Carl Krone«).....	120, 171
Juel-Hansen, Erna (»Arne Wendt«).....	217
Kieler, Laura (»Lili«).....	132, 182
Krebs, Johanne Louise	130
Levtzow, Cornelia (»J.«).....	116, 167
Læssøe, Agnete	224
Mechlenburg, Alfilde (»Ivar Ring«).....	126, 173
Mønster, Christine (»Aage Vang«).....	220
Nielsen, Henriette (»Theodora«, »H. T.«).....	56
Ravnkilde, Adda	216
Rink, Signe	224
Sandstrøm, O. (»Silvia Bennet«).....	181, 223
Schjørring, Johanne	188
Schwartz, Athalia (»Gisle«).....	68
Suenssen, Fanny (Forf. til »Amalia Vardum«).....	124, 172
Sødring, Julie Weber	224
Thoresen, Anne Magdalene.....	94, 154
Tuxen, Fanny (»Eva«).....	210
Worm, Pauline	75

I. Indledning.

Hos et Folk, i hvilket der rører sig et kraftigt og sundt Aandsliv, og hvor dette gennem en frugtbar Kulturstrøm finder fornøden Næring, vil Mændene i Længden ikke blive Eneherrer paa Kunstens og Litteraturens Omraader. Mere og mere meddelagtige i den voksende Intelligens vil Kvinderne efterhaanden vinde en stedse fyldigere Plads paa de nævnte Felter. Dette har længe været Tilfældet ude i de store Kulturlande, og det vil blive det ogsaa herhjemme, hvor jo for øvrigt allerede mange Kvinder, særlig i den sidste Menneskealder, har virket som Kunstnerinder og Forfatterinder. Blandt de sidste findes vel endnu ikke mange store Navne at henpege paa; men ikke des mindre maa det erkendes, at Kvinderne i Tidens Løb har øvet et litterært Virke, som fortjener at paaskønnes, og som man overhovedet ikke kan se bort fra, naar man vil danne sig et Helhedsbillede af vort Folks Bogavl i det nittende Hundredaar og særligt da i dets sidste Halvdel.

I det følgende skal der gøres et Forsøg paa at give et Udsyn over den kvindelige Litteratur, navnlig

siden Fru Gyllebourgs Tid. Der skal søges paavist de Muligheder, af hvilke den er fremspiret, de Forhold, som har betinget dens højere eller ringere Værdi, det Aandsliv, de Følelser, Stemninger og Tanker, for hvilke den er Udtryk og den Betydning, der maa tillægges den for vort Folk. Vi skal, saa vidt muligt, forsøge at se de forskellige Arbejder og deres Idé ud fra den Tids Synspunkt, i hvilken de fødtes. Litteraturen fra de aller seneste Aar ligger os derimod endnu for nær, til at man med fuldstændig uhildet Blik kan fælde en retfærdig Dom over den.

Det skal paa Forhaand villigt indrømmes, at Kvindelitteraturen i sin Helhed ikke kan kaldes Førsterangsarbejde, moden Kunst. Skønt et stort Antal Kvinder til Dato har forsøgt sig i saa at sige alle mulige Digtarter, er det dog uomtvisteligt, at den Høst, som hidtil er gjort, fylder langt mindre i Skæppen end i Laden og kan, paa langt nær, ikke jævnsættes den mandlige. Men dette er ganske ligefremt og naturligt og kan slet ikke være anderledes. Man maa erindre, at den hele Kvindelitteratur er af forholdsvis meget ung Dato herhjemme. Den langt overvejende Del af vore Forfattere er først fremtraadte i Hundredaarets sidste Halvdel; og der fandtes forud ikke nogen Mønsterlitteratur, som kunde tjene til følgeværdigt Forbillede. Hvad Midalderens lærde Damer havde frembragt, var ganske betydningløst for novellistisk og dramatisk Digtning i det nittende Hundredaar. De faa Arbejder, der fandtes i denne Retning, underlig blege og uvirkelige, var uden nævneværdig Værdi. Selv en saa habil Digterinde som

Præstekonen **Dorthe Engelbrektsdatter** (1635—1716) forekommer os nu ganske usmagelig, naar nogle faa af hendes religiøse Poesier fraregnes. Hverken i hendes »Sangoffer« eller »Taareoffer« er der nogen poetisk Saft eller Kraft, ingen stor Stemning eller Varme, ingen Dybde eller sand Sjælstrang. Ikke engang hos **Charlotte Dorothea Biehl** (1731—88) nytter det at gøre mange Studier, det skulde da være af Sproget i hendes vellykkede Oversættelse af »Don Quijote«. Hendes Dramaer er uden Spænding eller Liv, hun evner ikke at samle den digteriske Kraft paa de afgørende Hovedmomenter i Handlingen, og saa vel Bygning som Dialog røber en meget overfladisk Arbejdsmetode, hvad ogsaa illustreres af den Kendsgerning, at hendes Komædie: »Den kærlige Mand« — i hele fem Akter — er skrevet og tilsendt Teatret i Løbet af fjorten Dage! Hverken hendes »listige Optrækkerske« eller »Haarkløveren« skal friste nogen af Nutidens dramatiske Forfatterinder til Efterligning. Den svulstige og sentimentale Fru **Frederikke Brun**, født Münter, (1765—1835) kan man, strengt taget, næppe regne med til danske Forfatterinder, da hun ikke skrev paa Modersmaalet, men paa Tysk, og **Kamma Rahbek**, den aandfulde og elskelige »Perle ren og klar«, har for os nærmest kun Betydning som interessant Brevskriverinde. Med god Ret kan man derfor sige, at der overhovedet indtil 1850 kun fandtes ét virkeligt udmærket Forbillede, nemlig Fru **Gyllembourg**.

Den Vej, de danske Forfatterinder saaledes har maattet bane, var fra først af ualmindelig brydsom.

Deres litterære Arbejder blev ikke baarne frem af en forstaaende Velviljes stærke Strøm og blev ikke modtagne med den saa nødvendige Sympati. Vistnok blev de heller ikke altid dømte efter de samme Humanitetens Love som Mændenes; thi man gik i de fleste Tilfælde til Kvindernes Bøger med forudfattet Antipati. Mændene mente, hvad Fru Gyllembourg træffende har udtrykt, at »det Fruentimmerskriveri duede ikke noget«; og denne Mening har, som saa megen anden Overtro, holdt sig lige ned til vore Dage. Dog er nu et humanere og mere uhildet Syn ved at trænge igennem. Men i Fyrreerne og Halvtredserne, da Kvinderne for Alvor begyndte at optage Arbejdet paa det litterære Felt, hørte der unægtelig Mod til at være dansk Forfatterinde og til i det hele at træde offentligt frem. Det stred saa aldeles imod »det passende«, at kraftig Modstand var at vente, og den udeblev ikke. Datidens Forfatterinder maatte værgeløse stille sig blot for alle svøbesvingende Kritici, trodse utrolig bornerte Meninger og med Taalmod finde sig i uforstaaende Recensioner og vitterlig ondsindede Angreb — kort, de maatte give sig til Pris for Spidsborgerligheden. Hvor utaalelige Tilstandene var, fremgaar allerbedst af den ligefrem ængstelige Omhu, hvormed selv en saa udmærket Forfatterinde som Fru Gyllembourg vaagede over sin Anonymitet. Men ikke alene var det Mændene, der spottede og skosede »de skrivende og talende Kvinder«. Deres eget Køn revsede dem ikke mindre skarpt for deres saakaldte Mangel paa Kvindelighed. Det, at en Kvinde traadte frem for Offentligheden og i Skrift eller Tale tog Del i Drøf-

telsen af Tidens Spørgsmaal, stempledes af mange som ligefrem oprørende Frækhed, og Præster og Andagtsbøger bad Gud bevare os for den Slags Damer! At Kvindeligheden ingen Skade behøvede at tage af Skriveriet, afgiver Forfatterinder som Fru Gyllembourg, Fru Hegermann-Lindenchrone eller Frøken Sille Beyer smukke Beviser for.

Lige til dette Hundredaars Midte vedblev imidlertid svundne Seklers gammeldags og indsnævrede Syn paa Kvinden og hendes Samfundsstilling at være det herskende. Hendes eneste sande og virkelige Maal var: at blive Hustru og Moder. Naaede hun ikke det, havde hun altsaa i Grunden intet Maal; dette var i hvert Fald forfejlet. Hendes væsentligste Gerning maatte efter denne Anskuelse blive den at vugge, stoppe Strømper og svinge Træscepteret over de sorte Kødgryder! Hørte hun til de velhavende i Samfundet og kunde tage sig Husstyret og Arbejdet let, kunde hun jo gerne faa Lov til at være den Rose, som duftede for Manden i Hjemmet! Men saalænge dette Syn var det almindelige, var det ikke at vente, at Kvinden skulde kunne trænge igennem paa saadanne Omraader som det kunstneriske og litterære, der kræver Personligheder med et rigt og dybt Sjæleliv befrugtet og modnet af selve Tiden og Livet, saa det i Læsernes Sjæle evner at sprede spirende Kim, hvoraf der fødes ny Tanker, vækkes Bevægelse, mærkes Grøde og Vækst! Da Kvindens Uddannelse i de fleste Tilfælde var enten forsømt eller mangelfuld, og da altsaa Samfundsforholdene lagde saa mange og store Hindringer i Vejen for hendes Personligheds fri Udfoldelse, vilde det

være ganske uberettiget at forlange, at hun alt skulde have frembragt en Række Værker, der i kunstnerisk Finhed og Lødighed kunde jævnsættes de mandlige Digteres.

Mændenes Syn paa Kvindens Virksomhed uden for hendes gamle, en Gang fastslaaede Virkefelt, var nærmest Overlegenhedens. Mange saa faktisk ned paa Kvinden som paa en Slags ringere Skabning, hvem man endog stundom nægtede baade Personlighed og Intelligens. Manden var fra urgammel Tid af vant til at betragte Kvinden som den svagere Part, der trængte til hans Beskyttelse og Arbejde, fordi hun ikke mentes at kunne bane sig Vej gennem Livet ved selvstændigt Erhverv. Han kunde umuligt med ét komme bort fra dette og i Kvinden se en Ligemand. I visse Henseender ydede man ganske vist Kvinden Anerkendelse, og navnlig over for særlig skønne, aandsdannede og fornemme Kvinder havde det jo aldrig skortet paa kønne Talemaader og ridderlige Artigheder. Digterne strømmede over af Lovprisninger over deres »Rosenlæber«, »Rosenkinder«, »Liljehænder« og »Perletænder«. Mændene i Almindelighed var vel ikke blinde for Kvindens fremherskende Egenskaber. De værdsatte hendes blide Kvindelighed, hendes Fromhed, den varme Følelse, Troskaben, Selvopofrelsen og hendes ualmindelige Taalmod, kort sagt, alt, hvad der kunde skabe dem Hjemlivets Hygge, mildne dem Livets Tryk, glatte dem Furerne paa Panden! Der var jo ogsaa enkelte frisindede, som villigt indrømmede, at Kvinden til en vis Grad kunde være aandfuld, kundskabsrig, ja, i visse Retninger endog lærd. Men, at hun ligesom

Manden skulde være en selvstændig Personlighed, der bragte med til Verden lige saa udprægede aandelige Evner og Anlæg, og at ogsaa hun havde sit Særkald i Livet, det gik man kun nødt med til. Og at hun i det hele skulde sidde inde med saadanne Aandsgaver, at disse kunde berettigede hende til som Mandens jævnbaarne Fælle at betræde de samme Virksomhedsomraader som han, især litterære, det indrømmede man meget nødt. Der fandtes jo rigtignok hist og her i de forskellige Landes Litteraturer et og andet Kvindenavn, som man var nødt til at standse ved og anerkendende bøje sig for. Vilde man selv gælde for aandsdannet, gik det jo ikke an at slaa en Streg over Navne som Fru Lengren, Madame de Staël, Fru Caroline Schelling, f. Michaëlis, Kamma Rahbek o. fl. Ingen turde nægte dem Intelligens. Men saa henviste man i slige Tilfælde til den ret bekvemme Undtagelsesteori. Alle udmærkede og geniale Kvinder, der havde præsteret noget af Betydning paa Poesiens eller Videnskabens Omraader, var rene Undtagelser fra det almindelige, vor egen Fru Gyllembourg medregnet.

Man ansaa altsaa gennemgaaende Kvinden for at savne Betingelser for med Held at virke i Litteraturen; men dette beroede i Virkeligheden paa et Fejlsyn og paa en Undervurdering af hendes aandelige Anlæg. Alle-rede det maa betegnes som en Fordel, at Kvinden vistnok i det hele maa siges at være mere æstetisk anlagt end Manden. Hendes hurtige Tanke, livlige Opfattelses-evne og levende Indbildningskraft, der altid er nøje knyttet til hendes dybe, varme Følelsesliv, giver hende

endog særdeles heldige Betingelser. Dertil kommer en egen umiddelbar Dømmekraft, som let, sikkert og hurtigt lader hende blive klar over selv den mest kritiske Situation; og saa ejer hun frem for Manden Digterens allerlykkeligste Undergave: den fint forstaaende Sympati. Alle de nævnte Egenskaber vil man da ogsaa finde i harmonisk Forening hos de virkelig betydelige Forfatterinder saa vel i Ud- som Inland.

Spørgsmaalet om Forholdet imellem mandlig og kvindelig Intelligens sysselsatte kun i meget ringe Grad Sindene for et Par Menneskealdere siden, og endnu mindre var der Tale om eksperimental-psykologiske Undersøgelser. Man nøjedes som oftest med at fastslaa, hvad gammel Tradition havde hævdet: at Manden paa alle aandelige Omraader var Kvinden overlegen. Nu til Dags er der ikke saa faa Forskere, som siger, at lige saa vist som der mellem Mand og Kvinde findes let paaviselige legemlige Forskelligheder, saaledes er der naturligvis ogsaa sjælelige Forskelle, men ingenlunde af en saadan Natur, at Kvinden kan siges i det væsentlige at staa tilbage for Manden. Alligevel naar hun ham ikke, hedder det. Højt kan hun utvivlsomt stige, men Parnassets Top vil hun ikke magte at naa. Denne høje, fra al Sentimentalitet og Taagethed frigjorte Intelligens, der, roligt og strengt behersket, sysler med de store Livs- og Samfundsproblemer, og som forstaar at give sig Udtryk i et knapt og koncist Sprog, der uden Svinkeærinder lægger sig tæt om sin Genstand, den findes kun hos Manden, den er hans Særeje. Er det ikke Manden, der har gransket og grundet i Videnskabernes udstrakte Rige?

Er det ikke ham, som til alle Tider har været den aandelige Banebryder, ham, som har opdaget de ny Love baade i Naturens og Aandens Verden, og er det ikke ham, der fremdeles sysler med de store fysiske, matematiske, filosofiske og juridiske Spørgsmaal, stadig søgende ny og vidtrækkende Løsninger? Alle disse Problemer maa Kvinden lade ligge, og hvorfor? Ganske simpelt, svarer man, fordi hun mangler Logik! Det brister hende paa denne sønderlemmende og opløsende Evne, der er saa nødvendig for Videnskabsmanden. Hun lader sig i alt for høj Grad beherske af sine Følelser, muligt fordi, som en anset dansk Forfatter i sin Tid udtrykte sig, »hendes Tænkning ikke med Energi udføres i Ord«. Man har ment, at Kvinden ikke formaaede at bringe sine Tanker i System, at hun ikke var i Stand til at fastholde bestemte, strengt videnskabelige Synspunkter, og at hun i det hele savnede Evne til abstrakt Tænkning.

Ser man imidlertid nøjere til, turde det vise sig at være noget overilet, naar man uden videre vil akceptere denne Paastand. Spørgsmaalet om, hvorvidt Manden virkelig overgaar Kvinden i Aandsevner og Intelligens, kan overhovedet ikke besvares ved et absolut Ja eller Nej. Det vil vistnok endnu en Tid lang forblive blandt de aabne Spørgsmaal, og vi savner i væsentlig Grad indgaaende videnskabelig-psykologiske Undersøgelser, baade over selve den kvindelige Intelligens og over Forholdet mellem denne og den mandlige. Vi har ingen eksperimental-statistiske Tabeller at henholde os til; men slige nøjagtige Undersøgelser er nødvendige, naar der skal

gives et endeligt Svar paa Spørgsmaalet. Og man maatte endda trænge dybt ind i disse, om man skulde opnaa paalidelige Resultater, thi de rent psykologiske Undersøgelser frembyder jo altid store Vanskeligheder. Man har da ogsaa hidtil saa godt som helt ladet disse ligge. Muligt vil det engang i Fremtiden vise sig, at den kvindelige Intelligens ligefrem er væsensforskellig fra den mandlige eller dog af en noget kortere Rækkevidde; men for Tiden kan det ikke afgøres. Ganske vist har enkelte af de store Tænkere lejlighedsvis givet nogle interessante Bidrag til Spørgsmalets Belysning. Vi vil saaledes finde adskillige karakteristiske Bemærkninger hos Darwin, Stuart Mill, Spencer, Schopenhauer, Lotze o. fl. Men de Undersøgelser vi her har Brug for, maa være baserede paa aarelang Erfaring og grundige eksperimentale Iagttagelser, medens vi kun i ringe Grad har Brug for filosofiske Spekulationer. Vi skal ikke her komme nærmere ind paa dette moderne Emne, men vil blot fastslaa, at fordi Kvinden ikke hidtil er naaet op i Højde med Manden paa Kunstens og Litteraturens Omraader, har man ikke uden videre Lov til at kalde hende for en aandelig Undermaaler, der kun kan præstere tanke-tynde Sager. Man maa nemlig vel huske paa, at den mandlige Intelligens, navnlig som den er kendelig hos de store Aands- og Naturforskere, ikke er kommen til dem paa én Gang som en Aabenbaring fra en højere Verden. Den er tværtimod tilegnet, langsomt og trinvis, gennem en strengt skolet Erkenden og omfattende Erfaring. Ingen Mand vil jo dog være i Stand til at kunne dyrke de aprioriske Videnskaber, t. Eks. Matematik og

Logik, uden at han er opøvet deri og nøje kender det rent elementære. Vidensprincippet beror, ret beset, ikke blot paa den simple Sansning af Genstande og Foreteelser i Verden, men lige saa meget paa Tænkningen derover. Men til at tænke sikkert og skarpt maa man opdrages. Den høje Intelligens, som den store Mand skal besidde frem for Kvinden, er altsaa kun naaet gennem grundig Skole, der har klaret og skærpet Tænkningen. Men vore kvindelige Instituter tog forhen ikke særlig Sigte herpaa, (man mindes Heibergs »Aprilsnarrene«) og gør det vel næppe endnu. Derimod har Kvinderne jo i vore Dage faaet Adgang til det højeste Lærdomssæde, til Universitetet, baade i Udlandet og herhjemme. Det vil derfor blive Fremtiden forbeholdt at afgøre, hvorvidt Kvinden gennem de akademiske Studier vil kunne naa frem til samme Intelligenstrin som Manden, eller om hun er ham underlegen. Vil hun engang vise sig at være hans Lige-mand, maa dette faa en afgørende Indflydelse paa de kommende Slægters Opfattelse af Kvindens Personlighed. Hun vil da ikke længer høre til de beherskede, de »underkuede«, og Manden vil ikke i samme Grad som tidligere føle sig som Herskeren, der overlegent ser ned paa Kvinden som den ringere og svagere Skabning, hvis hele Væsen og Natur, som Søren Kierkegaard engang forkyndte det, er »Hengivelse«. Integration finder Sted, siger Spencer, hvor ligeartede Væsener paavirkes af ligeartede Kræfter. Jo højere Dannelse Kvinden altsaa formaar at tilegne sig, og jo dygtigere hun evner at optage de samme Virksomheder som Manden, des mere vil

han ogsaa føle sig som ét med hende og agte hende som sin jævnbaarne.

For øvrigt er Paastanden om Kvindens Mangel paa Analyse og Abstraktionsevne allerede betydelig afkræftet. Kvinder som **Sofie Germain** († 1831) og **Sonja Kowalevsky** († 1892) har jo tumlet med de vanskeligste matematiske Problemer lige saa sikkert og overlegent som nogen mandlig Dyrker af denne Videnskab. Og Forfatterinder som **George Sand**, **George Eliot** eller Dr. **Susanne Rubinstein** staar ikke tilbage for nogen Mand i Intelligens, eller for at nævne den smukke, energiske og grundlærde Frøken **Sarmisa Bilcesco**, der for nogle Aar tilbage med saa megen Bravour forsvarede sin Afhandling for den juridiske Doktorgrad ved Pariser-Universitetet, og Frøken **Anna Hude**, der herhjemme med Glans har erhvervet sig den filosofiske Doktorgrad. Man kan vistnok frit djærve sig til at udtale, at der indledes en ny Æra for Kvinderne hin Juleaften 1888, da Præsidenten for *Academie des sciences* i Paris overrakte Fru Sonja Kowalevsky *Prix Bordin* for hendes eminente Besvarelse af Akademiets Prisopgave i mekanisk Fysik, og i Erkendelse af Arbejdets store videnskabelige Betydning forhøjede Belønningen fra 3000 til 5000 fr. Fylder Kvinden maaske endnu ikke ganske sin Plads ved Siden ad Manden, kan der dog næppe være nogen Tvivl om, at hun i en ikke fjern Fremtid vil kunne naa frem dertil. Meget tyder herpaa. I Litteraturen kan der jo alt peges paa adskillige Navne, som har en god Klang og som er trængte lige saa langt ud i de respektive Landes Folk som de mandlige Forfatteres.

Man behøver blot at nævne saadanne som George Eliot, Mrs. Mackarness, Mariane von Willemer, Bertha von Suttner, Marie von Ebner-Eschenbach, Henry Greville o. fl., eller af nordiske: Fru Frederikka Bremer, Fru Edgren, Fru Nyblom, Fru Camilla Collet, Fru Marie Colban, Fru Amalie Skram, Fru Gyllembourg, Fru Thoresen, Fru Erna Juel-Hansen, Fru Emma Gad, og enhver vil indrømme, at der maa tillægges disse Damers Arbejder litterær Betydning.

Først ved Hundredaarets Midte aabnedes der lysere Udsyn for de danske Kvinder, hvilket navnlig skete ved Rejsningen af det saakaldte Kvindespørgsmaal, eller, som det endnu den Gang, med en stærk Biklang af Forargelse, hed: Emancipations-Spørgsmaalet. Det var ganske vist ikke nyt, thi det havde alt været oppe i flere Lande, især i Frankrig, hvor det jo ligefrem var født af Revolutionen. Der havde i den bevægede Periode 1848—49 været holdt adskillige højrøstede Møder derom i Frankrigs, Tysklands og Englands Hovedstæder, og allerede 1851 tager Stuart Mill det op til Drøftelse i et anset engelsk Tidsskrift. Før 1849 mærker vi dog ikke meget til det herhjemme og det rejses egentlig først ved Frøken **Fibiger's** Bog »Clara Raphael«. Der havde vel været adskillige Blækere ude, men det hele var endnu vagt og ubestemt i Omridsene. Nu tages det op til grundigere Drøftelse og formes klarere og fastere end før. Det, Kvinderne fordrede, var i Grunden kun simpel Anerkendelse af deres menneskelige og borgerlige Rettigheder. Som det mest overraskende stod vel nok Fordringen om Kvinders Adgang til flere af de Virksom-

hedsgrene, som hidtil alene havde været forbeholdt Mændene. Det krævedes som en simpel Ret, at de mange Kvinder, der af en eller anden Grund ikke naaede ind i »Ægteskabets Forsørgelsehavn«, fik Adgang til selvstændigt Erhverv i Samfundet. Kravet rejstes om en fyldigere Uddannelse af Kvindens Aandsevner, saa at hun derigennem kunde dygtiggøres til ny Virksomheder og til i det hele taget at jævngaa Manden, baade paa Forretningsvejen og paa Embedsvejen. Navnlig det sidste vakte adskillig Forargelse. At Kvinderne tænkte paa endog at blive Studenter, ja Kandidater, forekom mange at pege frem mod en Samfundsordning, der vilde vende op og ned paa det bestaaende. Man havde en sand Skræk for de saakaldte »lærde Damer«, og hvad skulde disse tage sig for? Udenlands havde man dog alt som den naturligste Levevej for kvindelige Akademikere anvist Lægestillingen. Selvfølgelig undgik Kvinderne ikke megen bitter Spot og drøj Kritik. De gamle Universiteter med deres stærke Konservatisme vægrede sig ogsaa længe imod at aabne Læresalenes Døre for Kvinder. Det var Amerika, som med sine friere Forhold gik i Spidsen, og det var en energisk og evnerig Dame, **Elisabeth Blackwell**, der ved sin utrættelige Virken lykkelig førte Sagen igennem. I 1847 aabnedes der første Gang Kvinderne Adgang til de medicinske Akademier i »De forenede Stater«, først i New York, hvor Elisabeth Blackwell ivrigst havde agiteret, og siden trindt om i Amerikas andre Byer, og allerede i Begyndelsen af Halvfjerdserne havde Landet over 300 kvindelige Læger. I England var det ogsaa en Dame, der brød Isen, nemlig

Elisabeth Garrett, og en Mængde unge Kvinder meldte sig snart til de forskellige Forelæsninger. I den nyere Tid har England faaet en fortrinlig Uddannelses-Anstalt for kvindelige studerende i det af en rig Privatmand, Mr. Holloway, grundede prægtige *Holloway-College* ved *Eghem* i Nærheden af London, og som vistnok med Tiden vil blive omdannet til et selvstændigt kvindeligt Universitet. Efterhaanden aabnede Universiteterne i Schweiz, Tyskland, Frankrig, Sverig, Finland o. s. v. deres Døre for Kvinderne, og Tilgangen har næsten alle Vegne været betydelig. Snart optog de feminine Studenter saa at sige alle Videnskabsgrene, og de har i det hele bevist, at de ikke staar tilbage for Mændene.

Dette vil Tid efter anden komme til at øve en betydelig højnende Indflydelse ogsaa paa den kvindelige Litteratur og Kunst, og der er paa disse Omraader ogsaa begyndt et Kapløb som aldrig før. Enhver Forfatterinde vil, om hun skal kunne følge Manden, efterhaanden søge at tilegne sig en stedse grundigere Uddannelse og solidere Viden i rigtig Erkendelse af, at Halvdannelse ikke er tilstrækkelig for den, der agter at føre an i Aandens Verden og gennem Kunst og Litteratur sprede »Lys over Landet«.

II. Kvindelitteraturen fra 1840—70.

det Tidsrum, hvorpaa vi i det følgende nærmere vil fæste Opmærksomheden, fremtræder en Mængde Forfatterinder, som forsøger sig i højst forskellige Retninger. Nogen særlig rig eller lødig Produktion af virkelig litterær Betydning kunde man imidlertid i Følge Forholdenes Natur ikke være berettiget til at vente. Der fandtes, som oven for nævnt, kun et eneste følgeværdigt Forbillede paa Kvindelitteraturens Omraade, nemlig

Fru Gyllembourg.

Hun er imidlertid saa ofte skildret sammen med vore klassiske Digtere, og hendes ydre Livsdata turde være saa almen bekendte, at vi formentlig her kan fatte os i stor Korthed.

De berømte »Hverdagshistorier«, som gjorde hendes Navn kendt, skildrer Datidens Liv, Sæder og Tænkemaade, nærmest i dannede Hovedstadskredse, og der er baade Sandhed og Paalidelighed i hendes Billeder;

thi, hvad der især giver dem deres høje Værd, er det, at Forfatterinden helt igennem sætter sin egen overlegne, intelligente Personlighed i Borgen, giver sig selv i sine Skrifter. Først i en meget moden Alder, da hun alt er i Halvtredserne, begynder hun at skrive, og hun havde saaledes et langt Livs rige Erfaring at øse af. Vi lærer at kende en sjælden udmærket Kvinde, der ser med fint forstaaende Blik paa Tilværelsen. Hun ejer den sjældne Evne at kunne afvinde alle disse tilsyneladende saa smaa og hverdagslige Begivenheder en egen Poesi og Interesse, som peger mod et virkeligt poetisk Væld i hendes eget Indre. Samtidens Aandsliv afspejler sig klart i hendes livfulde Skildringer, der desaaarsag vedblivende vil bevare ikke blot deres æstetisk-kunstneriske, men ogsaa deres kulturhistoriske Værdi. Fru Gyllembourg viser sig stærkt paavirket af franske Forbilleder, hvad ikke blot kendes i Idéindholdet, men særligt i den elegante Stil, den hele sløbne Form. Trods dette er hun dog ikke mindre national. Tværtimod! Hun er fuldt ud et Barn af den Tid, der har fostret hende: Slutningen af det attende og Begyndelsen af det nittende Hundrebaar. Hun kender Tidens gærende Tanker, interesserer sig levende for dens mange praktiske Spørgsmaal og tager dem op til Drøftelse i sine Arbejder, som t. Eks. »Ægttestand«, »To Tidsaldere«, »Mesalliance« o. fl. Hverdagshistorierne betegner i Tredivernes Litteratur til Dels en ny Retning. Der er ganske vist adskilligt i disse, som peger tilbage mod det forrige Hundrebaars Aandsretning, og i meget staar hun ogsaa den romantisk-idealistske Digterskole nær. Men frem for nogen staar

nun som den sunde Realismes Forkynder. Hun henter sine Emner lige ud af Hverdagslivet, bevæger sig paa den faste Jordbund, fortæller og skildrer med ualmindelig Klarhed. Egentlig stærkt bevægede eller særlig gribende Scener opruller hun ikke for os, og just synderlig dybt pløjer hun heller ikke. Hun sejler nødigt der, hvor Bølgerne gaar højt. Hellere debatterer hun rent ydre Formalitets-Spørgsmaal end de egentlig brændende sociale. Hun vil gerne give os tro Livsbilleder og siger selv, at hendes Noveller »er Frugter af Livet«. Men den haarde, grelle og simple Virkelighed, hvor der mest kæmpes for Mad og Klæder, og hvor Nøden og Elendigheden skriger en i Møde, den gaar hun med æstetisk Finfølelse af Vejen for, og den kender hun heller ikke. Men de mange andre Kampe, som skjult føres i Menneskehjertet, dem kender hun frem for de fleste. Livets mangehaande Skuffelser, dets lønlige Smerte, men ogsaa dets rigeste Glæde, dets Lykke og Nyden, har hun følt og kendt i sit eget stærkt bevægede og paa Prøvelser saa rige Liv. Men der er hos Forfatterinden en ejendommelig skøn og i høj Grad velgørende Harmoni i Livssynet. Hendes interessante Billedrækker hentes fra de fornemme, velhavende og dannede Kredse, i hvilke hun lige fra Ungdommen har levet. Med særlig Forkærlighed skildrer hun unge Piger; men ikke de skælmske, overgivne, ikke de livsglade, naturlige, der, let og legende, nyder deres Friluftsliv, givende alle konventionelle Hensyn en god Dag. Hos hende er det mest de pæne unge Frøkener, vi møder, de, der strengt iagttager alle Former og vaager over det

passende. Det er disse selvfølende Pigebørn, der ved med sig selv, at de i enhver Situation ubetinget er *comme il faut*. Og hvor de ikke er det, hvor der optræder ufine, smagløse og pjattede Damer, fremstilles de til Skræk og Advarsel for alle ligesindede, der kan se sig i Spejl paa disse. Hun optræder ogsaa mod den mangelfulde Uddannelse, der i Regelen blev Datidens unge Piger til Del. »Den tykke Uvidenhed, hvori vore unge talentfulde Piger nu om Stunder opvokse, er mangeløs«, siger Jættes Fader i »En Hverdagshistorie«. De Friere, hun mest ynder at fremføre, er gerne gaæde om det første Hjørne; og især er modnere, elegante Adelsmænd hendes Yndlingshelte. Stor Force har hun i at tegne Familieinteriørs; thi hun ser fortræffeligt, ejer denne til Fuldkommenhed udviklede lagttagelsesevne, der ogsaa gjorde hende til en ypperlig Menneskekender. Sindrigt og med rig Opfindsomhed ved hun at skabe Forviklinger og igen at løse dem. Hun fletter med fin og sikker Haand Begivenhedernes Traade og tegner Karaktererne med stor Dygtighed. Som en ægte Kunstner ser hun paa dem, trænger ind i dem med psykologisk Finblik; men naar hun dømmes, er det bestandig mildt og humant. Hvor hun ser Skrøbelighederne med skarpt Øje, er hun paa samme Tid menneskelig nok til at kaste Tilgivelsens bløde Kaabe over dem. Med overlegent, uhildet Blik ser hun paa Livets mange Konflikter, og gennem al hendes Digtning lyser Idealets rene Stjerneblink. De op-højede, ædle, gennemdannede Personligheder tegner hun med varme Farver og stor Sympati, men med godmodig Satire de ringere Aander, disse mange tarveligt udstyrede,

pjattede og vidløse Væsener, hvoraf vi alle kender en Slump.

Hendes litterære Virke var omtrent afsluttet ved Begyndelsen af den Periode, vi her har med at gøre. Men hun kom til at staa som det store, lysende Forbillede for alle efterfølgende Forfatterinder, paa hvem hun ogsaa har øvet en kendelig Indflydelse, og som, mere eller mindre bevidst, har taget hende til Mønster, uden at dog nogen af dem hidtil har kunnet naa hende.

Samtidig med Fru Gyllembourg og virkende i samme Retning maa nævnes

Fru Louise Hegermann-Lindencrone,

der i det hele var nøje knyttet til den Heibergske Kreds. Hun var født 1778 og var Datter af Kammerherre Lindencrone til Gjorslev og Hustru Bolette Marie, født Harboe, Datter af Biskop Harboe. Det var et udmærket Hjem, hvori hun voksede op. Begge Forældrene var fint dannede Mennesker med megen Kunstsans og udpræget litterære Interesser. En omhyggelig og grundig Uddannelse blev Louise Lindencrone til Del. Hun syntes tillige at have arvet Biskop Harboes livlige Aand og litterære Sans i langt højere Grad end Moderen, og under omhyggelig Vejledning modnedes hun til en sjælden interessant og helstøbt Personlighed, der ved sin noble og ædle Karakter og sin hele sympatiske Fremtræden vandt sig mange Venner. Hun var en dyb poetisk Natur, og efter at have ægtet en ung intelligent Officer, den senere Generallojtnant og Kammerherre Johan Henrik

Hegermann-Lindenchrone, samlede hun i sit smukke Hjem paa »Rolighed« ved København i Tidens Løb en stor Kreds af udmærkede Personligheder, mest fra den litterære og kunstneriske Verden. Til Husets faste Gæster hørte saaledes Biskop Mynster, Oehlenschläger (der, som bekendt, satte Fru Hegermann meget højt), Ingemann, Sibbern o. m. fl.

Ligesom Fru Gyllembourg, hvis Veninde hun var, fremtraadte Fru Hegermann-Lindenchrone først som moden Kvinde i Litteraturen. De havde saaledes begge et Livs rige og omfattende Erfaring at øse af, og der kan desaaarsag ikke paavises nogen kendelig Fremgang i deres Produktion, der overhovedet ikke har noget egentligt Kulminationsværk at opvise. Det var dog ikke paa det novellistiske Omraade, at Fru Hegermann debuterede. Hun begyndte, i Modsætning til Fru Gyllembourg, som Dramatiker og skrev »Eleonora Christine Ulfeldt« (1817) og »Troubadouren« (1820). I begge Dramaer fandtes adskillige kønne Partier, men de var ikke tilfredsstillende hverken i Henseende til Komposition eller Dialog og manglede scenisk Livskraft. De valgte Emner vidner om Forfatterindens Forkærlighed for Historien, som hun stadig søger til, holdende sig fortrinsvis til saadanne historiske Begivenheder, der umiddelbart taler til den menneskelige Følelse. Hendes Hovedarbejde er: »Danske Fortællinger« (1825). Hun er her ubetinget heldigere end i Dramaerne og viser sig som en aandfuld Fortæller, der baade ejer Kombinationsevne og Finhed i Tanken. Hun har et opladt Blik for Naturskønheden, og hun er gennemtrængt af den varmeste

Patriotisme, hvad allerbedst ses af det Digt, hvormed hun indleder Fortællingerne, der tilegnes det skønne Land, ud af hvis hjemlige Jordbund de er fremvoksede, og hun slutter:

»Som Solstraalens Genskin bæver
 paa Dugperler smaa,
 og som Maanens Sølvglans svæver
 brudt paa Bølgen blaa,
 af dit Billed Skygger svage
 her fra Penslen gled:
 skaansomt da du Gaven tage,
 bragt med Kærlighed!«

Spredt i Tidsskrifter o. lign. findes ogsaa en stor Del Digte fra hendes Haand, ofte heldigt og smukt formede, altid ejende ædle og sunde Tanker, der er gode Vidnesbyrd om Forfatterindens varme Hjerte og rige Aand. Mest Behag fandt Samtiden i hendes Fortællinger, der ni Aar efter hendes Død udkom i nyt Oplag (1862). Nogen større litterær Værdi kan der dog næppe tillægges dem, og Forfatterinden kom paa sit lille Omraade ikke til at sætte kendelige Spor i vor Bogverden. Men hendes store Dannelse og nøje Kendskab til Datidens *high life* giver Fortællingerne en kulturhistorisk Interesse, der ikke er uden Betydning.

Hundredaarets første Decennier er en udpræget æstetisk Tid. Vore store klassiske Digttere udsender deres ypperste Værker og øver en stærk og let paa-

viselig Indflydelse paa hele vort Aandsliv. Den romantisk-idealistiske Retning har sin gyldne Tid. Kvinderne stod ingeniende fremmede overfor Poesien. Tværtimod! De levede netop med i denne, stærkt interesserede, og var langt oftere end nu til Dags Midtpunktet i de æstetiserende Salonkredse. Selv gav de dog kun undtagelsesvis positive Bidrag til Litteraturen; men det var en Tid, i hvilken Oplæsning, Deklamation og Privatkomedie trivedes, og Kvinderne fik saaledes indirekte en betydelig Indflydelse paa den opvoksende Ungdoms æstetiske Opdragelse. Først senere fremtræder Forfatterinderne talrigt. De store Skjalde havde da skabt en Sangbund, der kom til at klinge igen i den følgende Menneskealder, der vel nærmest maa karakteriseres som en politisk, eller, om man vil, en patriotisk Tid. I denne trængtes vel Poesien noget i Baggrunden, medens rent praktiske Spørgsmaal, sociale og politiske, optog Sindene. Men for mange blev denne Tid ogsaa en Vækkelsens og Begejstringens Periode, der skabte ny og friske Tanker og fødte kække, kraftige Sange. De fleste Forfatterinder, som træder frem omkring 1848—50, er alle i højere eller ringere Grad patriotiske, saaledes Mathilde Fibiger, Pauline Worm, Benedicte Arnesen-Kall o. fl.

Dog der var alligevel ikke mange af de efter Fru Gyllembourg nærmest følgende Forfatterinder, som kom til at sætte Tankelivet i særlig frugtbar Bevægelse hos deres Læsere. Man vil forgæves i deres Værker søge om store, lysende Ideer, ny eller ejendommelige Synspunkter, særegen Tankedragt. Ingen stærk eller levende Sjælstrang gærer i dem, og det er ikke kraftigt udprægede

Personligheders varme og intense Liv, der strømmer os i Møde fra deres Værker, saa vi føler og kender, hvor det tænder, fænger og spirer i os selv. De vedblev at leve paa de gamle Livstanker og paa Begejstringen fra de store Skjaldes Tid, navnlig Hundredaarets første Decennier. Størstedelen af det Forfatterskab, som fødes i Kvindernes Lejr i Tidsrummet 1840—70, er gennemgaaende kun Efterklangens. Der følges et jævnt traditionelt Spor, skrives et temmelig ufriskt Sprog. Emnerne, som behandles, er heller ikke synderlig aktuelle, naar undtages de, der gør Propaganda for Kvindesagen. Da var de samtidige svenske Forfatterinder i Fyrrerne og Halvtredserne mere i Slægt med Tiden og Livet. De var navnlig paavirkede af franske frisindede Forfattere, efter hvis Mønster de endog saa smaat begynder at drøfte vigtige Samfundsspørgsmaal og opponere mod gamle Meninger og stive Dogmer. Fru **Stjernstrøm**, en djærv og sandhedssøgende Natur, diskuterer religiøse Spørgsmaal, Fru **Bremer** kæmper, som bekendt, ivrig for Kvindesagen, og Fru **Schwartz** tager endog Sider af Arbejderspørgsmaalet op. Nerven i de danske Forfatterinders Frembringelser er i de første Tiaar fortrinsvis det fædrelandske og det religiøse. De har udpræget Sans for det hjemlige, det fredelige, men de undgaar helst Livets Mislydstoner. Det er en Litteratur om hyggelige Hjem, hvor fromme Mennesker sidder stilfærdigt om lune Arner. Nu og da kommer der vel Stormvejrsgage, der føder Taarer over falske Mænd og sorte Skurke; man kan dog være vis paa, at det hele ender godt og fredeligt. Men det er ikke troværdige Livs-

billeder, der tegnes. Nu og da klinger dog ogsaa kraftigere Toner med ind i disse dolce Melodier, t. Eks. Pauline Worms.

Den, som tidligst traadte frem efter Fru Gyllembourg, var

Frøken Sille Henrikke Christine Beyer.

(1803—1861).

Hun var født paa Frederiksgaard ved København og Datter af den velhavende Grosserer A. F. Beyer og Hustru Elise Høst. Faderen var en mangesidig dannet Mand, der i sin Ungdom gik den studerende Vej og endog tog teologisk Eksamen. Siden forandredes hans Livsbane, men han vedblev at have levende Interesse for Videnskab og Digtning. Det hyggelige, gammeldags Hjem paa Frederiksgaard var ualmindelig lykkeligt. Forældre og Børn var knyttede sammen i den inderligste Kærlighed, og den begavede Sille fik tilligemed sin talrige Søkendeflok en fortræffelig Opdragelse og nød en efter Datidens Begreber om kvindelig Dannelse endog ualmindelig grundig Undervisning, særlig i Sprog. Tidlig ytrede hun levende Sans for Poesien, og allerede som helt ung Pige begyndte hun at sysle med Digtkunsten, for hvilken hun hele Livet igennem vedblev at nære den dybeste Ærbødighed. Hun forblev ugift og henlevede næsten hele sit Liv paa sin Fædrenegaard. Det var et stille Stueliv uden synderlig Berøring med den store Verden uden om hende. I en Tid, hvor Kvinde-Frigørelsen højlydt forkyndtes som et nyt Evangelium, var

hun næsten et Særsyn, en Type paa en ægte bly og kvindelig Personlighed, uendelig beskeden. Flittig og bramfri syslede hun gennem en lang Række af Aar med forskellige Studier: originale dramatiske Arbejder, Oversættelser fra Tysk, Engelsk og Spansk, Digte o. s. v. Hun skrev ihærdig for Skuepladsen og det baade Syngestykker, Lystspil og Operaer. De fleste af disse Stykker førtes frem af det kgl. Teater, holdt sig tappert paa Repertoiret og skaffede Kassen god Indtægt.

Hendes Debut var: »Navnet eller det hurtige Frieri«, der var en meget fri Bearbejdelse af en af Baggensens Fortællinger, men er i øvrigt temmelig ubetydelig. Allerede 1841 fik hun paa Nationalscenen opført et stort originalt Arbejde: »Ingolf og Valgerd«, der var bygget over Motiver fra en af de gamle nordiske Sagaer. Det er imidlertid en ganske ukunstnerisk og og tarvelig Digtning i den ægte romantisk-sentimentale Stil. Det opnaaede da ogsaa kun en tynd Lykke og lagdes hurtigt hen. Langt heldigere var hendes Bearbejdelser af Schiller og af spanske og franske Forfattere, om end heller ikke disse kommer højt i Kunstens Rangforordning. Ret sympatetisk var det lille Sangspil: »Flugt og Fare«. Mere Opmærksomhed vakte dog Operaen: »En Bolero« (1843), hvortil Henrik Rung havde skrevet Musikken. Det var en Bearbejdelse af et af Scribes Stykker, men i ingen Henseender betydeligt. Tankerne er tynde, og Indtrykket bliver vagt; det hele virker som en køn Bagatel, der præsenteres i tiltalende Udstyr og lette, flydende Vers. I 1850 fremkom ikke mindre end tre dramatiske Arbejder fra Frøken Beyers

Haand: det romantisk-fantastiske Lystspil »Viola«, i tre Akter, samt »Kongens Læge«, Lystspil i fem Akter. Det sidste var en noget fri Bearbejdelse af Shakespeares: »*All's well that ends well.*« Uagtet berettigede Indvendinger imod det, modtoges det med begejstret Bifald og holdt sig paa Repertoiret i mange Aar, stadig paaskønnet og velvillig modtaget. Fra samme Aar er »Livet i Skoven«, der dog allerede, forinden det udkom, var opført 1849. Det er Shakespeares: »*As you like it*«, som danner Grundlaget for dette Arbejde, der ikke savner hverken dramatisk Effekt eller varm Følelse. De erotiske Partier er kønt gengivne, om de end synes Nutids-Læsere lidt for svulstige. Saaledes taler Grev Orlando i Skoven til sin Hjertenskær, der færdes fjernt fra ham:

»O, Rosalinde! Navn, som i mit Bryst
 jeg dybt har længe gemt, her tør min Røst
 det sende dristigt ud paa Vindens Bølger!
 Og her min Haand i Stammens friske Bark
 det præge skal, og Skovens Træer være
 de Bøger, som din Lov og Pris skal bære,
 at hver en Vandrer, som i Lunden gaar,
 en Kundskab om din Dyd, din Skønhed faar!«

Shakespeares: »*Much ado about nothing*« bearbejdede hun ogsaa, og indsendte til det kgl. Teater, hvor det antoges og opførtes under Titelen: »Kærlighed paa Vildspor«. Det modtoges ligeledes med Bifald, hvad i det hele gjaldt om de fleste af hendes Stykker, der navnlig fremførtes under det Heibergske Styre. Hendes mange Bearbejdelser af Shakespeare var dog i Virkeligheden kun lidet tilfredsstillende, da de i væsentlig

Grad savnede den Ild og Kraft, det sjælsrige tændende Liv og den Lidenskabens Dirren, som er ejendommelig for Originalerne. Dernæst tog hun sig i Regelen alt for store Friheder over for den geniale Mesters Værker, der ofte beskæres og ændredes paa mindre heldig Maade. Den samtidige Presse ankede da ogsaa bestandig herover, og Forfatterinden maatte høre ilde derfor, ofte i meget bitre Ord. Muligt bar hun dog ikke ene Skylden for disse Forandringer. Det synes at fremgaa af en Udtalelse hos Fru Heiberg (i hendes Levnedsoptegnelser), at slige Ændringer skete efter Samraad med Teaterstyrelsen. Fru H. skriver nemlig angaaende Opførelsen af »Kongens Læge«, at der i Bladene fremkom umotiverede Klager over »Forhutling« af Shakespeare, fordi »man« tillod sig Forandringer i Sceneordningen og Forkortelser.

Blandt Frøken Beyers senere Stykker kan endnu mærkes Lystspillet: »Lovbud og Lovbrud« (1853). Naar de fleste af hendes Dramaer gjorde Lykke hos Datidens Teaterpublikum, maa Grunden dertil dog næppe søges alene i disse Arbejders indre Værd og Liv, men vistnok fuldt saa meget i den Omstændighed, at de kvindelige Hovedroller udførtes af Sille Beyers almægtige Veninde, Fru Heiberg, for hvem flere af dem specielt var skrevne. Den mesterlige Udførelse, som hun og de øvrige ved Teatret virkende Førsterangs-Kræfter gav de enkelte Roller, bidrog selvfølgelig i høj Grad til at give disse Arbejder forøget Glans, og der kastedes derved et vist flatterende Skær over dem, hvilket de utvivlsomt ellers havde maattet savne.

Sille Beyer udgav endvidere en Samling kvindelige

Produktioner under Titelen: »Vintergrønt« (1852), nogle »Julegaver for unge Piger« m. m., ligesom vi har en Del nette Smaadigte fra hendes Haand. Nogen betydelig og særpræget Digtning har hun ikke givet os. Hun kendte for lidt til sin egen Tids stærkt bevægede Liv, tog ingen aktiv Del deri og skænkede det næppe megen Opmærksomhed. Desaarsag kan hendes Poesi heller ikke klart genspejle Tidens Ejendommeligheder. Hendes bløde, udpræget kvindelige Personlighed evner ikke ret at skabe Helte, og der er ingen høj, digterisk Flugt i hendes Frembringelser. Tankerne er oftest vege, Ordene spage, og hun er i Grunden mere reproduktiv end egentlig produktiv. Men der er tit en fin og køn Stemning i, hvad hun skriver, en varm og ædel Følelse, overalt en barnlig Aands bløde Præg. Hun inspireres af Naturen, især som hun kender den fra en Sommeridyl i Egnen om det venlige Fædrenejhem, af Blomsterne, Fuglene, Solskinnet og Aarstidernes Vekslen. Om slige Emner skrev hun sine bedste og levedygtigste Smaadigte, der navnlig slog an hos de unge og hos Børnene, hvor de evnede at skabe en Stemning lig den, der fødte dem i Forfatterindens Sjæl. Allerede derved fik hun nogen Betydning. Lad nemlig en Digtning skyldes nok saa berømt en Skønaand, og lad den fremtræde i nok saa udpræget Dragt, formaar den ikke at gribe vort Sind, saa vi føler, at skjulte Strengte i vort eget Indre klinger forstaaende igen, saa er den dog forfejlet.

Sille Beyer havde et godt Greb paa at anslaa den barnlige Tone, der passede til den mere troskyldige

Tidsalder. Adskillige af disse Smaasange lever endnu paa Børnenes og Ungdommens Læber. Vi behøver blot at minde om et Digt som »Vinteren«, hvor de bekendte Strofer om Solen findes:

»Hvor skinner du blank paa den hvide Sne,
og hvor er dog Træerne smukke at se!
Nu staa de ej længer saa bare og fryse,
den mindste Kvist har en snehvid Kyse!«

Meget populær blev ogsaa hendes lille Sang om »Skoven«. Den kan i det hele tjene som Prøve paa Stil og Stemning hos Forf.

»Hvor er det herligt en Sommerdag
at vandre ind under Løvets Tag!
I Ly for Solen man gaar med Lyst,
der er saa venligt, der er saa tyst!
Hvor frisk og kølig og mild en Luft,
hvor herlig kvæger os Løvets Duft!
Thi om end Stammen er hundred Aar,
dog nyt er Løvet fra sidste Vaar!«

Frøken Beyer var en alvorlig og fintdannet Kvinde, og hun skrev sine Arbejder ret *con amore*. Var hun som dramatisk Forfatterinde hverken betydelig eller særlig heldig, maa man dog erkende, at hun leverede adskillige brugbare Stykker for Teatret. Hendes Glanstid falder under den Heibergske Styrelse i Syvaaret 1849—56. Hendes Dramaer savner ikke scenisk Effekt og Patos; Dialogen er ofte baade naturlig og livlig, og en varm Følelse aander gennem mange af Replikkerne. Men Karaktererne er for vage og løst skitserede, og

gennemgaaende hæver hendes Stykker sig ikke synderlig højt i kunstnerisk Henseende.

Knyttet nær til Sille Beyer baade ved Venskabsbaand, ved Livssyn og fælles Studier var

Frøken Benedicte Arnesen-Kall,

(1813—95),

der gennem sit lange Liv og sin flersidige Virken vandt Sympati i alle Lejre og i det hele er en af Kvindelitteraturens nobleste Skikkelser. Hun var født i Slagelse, hvor hendes Fader, den siden som lærd Leksikograf bekendte Islænder, Paul Arnesen, var Rektor. Moderen, født Wexels, var af norsk Slægt. Frøken Benedicte voksede op i et aandelig rigt Hjem, der tidlig drog sine guldrandede Spor i Sjælegrunden. Poesi, Kunst og Videnskabelighed holdtes i Barndomshjemmet højt i Ære; og under kærlige og kyndige Hænders Vejledning indsamlede hun sine første Livsværdier og modtog en grundig Undervisning. Hun synes at have været sin lærde Faders Yndling, vistnok fordi hun tidlig listede ind til ham i Studerekammeret, kiggende med Ærefrygt paa de tykke Værker i Reolerne, og fordi hun viste sig i Besiddelse af et let og hurtigt Sprognæmme.

Efter at Faderen i 1820 var flyttet til København, kom hun gennem en længere Aarrække i nøje Forbindelse med mange af Datidens mest udmærkede Mænd, især blandt Videnskabens Bannerførere. Meget nøje knyttedes hun til den ansete Kall'ske Slægt, særligt til den lærde Abraham Kall, i hvis Hus hun fandt som et

Hjem; og senere hen kom hun endog til at føje det Kall'ske Navn til sit eget, idet hun adopteredes af Kammeraad, Registrator J. C. Kall.

Som voksen Dame førte hun en noget vekslende Tilværelse. I nogle Aar var hun Guvernante i Oberst Wilsters Hus, og hun havde her til Elev den for sin energiske Virken i Dyrbeskyttelsessagens Tjeneste saa vel kendte Fru Julie Lembcke, født Wilster. Senere foretog hun længere Rejser til Norge og Tyskland; i sidst nævnte Land gjorde hun et fleraarigt Ophold hos en nær Slægtning og vendte først hjem til Danmark i 1841. Fra 1845—55, der danner første Periode af hendes Forfattervirksomhed, levede hun et yderst ensformigt Stilleliv paa Frederiksberg, hvor hun med Omhu og stor Opofrelse plejede en gammel svag, til sidst blind Dame, af den Kall'ske Slægt, sin »Kassandra«, som hun kaldte hende. Her begyndte Frøken Arnesen at sysle med Litteraturen, som hun alt under sit Ophold i Udlandet var bleven ført ind i. Men det gik hende, som det er gaaet saa mange andre Forfatterinder. Hun skrev i Begyndelsen blot »for at have den Lykke at producere«, og paa Offentliggørelse tænkte hun foreløbig slet ikke. I det højeste betragtede hun selv sine mange lyriske, dramatiske og episke Udkast som »Forarbejder og Øvelser«. Endelig vovede hun sig til anonymt at udgive en større Romancecyklus: »Grev Bothwell i Norge« (1853). Hun mente at have paa Hjerte noget, som skulde siges. Men vilde nogen høre hende? Det var ikke uden Ængstelse, at hun udsendte sine første Forsøg. Man mærker det i et Vers som følgende:

»Den første Sang, de første sagte Toner
 vemodig stige fra en Lyres Gem —
 hvorhen? Til hvem? Blandt Livets Millioner
 hvo har en Velkomsthilsen huld til dem?
 Hvo vil til den ukendte Sanger lytte,
 hvo venligt, mildt, hans første Kvad beskytte?»

Denne Debut er en fin og blød Efterklang af Roman-
 tikens Storaander, en rig og varm Kvindesjæls spinkle
 Udtryk af ædle og skønne Stemninger, men savnende
 en udpræget Individualitets intensive Kraft og Oprinde-
 lighed. I det nævnte Tidsrum forfattede hun endvidere
 fire større Fortællinger, af hvilke dog kun de to er ud-
 givne, nemlig: »Min Søns Breve« (1853) og »Ziller-
 dal« (1855). Hun har heri med behørig Fiktion og Til-
 sætning skildret alt, hvad der »har gæret« i hende indtil
 hendes Hjemkomst til Danmark 1841. Vi finder i disse
 fordringsløse Fortællinger mange Vidnesbyrd om Forfat-
 terindens store Dannelse. Der er ogsaa baade Opfind-
 somhed og en sindrig Slyngning af Begivenhedernes
 Traade, der er et lyst og tiltalende Syn paa Menneskene
 og Naturen, og der banker igennem det alt et Hjerte,
 som helt vel kender baade Kærlighedens Lyst og dens
 Smerte; og paa mange Steder præges Fremstillingen af
 Sandhed og Ærlighed. Blivende litterær Værdi tør man
 dog næppe tillægge dem.

Anden Periode af Frøken Arnesen-Kall's Virk-
 somhed er fra 1862—72. Den knytter sig til hendes
 Ophold paa den i Sorøegnen liggende Herregaard Ters-
 løsegaard, hvis Hovedfløj hun i en Aarrække lejede af
 daværende Kammerherre Grüner. Hun syslede her sær-

lig med dramatiske Arbejder. Allerede som helt ung Pige havde hun forsøgt sig i denne Retning, og Mænd som Oehlenschläger og Heiberg havde opmuntret hende til fortsat Virksomhed. Hun indleverede ogsaa senere flere Stykker til det kgl. Teater, men ingen af dem blev antagne. Heiberg, der nærrede megen Agtelse for hende, sagde engang til hende, efter at have læst et af hendes Dramaer: »De maa have læst meget!« Denne Bemærkning var i Virkeligheden baade træffende og karakteriserende, thi hendes første dramatiske Forsøg var nemlig langt mere Frugten af mange Studier end af virkelig digterisk Inspiration og friskt strømmende Sjælsliv. Det maa derfor betragtes som meget heldigt, at Frøken Arnesen nu vendte sig til fremmede Dramatikere og paabegyndte et omfattende Oversættelsesarbejde, til hvilket hun medbragte adskillige heldige Betingelser. Tidligt var hun gennem sin ældre Veninde, Sille Beyer, bleven ført ind paa Studiet af den spanske Litteratur. Nu fortsatte hun baade med denne og med den franske. Hun elskede Holberg, og meget faa har haft et fortroligere Kendskab til hans Værker. Det var saaledes ret naturligt, at hun søgte til hans store Forbilleder, særlig da Molière. Enhver, der har Sans for komisk Poesi, vil glæde sig over denne gamle Mesters Værker med de ypperlige Karaktertegninger, den fine, lette Ironi, den overlegne Satire, den varme erotiske Følelse og det fuldendt klassiske Sprog. Men næsten 200 Aar var forløbne, og endnu forelaa ingen Fordanskning af Frankrigs største komiske Lystspildigter, i hvert Fald havdes kun enkelte Arbejder. Frøken Arnesen-Kall satte sig den

Opgave at give en fuldstændig Oversættelse, og hun gennemførte med lykkelig Haand sin Plan. 1869—70 udgav hun i 3 Bind den store Mesters 24 Lystspil, forsynede med Noter, Kommentarer o. s. v., alt vidnende om baade Flid og Lærdom. Arbejdet indledes med en Afhandling om »Molière og Holberg« og slutter med en anden: »Om »Molières Død og Begravelse, samt om den franske og den danske Alexandriners Fremkomst og Udvikling.« Uden at djærve sig til at kalde Frøken Arnesens Oversættelse fuldkommen, kan man dog ikke andet end anerkende, at det er et i høj Grad respektabelt Arbejde, en afgjort Vinding for vor dramatiske Litteratur. Det er lykkedes hende at holde Lokaltonen, Stilen og det fint komiske Lune i Mesterens Aand, saa Oversættelsen helt igennem er ham værdig. Enhver, som i Original har læst blot ét Stykke af Molière, t. Eks. »*L'école des femmes*« eller »*Le misanthrope*«, vil vide, hvor vanskeligt det er at gengive et saadant paa Dansk, saa at Aand, Stemning og Tidsfarve bevares. At Frøken Arnesen paa ethvert Punkt skulde have truffet det heldigste, er utænkeligt. Der kan let paavises Brist og indre Svagheder i en saadan Oversættelse, men her bør man mindes Destouches Ord, at »*la critique est aisée et l'art est difficile*.« Frøken Arnesen-Kall fortjener stor Tak for sit Arbejde, som bødede paa et virkelig følt Savn. Alene denne Oversættelse maa sikre hende en blivende og hæderlig Plads i vor Litteratur.

Hun sad dog ingenlunde stadig ved Skrivebordet, gaaende op i et stille Studielivs rolige Sysse. Tidlig

droges hun bort til de store Vidder, og hun ejede baade Rejselyst og mandigt Rejsesmod. Kun faa danske Kvinder har set sig saa grundigt om i Verden, som hun. Foruden at have gjort længere Rejser til saa nærliggende Lande som Norge, Sverige og Tyskland, har hun endvidere til forskellige Tider opholdt sig i Frankrig, Schweitz, Italien, Tyrkiet og Orienten. Selv paa sit Stammeland, det fjerne Island, fik hun set sig godt om. Erindringerne fra Islandsfærden har hun nedlagt i 2 Bind: »Smaaskitser fra en Islandsrejse i Sommeren 1867.« I disse giver Forfatterinden helt og holdent sig selv, og det lykkes hende at sætte Læseren just i den Stemning, ud fra hvilken Værket er skabt. Man kan ikke andet end beundre den mandige Energi, hun som Kvinde lægger for Dagen paa denne anstrengende Rejse. Med Koldblodighed rider hun over »Geitlandsà« og »Nordlingafljot«, sætter gennem »Fnioskà« og »Hörgà« midt om Natten, ja, hænger tværs over et Bræt midt ude over den vilde »Bygisà«! Hun betænker sig end ikke paa et 15 Mile langt Ridt over den øde, triste »Grimstungaheide«, hvor den tunge, sorte Fjældtaage »Mistur« ruger, og hvor hun ved en Fejltagelse fra Førens Side kommer til den berygtede og med overtroisk Rædsel betragtede Hule »Surtshellir«; hun »svømmer« endog paa Hestens Ryg over den stridigste af alle Islands Elve, den frygtelige rivende »Blandà«. Hun fortæller lærerigt og interessant og forstaar at levendegøre sine Indtryk, saa Læseren ser det hele klart for sig: de vanskelige, stenede Fjældveje, de rivende Elvedrag, den snesjapdækkede »Kalldidalr«, Hedeørkenen og det »strenge,

frygtelige Jókelbælte«, der ligger der »med alle sine bratte Skrænter, med sine hængende Iskarme og sine underlige søgrønne Furer, saa koldt og roligt som det græske Fatum over en Menneskeskæbne.«

Jævnlig slaar hendes Begejstring ud i improviserede Vers. Blandt andre Steder forherliger hun det gamle »Lovbjærg«, om hvilket det hedder:

»Lovbjærg, du hellige Plet, saa hviler jeg da paa dit grønne, blomstersmykkede Stal, hvor Ordet, det frie, har tonet; hvor henved tusinde Aar det klang med sin Kraft over Landet, hvor det i Landnáma-Old blev Berømmelsens herlige Vugge, og hvor det længere hen med vidunderlig Klarhed forkyndte, at hverken Ildstrømmens Glød, eller Geysers knaldende Vandskud vidner om Gudernes Vrede som Straffens dæmoniske Magter, men at den skabende Kraft, Guds Kærligheds evige Aande, højt over Klippernes Brag og Jordens rystende Grundvold, uudgrundelig, herlig, i Kristendommen udgyder Naadens lifligste Strøm, Alverdens Slægter til Frelse!«

I den Tid, Frøken Arnesen boede paa Tersløsegaard, skrev hun ogsaa Digtsamlingen: »I Sorg og i Glæde«, der maaske er hendes kendteste. Den præges, som de fleste af hendes andre Digte, af en ren og mild Aand, medens det ikke overalt lykkes hende at give de smukke og sunde Tanker en tilsvarende kunstnerisk Udformning. I samme Periode blev ogsaa de mange »Tersløseviser« til, men de optoges først i en senere Digtsamling; det er jævne smaa, oftest improviserede Viser, vel mente og uden Prætention paa kunstnerisk Rang.

Skønt

Fru Johanne Louise Heiberg's

største Betydning som Kunstnerinde er paa et helt andet Felt end det litterære, maa vi dog ganske kort dvæle ved hende her, da hun ogsaa som Forfatterinde har ydet Arbejder af blivende Værd og gennem disse lagt en ejendommelig Naturbegavelse for Dagen. Johanne Louise Pätges blev født i København 1812 og er et Skud af en tysk Rod i dansk Jordbund. Faderen var Værtshusholder, og Kaarene i Hjemmet var kummerlige, saa det var kun mørke og triste Minder, der knyttede sig til hendes Barndom. Skønt rigt begavet, nød hun i mange Aar ingen Skoleundervisning, da Forældrene ikke havde Raad til at betale derfor. Tidlig følte hun Skam og Blusel over Hjemmets elendige Forhold. Hun havde ualmindelige Evner, og da der tillige tidligt ytrede sig en vis Stolthed i hendes Natur, var det dobbelt svært for hende at føle sig som et med dette Hjem. Faderen, der var en svag Karakter og slet Økonom, blev med Aarene drikkældig, hvorimod Moderen, der var Jøde, besad megen Energi og Dygtighed. Fra det sørgelige Liv i Hjemmet kom Johanne Louise tilligemed en Søster til Balletskolen, hvor hun hurtig gjorde gode Fremskridt og snart vakte Beundring for sin gratiøse Dans. 13^{1/2} Aar gammel forsøgte hun sig allerede som Skuespillerinde, idet hun den 22de April 1826 optraadte paa det kgl. Teater som »Trine Rar« i Heibergs »Aprilsnarrene«. Hun gjorde stormende Lykke, ikke mindst ved sin kønne, følelsesfulde Sang. Fra det Øjeblik af fattede Heiberg

en levende Interesse for hende og var hende i den følgende Tid til megen Støtte. Snart helligede hun sig helt til Skuespilkunsten, og lysere Tider oprandt for hende. I forholdsvis kort Tid naaede hun frem til at være Nationalscenens første Kunstnerinde, hvem alle sværmede for og kappedes om at bringe Hyldest. Efter et Ophold i det bekendte Wexshall'ske Hus, kom hun til den gamle aandrige Fru Gyllembourg, Heibergs Moder, som alt længe havde været hende en moderlig Veninde. 1831 blev hun Professor Heibergs Hustru. Det klinger som et Eventyr, at denne fattige Pige fra et af Hovedstadens tarveligste og i mange Henseender ulykkeligste Hjem, allerede i saa ung en Alder hæves op til at indtage Husfruens Plads i dette aandsaristokratiske og fintdannede Digterbo, hvor en Kreds af Samtidens mest udmærkede Mennesker samledes om Heiberg og hans Moder. Dog viste hun sig hurtig Pladsen voksen og indtog alle ved sin naturlige Ynde og milde Værdighed.

Hun var ikke nogen almindelig »Aladdinstype«, der paa underfuld Vis faar Lykken i Haand. Hun fremstiller sig selv (i Livserindringerne) som en naiv, uskyltig, meget alvorlig, ja, temmelig tungsindig ung Pige, der, under det kummerlige Hjems Tryk, vokser op som en lille forkuet, forskræmt og forknyt Fugleunge. Men dette er næppe ganske korrekt. Da den gamle Kunstnerinde nedskrev sine Minder, og efter det rigt bevægede Kunstnerliv saa tilbage paa Barndomstiden, viste denne sig utvivlsomt for hende lidt anderledes farvet, end den egentlig var. Vistnok har den unge Johanne Pätges som Barn været kvik og livfuld, i Besiddelse af Skæl-

meri og Lune; og netop denne lykkelige Natur har hjulpet hende til at bære Hjemlivets Uhygge og Kval uden at synke sammen derunder. Og saa ejede hun i rigt Maal Sympatiens Gave frem for de fleste, saa hun let og hurtigt vandt Mennesker, der med aabne Arme og kærlige Hænder kom hende i Møde. Hun besad en ualmindelig aandelig Smidighed og en særegen Evne til fortrolig Indtrængen i andres Sjæleliv; thi hun var født Psykolog. Det høje Dannelsesmaal, som hun hidtil havde været langt fra, traadte hende nu paa en Gang nær og vinkede hende fremad. Udpræget Viljes- og Flidsmenneske, som hun var, tog hun snart alle sine Evner i Brug, og hun var i høj Grad perfektibel. Desuden fandt hun i sin intelligente og kærlige Ægtefælle, saa vel som i den fintdannede gamle Fru Gyllembourg, til hvem hun bestandig stod i det hjerteligste Forhold, baade fortræffelige Mønstre og Vejledere. Efterhaanden udviklede hun sig overraskende i alle Retninger, og som scenisk Kunstnerinde er hun utvivlsomt Hundreedaarets betydeligste, i hvert Fald var hun sin Tids ypperste.

Da hun stod paa sin Kunst's Højde, fik hun Lyst til at forsøge sig ogsaa paa den litterære Arena. Hendes første trykte Forsøg pegede imidlertid slet ikke i den Retning, i hvilken hun senere kom til at gaa, idet de handlede om Emner af ringe æstetisk Interesse, saaledes: »En Mødeartikel«, der optoges i Heibergs »Intelligensblade« (1844) og »Om Børneopdragelse«, der langt senere fremkom offentlig i Hertz's »Ugentlige Blade« (1859). Da hun aldrig selv havde været Moder og heller ikke havde virket som Lærerinde, maatte det sidste

Emne synes at ligge fjernt fra hendes Erfaring. Derimod havde hun en lykkelig Haand, da hun efter Heibergs Eksempel skrev sine to smaa Vaudeviller: »En Søndag paa Amager« og »Abekatten«. Den første opførtes midt under Krigen 1848 og modtoges med stort Bifald, hvad der gennem mange Aar vedblev at blive den til Del. Dens Indhold berettiger, kunstnerisk set, ingenlunde til den store Lykke, den gjorde. Den er i Virkeligheden saa ukunstnerisk som vel muligt. Om egentlig Handling er der jo slet ikke Tale. Det hele er en Række løse Situationer, der mer eller mindre behændigt knyttes sammen, og Stykket staar og falder med Sangene. Men det kgl. Teaters første Kræfter medvirkede, Fru Heiberg selv var fortryllende som Lisbet, og Tidspunktet for Opførelsen var særdeles heldigt valgt, idet mange, hvis Sind til daglig var mørkt og nedtrykt, som det let under urolige Krigstider bliver, følte en øjeblikkelig Glæde, en friere, løftet Stemning, ved at se det kønne lille Stykke, der virker som en kvik og munter Spøg, og dog alligevel baade gennem Øje og Øre sætter sig fast hos Tilskuerne. Dernæst har det, trods let iøjnefaldende Mangler, visse Fortrin, som absolut maatte sikre det en Yndlingsplads paa Repertoiret. Det er, hvad vi passende kan kalde, nationalt-lokalt, naivt-dansk, anslaar en jævn folkelig Tone, har kvikke Sange til smukke, iørefaldende Melodier — og endelig — det hele tager sig ud paa Scenen! Da det præsenterer sig som Vaudeville, kan man lettere tilgive, at Forfatterinden kun tegner Karaktererne med faa og løse Rids, og at der ikke er saa meget som et Tilløb til psykologisk Be-

grundelse. Hvad er t. Eks. den grædende Rasmus ikke for en unaturlig, ganske uvirkelig og tarvelig Godtkøbsfigur! Men man maa beundre, at Fru Heiberg selv har sat Sangene i Musik, har komponeret disse virkelig kvikke og kønne Melodier, der, harmoniserede af Frølich, allerede ved Førsteopførelsen gjorde fortjent Lykke. Det er ogsaa disse Sange, den lille Vaudeville kan takke for sin Succes og for den lange Række af Opførelser gennem Aarene. — Stykket er udkommen i flere Oplag og vandt en overordentlig Udbredelse. Mest populære blev Sangene: »Min kære lille Søster«, »Lisbet, Lisbet! O, hvor er du sød og net!« »Paa Søen, naar den skummer vred« og »I Kongelunden skal Brylluppet staa«. Stykket virker forunderlig gammeldags nu med sine alt andet end naturlige Repliker. Versenes Formskønhed lader ogsaa paa flere Steder adskilligt tilbage at ønske, ligesom man stundom vil finde Tankerne noget tynde. Rasmus og Lisbet har bl. a. følgende Vekselsang:

Rasmus.

»Kom min Skat, hør Dansen kalder os!
Træd nu kønt i Rækken med mig!

Lisbet.

Slip min Haand, jeg siger: straks giv los!
Danse vil jeg nu ikke med dig.

Rasmus.

O, du grumme! vær dog ej saa haard!
kun med dig jeg danse vil.

Lisbet.

Ja, saa se, hvorledes du danse faar!
Danse med dig vil jeg ej! Nej!

Som man ser, er det ikke den store Kunst, der øves, og naar man læser disse og flere lignende Vers, kan man nok give Phister Ret, da han sagde, at Heiberg ikke var Forf. til Stykket, der som bekendt fremkom anonymt, da han hellere »slog sin Fader og Moder ihjel, end han skrev saadanne Vers.«

»Abekatten« gjorde fra først af ikke saa megen Lykke som »En Søndag paa Amager«, men satte sig dog snart fast i Publikums Gunst og opnaaede en anselig Række Opførelser og vistnok fuldt saa megen Udbredelse. For øvrigt vandt begge Stykker Indgang i alle Samfundsklasser Landet over, og vi yngre har jo alle i vor Opvækst faaet disse Sange saaledes indsungne, at de sent vil glemmes. Af »Abekatten« var det især de tre: »Naar alle andre sove«, »Dengang jeg var i Deres Aar« og »Drik kun!« der blev mest populære. Gennemgaaende er ogsaa »Abekattens« Melodier, der, med Undtagelse af to, skyldes Fru Heiberg, smukke og livlige og slutter sig fortrinligt til Ordene. Ligesom »En Søndag paa Amager« blev ogsaa »Abekatten« særlig velkommen til Dilettantforestillinger, navnlig i Provinserne, og Bogen har oplevet ikke mindre end fem Oplag. Forfatterinden holdt gennem mange Aar med en vis Fornemhed paa sin Anonymitet, trods alle Gætninger. Man har betegnet disse den berømte Kunstnerindes beskedne Smaastykker med Navnet »Duftvaudeviller«, et Navn, der baade ærgrede og bedrøvede Fru Heiberg i hendes Alderdom, men som i Virkeligheden i ingen Henseender forringer hendes Arbejder, der jo ikke er andet end dramatisk Spøg.

Alle de i Fyrrerne debuterende Forfatterinder er forlængst døde med Undtagelse af den gamle, mere end firsindstyveaarige

Frøken Henriette Dorthæa Birgitte Nielsen,

der lever i København. Hun udfoldede i mange Aar en ikke ringe litterær Virksomhed, mest i novellistisk Retning, uden dog nogen Sinde at opnaa videre Betydning. Hun stammer fra Jylland og er Datter af Forligskommissær N. C. Nielsen og Hustru Marie Benstrup paa Torup Strandgaard i Vester Hanherred, hvor hun fødtes 1815. Hendes væsentligste Udvikling er foregaaet i Hovedstaden, men hendes jyske Natur fornægter sig ikke. Tidlig følte hun sig hendraget til Poesiens Skønhedsrige og begyndte at sysle med forskellige litterære Studier. Hun læste en Mængde Digterværker og sværmede for Teatret. 1842 debuterede hun med Fortællingen: »Fanny«, der udgaves under Pseudonymet Theodora. Den vakte kun ringe Opmærksomhed hos Samtiden, var heller ikke betydelig i nogen Henseende og gled snart over i Glemselens Skyggerige. Hun tabte dog ikke Modet og snart fulgte under Mærket H. T.: »To Noveller« (1845), indeholdende »Ønsket« og »Balkavaleren«. Samtiden sværmede vel ikke meget for sødladne Damenoveller, men var dog ikke nær saa kræsen som Nutiden, naar det gjaldt om at dømme et Arbejde, i hvilket Personerne alle var konstruerede ud fra Tankens Verden og enten ligefremme Engle eller sorte Skurke. Hendes næste Bog: »To Episoder af

mit Ungdomsliv« (1846) vakte mere Opmærksomhed, skønt dens Skavanker let falder i Øjnene. Fortællingen er uden Dybde, Sujettet oftere benyttet; men Forfatterinden forstaar ret tiltalende at slynge og atter løse Begivenhedernes Knuder. Hun bygger paa Erindringer og Sceneri hjemme fra det jydsk Barndomshjem, og hun viser sig i Besiddelse af en levende Fantasi og Sans for det romantisk-effektfulde. Fremstillingen grænser rigtig nok flere Steder det eventyrlige betænkelig nær; men det vil man finde ret naturligt, naar man tager Hensyn til det Standpunkt, fra hvilket Forfatterinden skriver og til det Skema, efter hvilket man endnu den Gang konstruerede Dameromaner. »Naar Digteren fremstiller sin Romanverden for os,« siger Forfatterinden, »udfolder han os et fortryllende Fata Morgana, hvori det jordiske vel sandt afspejler sig, men i himmelsk Belysning, som kun alt for godt lader os føle, at Romanverdenen er et Noget mellem Himmel og Jord, som vi kun halvt tilhøre.« Efter denne Oplysning kan vi ikke vente, at Begivenhederne skal være helt virkelige. Men Bogen har sine gode Sider: den er underholdende og holder Spændingen vedlige, saa Læserne med Interesse hører om den svage Moder, der, til sin Søns, Storbedrageren John Jakobsens Fordærvelse, følger ham »med en Verden af Kærlighed«, indtil de begge, i et sidste fortvivlet Forsøg paa at flygte bort fra Retfærdighedens Haandhævere, gaar til Bunds i Bølgedybet. Mindre heldig var Forfatterinden med »En af Esberns Skolehistorier« (1858) og »Esberns Skolehistorier« (1862). De sidste indledes paa højtidelig Vis med en »Undskyldnings-Epistel«

og derefter følgende »Præludium« og »Overture«, som vækker Forventninger om en særlig udsøgt Nydelse. Men Overturen, som skulde stemme os forstaaende og forberedende, er i ualmindelig Grad kedelig, hvorved Interessen svækkes for det efterfølgende. Frøken Nielsen savnede egentlig ikke Blik for Virkelighedslivet; men den romantisk-idealistske Retning, hvortil hun hørte, havde ikke synderlig Brug for den sande Virkelighed, og Forfatterinden følger simpelt hen Traditionen. Man mærker dog paa mange Punkter, at hun gør meget gode lagttagelser, hvad tydeligt fremgaar af »Skolehistorierne« og ikke mindst af en lille Novelle fra en senere Tid, Begyndelsen af Halvfjerdserne: »Else eller ikke Else«, der giver højst naturtro Skildringer fra det daglige Liv paa Landet. Den forfinede »Fremskridtsbonde« Gregers, hans jævne, ærlige Kone og Datteren Else eller »Elisabeth«, der med Vold og Magt skal forvandles til Frøken i Følge sin Faders Vilje, er godt skildrede og har sikkert haft deres Forbilleder i det virkelige Liv. Forfatterinden har levet stille, og hendes eget Liv har ikke været hverken stærkt bevæget eller særlig rigt paa Begivenheder, og da hun har holdt sig temmelig fjernt fra det stærkt pulserende Liv uden om hende, er det ikke at vente, at dette med Klarhed skal afspejle sig i hendes litterære Produktion.

Langt mere paaskønnet blev Frøken Nielsen for sit lille kvikke, dramatiske Arbejde, Vaudevillen: »Slægtningerne« (1849). Den opførtes samme Aar paa det kgl. Teater og slog straks an, opnaaede en lang Række Opførelser og blev ligeledes i Provinserne modtaget med

stort Bifald, ja, kom snart til at høre til Dilettantkomediernes faste Repertoire. Og dog var det hele kun en dramatisk Bagatel; men den blev ligesom Fru Heibergs Amageridyl, med hvilken man ikke kan undgaa at drage Sammenligning, en Succes paa Grund af den nationale Tone, der straks anslaaes, naar Tæppet gaar op, og de garnbødende Fanøkvinder istemmer den bekendte Sang:

»Fanø, ak Fanø, o, hvor er du skøn!
 Hvid er din Strandbred, din Bølge saa grøn.
 Hvor er de Bakker, og hvor er de Skær,
 hvor er det Flyvesand hvid're end her?«

Stykket satte sig fast i Publikums Gunst ved sin ejendommeligt uskyldige Naivitet og ved de kønne i al deres Simpelhed tiltalende Sange, der til heldige Toner i kort Tid blev utrolig populære. Ikke blot var det Fanøsangen, der tralledes af hver en Skoledreng Landet over, men ogsaa flere af de andre vandt en næsten enestaaende Udbredelse, saaledes Vekselsangen mellem Jens og Helen: »Min lille søde Pige, jeg elsker dig saa inderlig« samt »Farvel du Hus, hvor min Fader bor« og »Lærken under sin Lyngtop brun.« Disse Sange kan man endnu høre sungne mange Steder. Det fandt ogsaa Vej til Udlandet, blev bl. a. oversat til Tysk af Advokat Fr. Stallknecht i New-York og under Titelen »Das Fischermädchen von Fanöland« opført paa det derværende tyske Teater 1862 og vandt megen Yndest.

Ellers er Frøken Nielsens Arbejder ikke meget erindrede. Hun drager ikke Linierne med den fornødne Fasthed; alle Konturer er underlig udviskede, alle

Farver douce. Forfatterinden kan heller ikke siges fri for adskillig Sentimentalitet, og det skorter hende mange Steder paa sand Naturlighed, ikke mindst i Repliken. Men hendes litterære Produktion hviler paa en lys og smuk Livsanskuelse, er fremgaaet af et ægte dansk Sind og viser tilbage til en lidet ejendommelig, men elskværdig og ideal anlagt Personlighed. En langt dybere Natur var

Frøken Iliä Fibiger.

(1817—67).

Hun var 13 Aar ældre end sin mere berømte Søster, Banebryderen for Kvindesagen, Mathilde Fibiger, for hvem hun ligesom er kommen til at staa noget i Skygge, uden dog at være en fattigere, ringere udrustet Natur. Snarere var hun baade rigere og dybere, en lødigere Personlighed, hvis Digtning ubetinget staar over Mathildes. Iliä Fibiger har haft Hjem og Opdragelse fælles med Søsteren (se Side 63), men hun saa vistnok paa mangt og meget med andre Øjne end Mathilde, var næppe fra Begyndelsen helt enig med denne, muligvis heller ikke saa fremsynt? Kom Mathilde til at forkynde Frihedens Evangelium for de danske Kvinder, saa blev Iliäs Digtning en Forkyndelse fra Kærlighedens hellige Arnested i hendes eget ædle og varmtfølende Hjerter. En aands- og viljesfast Personlighed har sat sig Præg paa alt, hvad hun har skrevet, uden at man dog derfor kan kalde hendes Værker for fuldgod Kunst. Hun holdt Ideens Fane højt, og hun var ikke ét, naar hun digtede og et

andet, naar hun levede Virkelighedens Liv, men Idé og Virkelighed smeltede hos hende sammen til en sjælden skøn Forening. Hun har øvet en stor og velsignelsesrig Gerning i Kærlighedens Tjeneste, baade da hun under Koleræens frygtelige Hærgen i København (1853) frivillig meldte sig til offertro Sygeplejerdaad, og da hun senere paatog sig at være en Moder for forældreløse smaa. Her er ikke Stedet til nærmere at følge denne hendes praktiske Virken, skønt den for saa vidt er udbytterigere at dvæle ved end selve hendes Digtning.

Hun skrev en Del Fortællinger, hvoriblandt »Magdalene« (1862), der vistnok for en Del er Skildringen af hendes eget Liv med dets Kamp og Brydning, Higen og Længsler, »Løst og bundet« (1863) og en Del »Eventyr« (1859 og 66). Der er imidlertid ikke meget heri af blivende Betydning. Med særlig Forkærlighed syslede hun med dramatisk Digtning: »Tre Dramaer« (1857), »Synd og Sorg« (1862), »Niels Ebbesen« (1866), samt Lystspillet »Modsatninger« (1862). I disse Arbejder og i sine lyriske Digtninge har hun nedlagt det bedste, der boede i hende, og det er kommet frem ganske umiddelbart; alt, hvad hun har skrevet, »er Inspirationens Værk«, siger Søsteren, Mathilde, om hende i den lille Biografi, hvormed hun ledsagede de af Vilhelm Møller efter hendes Død udgivne »Digtninger« (1867). »Derfor kunde hun ikke tage mod Raad eller omarbejde noget senere.« At dette imidlertid skadede den rent kunstneriske Udformning, er der ingen Tvivl om. Grundtonen i hendes Digtning er Alvor, en melankolsk, næsten smertelig Stem-

ning, et Suk under Livets Tryk og en Higen mod Befrielse. Tidlig skuffedes hendes Kærligheds Haab, og hun forvandt aldrig den Smerte, dette voldte hende. Men det er ikke Nutidens haabløse, knugende Pessimisme, vi møder i hendes Digte. Det rifter med Lysblink gennem Skyerne, Forsoning og Fred hviler over den, og hun havde fundet Hvile i Troen paa Kærlighedens Gud:

»Herre, løs min Kvide,
tag du mig ved Haand!
Selv jeg kan ej slide
mig af Verdens Baand.

Tag mig mod min Vilje,
lad mig græde ud,
og saa hvile stille
hos min Herre Gud!«

Mange Steder udtaler hun sin Længsel efter Døden, hun »vil være glad, naar det mod Døden stunder.« Naar denne Længsel kommer, dukker dog ogsaa Minderne frem fra Barndommens og den tidlige Ungdoms lyse Tid:

»Hvor er den Glædens lyse, den underfulde Tid,
da Livets Sol sig hæver saa straalende og blid,
da første Nyheds Morgendug i Glans indhyller alt,
og Livet er et Eventyr, nu første Gang fortalt?

Men allerede i næste Vers spørger hun:

Hvor er, o svale Dæmring, din Aftens sidste Stund,
da Døden selv saa stille mig dysse skal i Blund
og lægge mig i Fredens Arm og ved dens hulde Bryst,
mens Haabet hvisker sagselig om Salighedens Lyst?«

Hendes Digte er ikke alle lige heldige med Hensyn til skøn Form, men man vil paa den anden Side aldrig hos hende træffe jasket Form og Godtkøbs Tankeindhold, og tit iklæder hun en smuk Tanke en knap og værdig Form som i det bekendte Epigram:

»Ingen Kvindesorg er saa stor,
den svinder jo bort for Bejlerord.
Ingen Kvindesorg er saa ringe,
den kan jo Taarer i Øjet bringe!«

Hun opnaaede ikke at vinde den Anerkendelse for sin litterære Virksomhed, som hun havde ventet. Søsteren taler i nævnte Biografi om »den Tilsidesættelse, hun har mødt,« og det har aabenbært smertet Forfatterinden, der jo ejede »Inspirationens Gave« og »troede paa sit Kald«. Ret mange har denne Digtning trods dens gode Sider vel næppe paavirket, og intet af hendes Arbejder blev populært. Ikke des mindre skal det erkendes, at hun ejede et umiskendeligt lille Talent, afgjort kvindeligt fint, og at dette har givet sig Udslag i adskillige smukke Smaaarbejder, prægede af Religiositet og ægte Fædrelandssind. Hun gik »sin stille Vej gennem Livet, hjælpende, trøstende, elskende andre«, men selv »blev hun kun glimtvis forstaaet.«

Vejbryderen for de danske Kvinder, og det i flere Henseender, blev den unge, tyveaarige

Frøken Mathilde Fibiger

(1830—72).

Hun udgav ved Juletid 1850 under J. L. Heibergs Ægide sin berømte Debut: »Clara Raphael«: Tolv

Breve. Trods Forfatterindens store Ungdom, maa man undres over den Modenhed, Bogen, med alle sine Mangler, bærer Vidne om. Forfatterinden var født i København og Datter af Major J. A. Fibiger. Moderen nedstammede fra den tapre Krigshelt Peder Grib. Slægten Fibiger talte adskillige ansete Navne. Et vist ridderligt Væsen og Forkærlighed for militære og boglige Sysler synes at være Slægtens Særkende. Den havde i flere Henseender hæderlige Traditioner at hævde, og den var, som sagt, ingeniørlunde fremmed for litterære Interesser. Mathilde Fibiger havde faaet en omhyggelig Opdragelse, og navnlig skyldte hun — som de andre Søkende — sin udmærkede Moder meget. Denne begavede og højhertede Kvinde var den egentlige Sjæl i det gæstfri, fintdannede Hjem, hvis hyggelige og urbane Tone endnu vil mindes af adskillige. Hun tog sig med aldrig træt Kærlighed af Børnene og søgte tidlig at fremelske ædle Spirer i dem. Fru Fibiger døde desværre tidlig, 1844, og allerede et Aars Tid efter giftede Faderen sig igen. Nu blev Hjemmet ikke i samme Grad som før Midtpunktet, der samlede Børnene, og Mathilde forlod det snart for som Lærerinde at drage til Berritsegaard ved Sakskøbing. Det var en Gæringstid for hende, og her brød frem de Tanker, som hun siden gav Udtryk i sin Bog. Hun skildrer i denne en rigt begavet Kvinde, der ikke finder den rette Forstaaelse. Clara hedder hun. Det er en idealistisk, stærkt patriotisk og religiøs vakt Pige, som man gerne har villet identificere med Forfatterinden selv. Hun forfægter de ny Ideer om Kvindens Emancipation, der er Hovednerven i Bogen.

Hun tager Ordet for en fyldigere kvindelig Uddannelse, en grundigere Udvikling af Kvindens Aandsevner. Hun maa med i den vaagnende og voksende Kultur, i Kampen for Fremskridtet. Idéen opstilles som Kvindens højeste og rette Ledestjerne; den er mere værd end selve Kærligheden, ja, det kræves endog, at hun skal bryde med Verden og leve for Idéen! Angaaende Bogens rent æstetiske Værd, dens Handlings Udviklingsgang, dens Karaktertegnning og især den højst utilfredsstillende Slutning, kan der indvendes adskilligt, og det med god Ret. Men selve Grundtankerne overrasker ved meget nyt og interessant, og det er disse, der giver Bogen Værdi. De faldt som svulmende Frøkorn i en gunstig Jordbund og kom til at spire i Slægten. Saaledes blev hun den heldige Tolk for en Trang i Tiden og vandt sig særlig Øjeblikkets Ry. Bogen lærer os at kende en rigt begavet, varmt følede og ædelt tænkende Personlighed. Den ligefrem sygelige Afslutning tyder derimod utvivlsomt hen paa noget mindre sundt i hendes Natur, noget overspændt, der ogsaa kendes i hendes øvrige litterære Arbejder, ja, spores endog i hendes private Brevveksling. Men den uomtvistelige Fortjeneste tilkommer der hende, at hun var den første herhjemme, der djærvt og modigt hævdede Kvindens Ret til, uden hæmmende konventionelle Baand, at virke i den Livsgerning, hvortil hun føler sig kaldet, selv om hun derved kommer til at trænge ind paa mandligt Arbejdsfelt. Den paafølgende livlige »Clara Raphael's Fejde« viste tydelig nok, hvilken Opmærksomhed Frøken Fibigers Bog havde vakt. Den kom til at sætte

mange Sind og Tanker i Bevægelse, og den vakte navnlig mange Kvinder til alvorlig Overvejelse. Den store Bevægelse, Bogen fremkaldte ogsaa hos mandlige Skribenter, er saa meget mere mærkelig, som vigtige fædrelandske Anliggender nødvendigvis maatte lægge stærkt Beslag paa den almindelige Opmærksomhed. Vi skal ikke her dvæle nærmere ved denne Fejde, der saa ofte har været drøftet og bl. a. er udførlig og klart beskrevet af Fr. Bajer. Højst betegnende er det, hvad Frøken Arnesen-Kall har sagt om »Clara Raphael«s Forfatterinde:

»at tog i meget og mangt hun fejl,
hun var dog den første, som hejsede Sejl!«

Efter den Lykke, Frøken Fibigers Debut gjorde, vil det let forstaaes, at hun siden atter forsøgte sig som Forfatterinde. Men Lykken stod hende ikke bi. Mange ventede noget ualmindeligt af hende. Hendes første Bog gav jo ogsaa Løfter i flere Retninger, men Forventningerne havde vistnok været alt for overdrevne, og det skadede hendes senere Frembringelser. Allerede 1851 udkom: »Et Besøg«, ny Breve; men det blev for alle en stor Skuffelse. Havde der hidtil været tvistet meget for og imod »Clara Raphael«, og havde Forfatterinden maattet døje mangan hed kritisk Kugleregn, saa blev det ved Udgivelsen af »Et Besøg« langt værre end før, og navnlig fældte Goldschmidt i »Nord og Syd« en knusende og spottende Dom over hendes ny Bog. »Ak, bedre at være en falmet Rose end en forhenværende berømt,« siger han og tilføjer: »Den forhenværende berømte er en død, der hver Dag følger sig selv til Jorden.«

Skønt hun tog sig den ublide Kritik, der i det hele var fældet over hendes Arbejder, meget nær, og den en Tid lang fremkaldte baade Bitterhed og Smerte i Sindet, udsendte hun dog snart et Par ny skønlitterære Bidrag: »En Skitse efter det virkelige Liv« (1853) og »Minona« (1854). Men intet af disse Arbejder bringer ny Tanker til Torvs eller har nogen litterær Værdi. De kendes af meget faa og ejer intet Liv, som kan sikre dem en blivende Plads i vor Bogverden. Heller ikke i dramatisk Retning har hun skrevet noget af Betydning, men alt, hvad hun har ydet, bringer Bud fra hendes lyse Aand og varme Hjerter og viser os et religiøst grebet Sind, der har lært at resignere, og som har fundet Hvile i Kristentroen, der giver hende Kraft til at bære alle Sorger og Skuffelser. Hun siger:

»Og skal min Røst i Verden her
end overdøves,
jeg ved, Guds Hensigt dermed er,
at jeg skal prøves!

Naar blot jeg i den gode Strid
maa staa med Ære.
Er Gud mig alt, maa Haan og Nid
jeg kunne bære!«

Hun var unægtelig en poetisk Natur og besad en aandelig Rigdom, der stiller hende højt, og hun var fra Hjertets Side en sjælden udmærket Kvindetype, selv meget langt fra at være emanciperet. Men nogen ægte Digterkilde sprang der ikke i hendes Indre. Hun var desuden for ensidig, og hendes Aand ejede ikke denne

svulmende og vækkende Frodighed, der livsvarm forplanter sig til Læseren og just derved beviser, at Værkerne er Digterværker og vil leve gennem Slægterne som uforfalsket Kunst. Ikke blot ved sin »Clara Raphael«, men ogsaa ved at paatage sig en praktisk Stilling i Statens Tjeneste som Telegrafistinde kom hun til at gaa i Spidsen for de danske Kvinder.

I flere Henseender væsensforskellig fra de foran omtalte Forfatterinder viser sig

Frøken Athalia Schwartz

(1821—71),

der hører til Deltagerne i »Clara Raphael's Fejden«, og som i Aarene mellem 1850—70 udfoldede en omfattende litterær Virksomhed. Hun var født i København og Datter af en Officer, daværende Major og Branddirektør C. H. Schwartz. Hendes Ungdomsudvikling knytter sig dels til København, dels til Jylland, hvortil Faderen i nogle Aar forflyttedes, men allerede 1848 vendte de tilbage til Hovedstaden. Med sine ypperlige Evner og under en omhyggelig Vejledning havde Frøken Schwartz let ved at tilegne sig et grundigt og solidt Fond af Kundskaber. Hun var i mange Aar en søgt og ualmindelig dygtig Manuduktrice saa vel til Eksamen for Institutbestyrerinder som til *artium*. Trods denne opslidende Virksomhed fik hun dog Tid til at udsende en stor Del Skrifter, ikke blot skønlitterære, men ogsaa pædagogiske, kritiske og polemiske. Frøken Schwartz var aldeles afgjort et dygtigt Menneske. Hun havde

ogsaa virkelig poetisk Trang og følte stærke Kræfter gære i sit Indre. Hun har gaaet i Skole hos de franske Digtere, og kender grundigt Oplysningstidens store Mænd. Hun sværmer for »*La nouvelle Heloise*« og beundrer »*Emile*« og særlig »*La Religieuse*«, hvis psykologiske Finhed og Klarhed tiltaler hendes sandhedssøgende Aand. Om hun derimod selv var Digter, kan der tvistes. Hendes fleste Arbejder bærer nok saa meget Vidne om mangesidig Dannelse som om egentligt Skabersnille; og de kan ikke, trods mange gode Enkeltheder, i Helheden staa Maal for en indgaaende psykologisk Kritik. Begynder man at dissekere, vil man finde en paafaldende Mangel paa Fasthed i Bygningen, der savnes en tydelig Nervestamme, fra hvilken Tankerne er forgrenede. Karaktererne er vel paa sine Steder ikke uden Interesse, men de undergives alt for meget Tilfældighedens Spil. Alt for ofte hensættes vi ogsaa til luftige Egne, hvor andre Love synes at gælde end de, som andre dødelige kender, og alt for ofte løses Forviklingerne ved en *deus ex machina*. Man ærgrer sig over alle de mange »godt opfundne« Begivenheder, den hele Konstruktion, saa meget mere som Forfatterinden ellers mange Steder viser, at hun udmærket forstaar at se paa sine Omgivelser og at gøre fine og skarpe lagttagelser. Det er en broget og temmelig uensartet Produktion, hun har efterladt sig: Livsbilleder, Noveller, Romaner, Dramaer, Digte, og det hele kan selvfølgelig ikke ses under samme Synsvinkel. I Novellen tjente hun en bestemt, men tvivlsom Kunstretning. Hun synes at have hyldet Alfred de Vignys

vovede Paastand, at »*le fait inventé*«^{*)}) er at foretrække for den virkelige Begivenhed; thi hun ofrer, mere end godt er, Sandsynligheden for det eventyrlige; men heri mødes hun jo med de fleste samtidige Forfatterinder, baade herhjemme og i Udlandet. Det skal ganske vist indrømmes, at det i og for sig kan være Læserne det samme, enten en Bogs Handling er virkelig eller tænkt, naar blot en udpræget Forfatterpersonlighed sætter sit Myndigheds-Stempel derpaa og i Kraft af sit Geni evner at brede Sandsynlighedens og Troværdighedens Præg derover, saa at Personer og Begivenheder kommer til at staa lyslevende for os, paavirker os gennem Stemning og Tale, rører os, eller faar os til at smile. Vi vil da blive i Illusionen og tilfredsstilles, uden at spørge om virkeligt eller uvirkeligt. Men Frøken Athalia Schwartz var med alle sine rige Evner alligevel ikke en saadan overlegen Digternatur. Hendes »Livsbilleder« har intet med Livet at gøre, de vil gaa Læserne forbi som blege og blodløse Skygger, thi ingen livsrig Strøm rinder igennem dem, og det samme gælder om hendes andre Smaafortællinger. Hun udgav: »Livsbilleder« (1852), hvori hun heldig anslog en Tone, som fandt Vej til mange og skaffede hende med ét en stor og taknemlig Læsekreds; den udkom endog samme Aar i nyt Oplag. Senere kom endnu 2 andre Bind 1859 og 61; men de staaar tilbage for de første. Kun uegentlig kan man kalde dem Livsbilleder. Mange af dem er smaa ubetydelige Skitser, der i Stilen minder om H. C. Andersens

*) Den opfundne Handling.

Eventyr. Heller ikke hendes »Danske Landsbyhistorier« (1860) er troværdige Billeder. Hun kender hverken Bøndernes Levesæt, Tankegang eller daglige Maal; det hele er Imitation. Og næsten utilgiveligt for en saa begavet Dame som Frøken Schwartz er de højst mangelfulde Sjælestudier i disse Historier. Let og overfladisk kruser hun Sjælens Vande, men hun søger ikke Perler paa Dybet. Der er alt for meget af dette dilettantisk lette, som kun efterlader en yderst svag og mat Virkning. Et Sted fortæller hun t. Eks. om en ung Gaardmand, der elsker sin Kones Søster, som egentlig ogsaa er hans første Kærlighed. Hun er i Huset hos ham, og Forholdet udvikler sig stadigt, styrket gennem en Række lønlige Stævnemøder i Ellekrattet ved Aæn. Mandens Hustru mærker nok, hvorledes det staar til, og hun bliver naturligvis ikke blidere derved, saa Bitterhed og Ufred gør begge Livet uudholdeligt. Til sidst enes saa Manden og hans Elskerinde om at opføre et af de nu om Stunder saa moderne Dramaer: at dø sammen. Han fører Ordet saaledes: »Dernede i Ellekrattet, der har vi dog været saa lykkelige, jeg ved intet Sted paa Jorden, hvor jeg hellere vil være, og saa har jeg tænkt paa, at vi skulle gaa derned, bede en Bøn sammen (!) og saa drukne os i Vandet.« Hun er ogsaa villig til at følge ham, thi han ejer hele hendes Kærlighed; og kun saaledes kan han tænke paa at blive fri for sin Hustru, hvem han ligefrem kalder en Djævel. Han gaar nu foreløbig hjem. Konen siger et Par forsonende Ord til ham, og han kommer til at tænke paa, at det egentlig er kedeligt, at han skal gaa fra den

gode Gaard. Dette omstemmer ham i nogle faa Øjeblikke, og da han saa paa det aftalte Tidspunkt kommer ned til Ellekrattet, hvor den elskede venter, beredt til at gaa i Døden med ham, svigter han hende, Kærligheden er som blæst bort, og han forlader hende, efter at have afleveret nogle intetsigende Floskler, for at vende tilbage til den Hustru, han nys har betegnet som en Djævel! Det bliver derfor kun den svegne Pige, som »stiger ned i det stille Dyb, der lukker sig lydløst over hende.« Saadanne bratte Forvandlinger som Elskerens forekommer jævnlig og karakteriserer Forf.s Arbejdsmetode.

Frøken Schwartz skrev ogsaa Romaner. Hun sad inde med adskillige Betingelser herfor. Hun havde haft Lejlighed til at studere og kende en Mængde Mennesker, havde selv oplevet meget og havde modtaget en Rigdom af Indtryk. Dertil ejede hun et livligt Forestillingsløb, en rig billeddannende Fantasi og et sympatetisk Blik. Men hun er lige saa lidt i Romanen som ellers psykologisk dyb, og Kompositionen er ikke helstøbt; der mangler den omhyggelige kunstneriske Afrundethed. Hun ejede nemlig ikke denne aandelige Smidighed, der gør det muligt for Digteren at fordybe sig i sine Personers Sjæleliv, saa han kan udrede Individets inderste Væsen indtil de fineste skjulte Traade. Alligevel er hendes Roman: »Cornelia« (1862) i flere Henseender en lovende, ja en modig Bog, der betegner et afgjort Fremskridt i hendes Produktion. Den har optaget mange Tanker, som var ny for Tiden, især i et kvindeligt Arbejde, og den drøfter flere religiøse og sociale Spørgs-

maal. Vist nok forekom den mange dristig. — Den mandlige Hovedperson, Kuntzen, optræder nemlig som Talsmand for »den fri Kærlighed«. Han mener, at det er »ynkeligt«, at et tomt Ord, en ydre Ceremoni (Vielsen og den kirkelige Velsignelse) skal være nødvendig for at gøre to elskende sikre paa hinandens Besiddelse, som dog kun Hjertets ædleste Følelser kan sikre. Han forlanger derfor, at hvis Cornelia elsker ham, skal hun samtykke i at blive hans Hustru uden Vielse. Efter nogen Vaklen giver hun efter og rejser bort med ham. Hun føler sig som hans »Hustru« og kaldes saaledes. I København, hvor de senere bosætter sig efter et længere Ophold i Udlandet, hvor Forbindelsen er kommen i Stand, træffer Kuntzen sammen med en koket og sanselig Kvinde, Hermance, der har ægtet den gamle forelskede Nar, Grosserer Haagensen, men i øvrigt fører et meget frit Liv og ligesom Cornelias »Mand« hylder den fri Kærligheds Princip. Hun er vel nu gift Frue, men dette forhindrer hende ikke i at omgive sig med en Kreds af Tilbedere, med hvilke hun dyrker en tilsyneladende let, men temmelig mislig Flirtation. Hun faar snart Kuntzen i sit Garn, og da hun tilpas bliver Enke, forlader Kuntzen sin »Hustru« Cornelia for at kaste sig for Hermances Fødder. Der er baade Spænding, Fart og aandelig Kraft i denne Roman, der paa flere Punkter peger frem mod den kommende Realisme. 1865 udkom: *Stedmoder og Steddatter* og 1870: *»Enhver sin Mission*«. Forf. forsøgte sig ogsaa i Dramaet, og det med afgjort Held. Saaledes opførte det kgl. Teater 1853 det smukke

og følelsesfulde Skuespil: »Ruth«, der med sin ejendommelige gammeljødiske Farvetone og ægte østerlandske Præg gjorde fortjent Lykke. 1856 opførtes det tragiske Drama: »Alexei«. Hendes novellistiske Forsøg kan ikke staa Maal med Romanen og Dramaerne. Men de var for en Del afpassede efter Tidens Smag, de fandt og vil endnu en Tid lang finde Læsere; og naar man ikke stiller den Fordring til sin Lektüre, at den skal kunne sætte Tankerne i frugtbar Bevægelse, men blot at den skal afgive en underholdende og behagelig Tidkort, imens man nyder sin *dolce far niente*, saa opfylder Frøken Schwartz Fordringerne. Der er, det skal siges, næsten overalt i hendes Arbejde, trods Manglerne, noget, som tvinger til Agtelse, en Stræben efter Klarhed. Hun var i det hele en perfektibel Natur, og hun var i Besiddelse af megen kritisk Sans, der vel ikke altid, som paavist, er kommet hendes egne Arbejder tilgode, men som ofte gjorde hende til en baade dygtig og streng Dommer over andres. En rammende Satire stod altid til hendes Raadighed, og da hun førte en ualmindelig skarp Pen, var en stor Del af de talrige kritiske Artikler, som hun skrev i »Nord og Syd« under Mærket »Gisle«, saa vel som i de af hende selv redigerede Tidsskrifter: »Teater og Litteratur« samt: »Hesperis«, særdeles bidende og formskarpe. Desaaarsag var hun hvert Øjeblik inde i hæftige polemiske Stridigheder, som hun imidlertid deltog i med største Lyst. Hun skrev ogsaa Skolebøger og mangfoldige højst interessante polemisk-pædagogiske Opsatser, som det ligger uden for denne Bogs

Plan at forfølge videre, men som alle vidner om Forfatterindens store Dannelse og medfødte Skarpsindighed. Ogsaa med Oversættelser syslede hun til Tider, af hvilke Byrons Fortælling: »Bruden fra Abydos« er den betydeligste. Ja, hun forsøgte sig endog i religiøs-filosofiske Studier og udgav 1858 en Række religiøse Betragtninger under Titelen: »Livets Alvor«; ikke mindst disse viser os Frøken Schwartz som en dybt-tænkende og søgende Natur. Denne Søgen kendes i alt hendes Værk. Hun famlede længe efter sit rette og egentlige Felt, gennem »Livsbilieder«, Noveller, Landsbyhistorier — til Romanen og Dramaet. Den brogede og omfangsrige Virken havde formentlig blevet af lodigere Værdi, hvis hun i Tide havde forstaaet at koncentrere sine rige Evner paa mere ensartede og beslægtede Opgaver, i Stedet for at sprede sig i saa mange Retninger. Men den famlende Søgen turde tillige pege tilbage til noget uroligt og hvileløst i hendes egen Natur, og endnu før hun havde fundet Ligevægtpunktet, kaldtes hun bort i Livets kraftige Aar. Hendes Arbejder fandt hurtig Vej til Udlandet og er oversatte baade paa Svensk og Tysk, overalt modtagne med Velvilje.

Blandt de mange, som »Clara Raphael's Fejden« kaldte frem, var ogsaa en jydsk Præstedatter,

Frøken Pauline Worm

(1825—83).

Hun fødtes i Hyllested Præstegaard, voksede op under særlig fortrinlig aandelig Paavirkning og stringent Undervisning, uddannede sig til Lærerinde og havnede

som Institutbestyrerinde i Randers. Tidlig havde hun en ualmindelig opladt Sans for Læsning og havde allerede som ung Pige studeret en Mængde af de nordiske Forfattere og besad navnlig et omfattende Kendskab til svenske Digtere. Hun var i flere Retninger en ualmindelig Personlighed, der var i Besiddelse af sjældne Evner og stor Selvstændighed, hvilket i Forbindelse med hendes stærke poetiske Trang gjorde det svært for hende at trives og at vinde Forstaaelse i det Milieu, hun tilhørte. Hun havde allerede i Krigsaarene skrevet en Del Sange, som var slaaet godt an, og som havde bragt hendes Navn paa manges Læber. Efter at Mathilde Fibiger havde udgivet sin »Clara Raphaël«, begyndte Frøken Worm at tænke alvorligt over Spørgsmaalet om Kvindens Frigørelse. Hun var stærkt patriotisk og religiøst grebet, hyldede den da opdukkende skandinaviske Ide og blev snart en af dem, der, hed og interesseret, kastede sig ind i Kampen for Kvindespørgsmaalet. Begyndelsen skete med, at hun deltog i »Clara Raphael's Fejden« ved under Mærket »Pauline« at skrive »Fire Breve om Clara Raphael til en ung Pige fra hendes Søster« (1851). Skønt tilsyneladende i Opposition til Frøken Fibiger, er hun dog nærmest paa hendes Side alligevel og bliver i alt væsentligt dennes Forbundsfælle, og Brevene slutter da ogsaa med et Digt til Mathilde Fibiger. Siden havde hun flere Gange Ordet i den rejste Kamp; bl. a. skrev hun interessante Artikler i »Fædrelandet« om »Kvindens Kald og Kvindens Opdragelse«. Lige til sin Død vedblev Pauline Worm at stille sig i Skranken for, hvad hun

ansaa for Ret og Sandhed. Desaaarsag kom hun tit til at gaa imod Strømmen. Som oven for sagt, var hun ivrig Patriot og religiøs vakt. Hun sluttede sig varmt til den grundtvigske Forkyndelse og var politisk frisindet. I flere Henseender var der Lighed mellem hende og Frøken Fibiger, der snart blev hendes gode Veninde. Men Pauline Worm manglede denne bly Kvindelighed og tiltalende Ynde, som var Mathilde Fibiger egen. Kampen syntes at tilhøre Frøken Worms Natur, og hun forekom vistnok de fleste altfor krigersk. Hun levede sit Liv ugift, og det randt hen under yderst beskedne, ofte strenge Kaar, viet en Lærerindes ikke altid lystelige Gerning. Mange og store Skuffelser maatte hun lide. Livet tog paa hende med haarde Hænder, og hun fik selv til sidst en haard Skal og havde svært ved at vinde Sympati. Alligevel fik hun udrettet en betydelig Gerning i Kvindesagens Tjeneste, og fremfor nogen anden har hun kæmpet for denne Sag herhjemme. Dette skete ikke uden en betydelig Modstand. Man forargedes over hende; og nægtes kan det ikke, at der undertiden i hendes personlige Optræden, i hendes Taler og polemiske Artikler kunde ligge noget bryskt-æggende, som stødte mange fra hende, især i en Tid, hvor Spørgsmaalet om Mandens og Kvindens Ligestillethed endnu for en Del var ilde hørt hos den stærkt konservative Slægt. Og Frøken Pauline Worm forfægtede sine Anskuelser fra et meget ensidigt Standpunkt. Hun trodsede den bitreste Haan og Spot, allehaande Misforstaaelser og Ydmygelser, var altid slagfærdig og havde til Raadighed et Fønd af Forsvarsord, der baade

ramte og saarede. Selv Datidens Vittighedsblade gjorde hende til Skive for deres letvundne Skyts. Et af disse tog saaledes stærkt Bifald, da det meddelte Opdagelsen af en ny Slags Orm, nemlig »Paulineworm«, hvilket jyske Navn paa Latin udtryktes ved *Rabaldera Grundtvigiana!* Lærte man imidlertid Frøken Worm nøjere at kende, opdagede man snart, at hun for det første var en sjælden interessant Personlighed, udrustet med en skarp og klar Forstand og for det andet, at der bag det noget pansrede Ydre boede baade blide og kvindelige Stemninger og et i det hele varmt Følelsesliv, ligesom hun paa ingen Maader savnede ægte kvindelig Takt.

Hendes digteriske Talent var af en afgjort mandlig Art, hvad allerbedst fremgaar af hendes patriotiske Digte. Vi behøver i saa Henseende blot at minde om det Digt, hun allerede i 1848, altsaa som tre og tyveaarig Pige, havde skrevet til Kong Frederik den Syvende, og hvori det blandt andet hedder:

»Af Huset Oldenborg er du den sidste,
rust dig til Kampen, Konge, og vær stærk!
thi ingen Søn vil stande ved din Kiste
og love Frugt af dit begyndte Værk!
Et Blad er kun i Krøniken tilbage,
og tegner du paa det en stor Bedrift,
da vil din Stammes Navn med gylden Skrift
end straale i de fjerne Fremtidsdage!«

Man tænker ikke let, naar man ikke ved det, at dette kraftige Digt er skrevet af en ung Pige. Hun var fra sin Ungdom af en Karakter, et Viljesmenneske, selv-

stændig og selvraadig, i Besiddelse af stor Livsenergi. Hendes Tankeliv er klart, og hendes Sinds Grundpræg den dybe Alvor. I al sin Gerning viser hun sig som en helstøbt Personlighed, der ved, hvad hun vil. Man har hende helt i det Digt, hun i Anledning af Bjørnstjerne Bjørnsons »Signalforandring« i 1872 skrev i »Fædrelandet«:

»Stryg Korsets Flag, du gamle Norge!
 du blev for spag til Aandens Strid.
 Lad vaje over dine Borge
 en Dødens Fane sort og hvid!
 Thi den, der højt og stolt blev baaren,
 da Livets Røster mægtig lød,
 den er for fransk med Trikoloren,
 den er for dansk med Dugen rød!

I Normænd, bort med Løvens Mærke,
 med Værget af jert Vaabenskjold!
 Tag et af de taalmodig stærke,
 de tamme Dyr fra Fjøs og Fold!
 det Folk, der »kunde bare græde«,
 mens Broderblod i Strømme randt,
 og jubler nu ved Fjendens Glæde
 har tabt det Navn, dets Fædre vandt!«

Hendes Bidrag til Litteraturen, fra regnet en Del tendentiøse Foredrag og agitatoriske Smaapjecer, er ikke mange. De vigtigste er den i to Dele udgivne Fortælling »De Fornuftige« (1857), samt Digtsamlingen »Fra Vaar til Høst« (1864). Men spredt i Blade, Tidsskrifter og lign. foreligger endnu en Del mindre Noveller, Skitser, Digte o. s. v. Det større Arbejde

»De Fornuftige« kan endnu læses med Udbytte og Fornøjelse. Det rummer mange oprindelige Tanker, der har Rod i Forfatterindens Tid, som hun bestandig levede med i, helt og fuldt. De ofte gentagne Beskyldninger mod de kvindelige Forfattere, at deres Arbejder kun er uvirkeligt »Laveri«, rammer ikke Frøken Worm. Hendes Bog betegner endog for den Tid et Fremskridt, noget nyt, og det bedste, der kan siges om den, er, at Forfatterinden i den har givet sig selv. Hun tager sit eget Livs Oplevelser frem, skildrer sit indre Liv, sin Kamp og Strid, sin Lyst og Smerte, sin hele Udvikling, sin dybe Trang til Forstaaelse. Ligesom man gerne har villet gøre Mathilde Fibiger til èt med hendes »Clara«, saaledes kan man vistnok med langt større Ret gøre Frøken Worm til èt med Heltinden i »De Fornuftige«, den begavede, men alt for idealistisk anlagte unge Pige »Alvilda«, der ikke forstaas af sine »fornuftige« Omgivelser. Virkelig fint affattet og dygtigt fortalt er ogsaa den lille Novelle »Troskab«.

Pauline Worm havde en dyb Medfølelse med alt det fortrykte, alt det kuede og skyggesatte i Livet, og hun følte sig kaldet til at tale dets Sag. Derfor elskede hun blandt Blomsterne særlig »Klinten«, den vragede, oversete, Syndens Symbolum. Hun skuffedes ofte og maatte resignere. Men saa elskede hun til Gengæld Mindet, det »Venskabsphant«, som bliver tilbage, »naar os Livets Strøm fravrister, hvad vort Hjerte fandt«, og hun havde en særegen Opfattelse af Ordet Resignation; det er, siger hun, »at være i Livet tro til Døden stærk«. Sluttes man sig til Taines Anskuelse, at et

Kunstværk er et Produkt af menneskelig Udvikling, vil man ikke undres over, at hendes Bidrag til vor Litteratur kun er beskedent; thi Livsforholdene hindrede hende i at naa den fuldkomne Udvikling, som hendes naturlige Begavelse pegede imod. Vistnok har hun fremfor de fleste Kvinder paa den Tid drømt om Kunstnerære og Digterry og higet imod de største Idealer. Hun føler, at »Mennesket er skabt at hige«, og at »Titaner lig, dets Ønsker stige«. Hun fortjener at mindes, selv om hun ikke naaede, hvad hun ønskede. Danske Kvinder vil ihukomme hende som en af Kvindesagens tidligste og mest energiske Forkæmpere, og hun bør ogsaa mindes som en ubetinget talentfuld Forfatterinde. Hun levede sin Samtids Liv, og det spejler sig i den Smule Digtning, hun har efterladt; allerede det er fortjenstligt. Vi har nok af Uvirkelighedens blege og blodløse Digtning. Og det er en stærk Sjæls følelse og villende Liv, som rører sig deri. Mange Illusioner maatte hun se briste, Strid og strengt Virke blev hendes Lod, og kun lidt fik hun af Solskin og Lykke. Men trods alt dette, forstod hun at tilkæmpe sig Fred og Forsoning, og hendes søgende Sjæl fandt Hvile i den enfoldige Kristentro. Evighedshaabet lyste bestandig for hende under Livets Modgang, og den religiøse Understrøm, der gaar gennem alle hendes Arbejder, tvinger os til Agtelse. Naar Verden viste hende sin vrede Pande, naar hun ensom og uforstaaet maatte kæmpe sin møjsomme Kamp, da fødtes ofte i hende en stærk Længsel efter Døden, som bringer Befrielse. Hun fryg-

tede den ikke, den forekom hende at være en Ven. Selv har hun sagt:

»Hvad er den frommes Død? En Aftenrøde,
en Dæmring mellem lette Skyers Krans,
et Skær, som lyser Morgenen i Møde,
som tænder Livets Sol med evig Glans!«

Det varede længe, før det lykkedes hende at erhverve sig nogen videre litterær Anerkendelse uden for den snævrere Kreds, hvad ofte bragte hende bitre Timer; og da man endelig fra Statens Side begyndte at faa Øjet op for hendes umiskendelige Talent, og gennem en pekuniær Understøttelse havde til Hensigt at opmuntre det, var det for sent. Hun var da ved at komme til Ende med Livskampen; stille og blidt døde hun den 13de December 1883.

Udpræget Individualitet, skarp og fin Iagttagelses-evne, psykologisk Blik og fast Stil finder vi hos

Frøken Clara Andersen,

(1826—95),

der vel har adskilligt tilfælles med sin Samtids øvrige skrivende Damer, men dog maa betegnes som en langt mere oprindelig Natur end de fleste af Forfatterinderne i Halvtredserne og den nærmest følgende Tid. Hun var Københavnerinde og havde fra Fødselen af Kunstnerblod i Aaren. Faderen var kgl. Kapelmusikus Bernhard Andersen, Moderen Skuespillerinde ved det kgl. Teater.

I en meget ung Alder vaagnede Frøken Andersens litterære Interesser og særlig yndede hun Teatret, ligesom hun læste en Mængde dramatisk Litteratur. Selv begyndte hun ogsaa med smaa Forsøg i sidstnævnte Retning. Det var jo imidlertid vanskeligt for de skrivende Kvinder at komme frem, og Frøken Andersen »ejede ikke Mod til at trodse en overlegen Kritik«. Alle hendes forskellige Udkast, og de var endda ret talrige, forblev derfor en dyb Hemmelighed for alle, selv for hendes nærmeste. Hun tænkte heller ikke paa, at alle disse smaa poetiske Tankepuslinger, fremsprungne i stille Timer bag Hjemmets lune Vægge, skulde præsenteres et kritiklystent Publikum. Men saa havde hun i Begyndelsen af Halvtredserne forfattet et lille kvikt dramatisk Arbejde, som hun sendte til Henrik Hertz, hvis Dom, trods nogle Indvendinger, var meget gunstig. Han opmuntrede hende til fortsat Virksomhed, og efter yderligere at have fileet Stykket, fik hun det frem for Offentligheden. Hun havde paa den Tid lært Høedt at kende, og han blev af ikke ringe Betydning for hende, teatererfaren, som han var. Det omtalte Stykke var: »En Evadatter«, Lystspil i 2 Akter, der kom til at høre med til den bekendte Hofteater-Sæsons Repertoire og modtoges med livligt Bifald. Det var friskt og kvikt, havde en vittig og naturlig Dialog og blev spillet fortræffeligt. Høedt spillede Lord Bridgemonth's Rolle mesterlig. De to Skuespillere, som optræder i Stykket, Monlove og Melley, var i Hænderne paa saa udmærkede Skuespillere som M. Wiehe og A. Rosenkilde, medens Lady Bridgemonth og Alice Monlove udførtes af Fru

Nielsen og Fru Rosenkilde. Med saadanne Kræfter var Stykkets Succès sikret, og det opførtes i nævnte Sæson (1855—56) ikke mindre end 24 Gange. Forfatterinden kunde være glad ved sin Debut, »var det ogsaa og arbejdede trøstigt videre, nu og da hentende Raad hos Høedt, hvad rigtignok bevirkede, at Hjemmets lille Kreds maatte blive bekendt med Skriveriet«. Hun vedblev dog »trods alle følgende Sejre at være anonym«. Først i Slutningen af Firserne, da hendes litterære Virke for længst var afsluttet, navngav hun sig i »Biografisk Leksikon«, til hvilket Professor P. Hansen gav en kort Levnedstegning af hende. I de følgende Tiaar var hun en baade heldig og flittig dramatisk Forfatterinde, kun overgaaet af faa. Blandt hendes Arbejder maa nævnes: »En Velgørers Testamente« (1858), »En Teaterhistorie under Ludvig den XIV« (1862), »Rosa og Rositta« (1862), »En nyttig Onkel« (1870), »Grøns Fødselsdag« (1870), »De lykkeligste Børn« (1871), »Sandt og usandt« (1873). De fleste af disse opførtes paa det kgl. Teater, hvor de alle gjorde fortjent Lykke. Frøken Andersen ejede et udpræget dramatisk Talent. Hendes Kunst meddeler sig let og naturligt til Tilskuerne, der fængsles og følger Handlingens Udvikling med Interesse helt igennem. Hun har den dannede Dames slebne og lette Konversations-tone, kan være spøgende, humørfrisk, fint ironisk og har Sans for, hvad der tager sig ud paa Scenen. Størst Lykke gjorde det nydelige lille Toakts-Lystspil »Rosa og Rositta«, der ubetinget maa betegnes som hendes Hovedarbejde. Fuldt af Ynde og Skælmeri, poetisk,

friskt og sprudlende er dette vakre Stykke, naturligt og dog med en Duft af fin Romantik! Hvor tiltalende er ikke dette Emne: To unge smukke Spanierinder kommer efter deres Forældres Død til Danmark, for at søge sig et Hjem hos deres københavnske Grosserer-Onkel. Den ene af de unge Piger, Isabella, er en rig Arving, den anden derimod, Marie, er fattig, men optaget som Datter af Isabellas Hjem. De er knyttede sammen i inderligt Venskab, hvorfor de beslutter sig til at fortie deres virkelige Navne, for at man ikke af Hensyn til deres forskellige Stilling i Samfundet skal gøre nogen Forskel paa dem. De kalder sig Rosa og Rositta, men hvem af dem, der er den rige Isabella, og hvem, der er den fattige Marie, lykkes det ikke den pengestolte Grosserer eller hans snæverhjernede, beregnende Frue at opdage, skønt de gør sig Umage nok derfor. Fruen har allerede udset den rige Arving til Svigerdatter og den fattige Marie til tjenende Aand! Husets Søn og en Fætter, som er ansat hos Grossereren, vinder snart de unge Pigers Kærlighed, og trods alle bornerte og spidsborgerlige Hensyn føres de begge lykkeligt i Havn. Det hele virker som en ypperlig udtænkt Spøg, original og munter. Det fandt ogsaa Vej til Udlandets Scener og opførtes bl. a. med bragende Bifald paa Kristiania Teater. Da Forfatterinden vedblivende dulgte sig i Anonymiteten, havde man i den norske Hovedstad travlt med at gisne, og — hvad der morede Forf. — til sidst vandt det Rygte Tiltro, at selve Hs. Majestæt Kong Oscar var den heldige Forfatter. Ogsaa paa flere større

Scener holdt det sit sejrrige Indtog. Det vakte baade tyske og franske Dramaturgers Interesse, og i Breslau og Berlin spillede det med stort Held, rost og hædret af hele Pressen; i det glade Wien var der ingen Ende paa Bifaldet, og selv en bekendt kræsen Teateranmelder maatte indrømme, at i denne gækkende Leg var der »Anmuth und Frische«.

Mange vil ogsaa med Fornøjelse mindes »Grøns Fødselsdag«, dette af Kvikhed og godt Humør, af ægte dansk Tone og godmodigt Lune baarne Stykke, der oprindeligt hørte til det kgl. Teaters Repertoire, men siden blev et af Dagmar-teatrets Kassestykker, opført over et halvt Hundrede Gange. Forfatterinden forstod i det hele godt at træde i Rapport til Publikum. Et mildt og lyst Livssyn, skarp Iagttagelsesevne, et friskt og smittende Lune forener sig gennem fast Struktur, morsom Intrige og vittig Dialog til respektabel Kunst og stiller alle hendes dramatiske Arbejder i det gunstigste Lys.

Frøken Andersen var dog ikke udelukkende Dramatiker. Hun skrev ogsaa tiltalende Noveller, mest under Mærket »Paul Winther«. Der er to Samlinger: »Noveller« og »Kastaniebaandet«. Vi træffer i disse Arbejder den samme fornøjelige og elskværdige Forfatterpersonlighed, som vi kender fra de dramatiske. Der er over disse Smaafortællinger noget djærvt og modigt, et agtværdigt Selvsyn, saa sikre Iagttagelser og saa klare Karakterer, at det maa betegnes som en Særydelse af Værdi i Stagnationsperioden omkring 1860, da den frodigste Dilettantisme breder sig til alle Sider i

vor Litteratur. Der er hos denne Forfatterinde en vis om ikke stor Oprindelighed, et afgjort poetisk Sind og en ærlig Stræben mod kunstnerisk Klarhed.

Om hendes ydre Liv er der ikke meget at sige. Det blev ført i tilbagetrukken Stilhed uden mange Forbindelser. Heller ikke mange litterære Personligheder knyttede hun til sig. Da hun havde mistet Forældre og en Søster, blev hendes Stilling meget isoleret. Vel fandt hun en kær Plejedatter, men denne døde tidligt, og de sidste Aar var ofte triste, især efter at forskellige Skrøbeligheder begyndte at hemsøge hende. Til Tider lagde da Ensomheden et tungt Tryk over hende, hun kunde være tilsyneladende knap paa Ord som paa Smil. Men hun hørte alligevel til de lykkelige Naturer, der forstaaer at tage Livet, som det er. Hun kunde blive vemodig, men aldrig klynkende; og gennem de mange Aar, efter at hun havde sagt sig løs fra alt litterært Virke, bevarede hun usvækket sin Interesse for Teatret, som hun jævnligt søgte, ja, saalænge Kræfterne slog til, forsømte hun sjælden en Première paa National-scenen. Hun døde i Fjor, ukendt af de fleste, thi hun havde jo holdt saa strengt paa sin Anonymitet, at Navnet aldrig naaede ud i Folket. Den lille, spinkle Dame med det livlige, intelligente Blik stred sin sidste Strid i et københavnsk Pensionat, og hendes Bortgang vakte kun ringe Opmærksomhed. Men hendes dramatiske Værker vil utvivlsomt leve en Tid endnu, og de, der har nøjere Kendskab til hendes Virksomhed i det hele, vil mindes hendes fine, lille Talent, det lyse, lette

Lune og den friske, spøgende Tone, som særpræger det bedste i hendes Digtning.

Aandelig nær beslægtet med Ilia Fibiger, men afgjort mere formbehersket, er

Frøken Christine Daugaard,

født 1831.

Hendes første Indtryk knytter sig til Thorstrup Præstegaard ved Varde, hvor hendes Fader var Sognepræst i Trediverne. Hun er fostret af et lykkeligt Hjem, der væsentligst fik sit Præg af den begavede, aandslivlige Fader. Frøken Daugaard elsker den jydsk Hede, hvis Liniers strenge Skønhed og store, stille Vidder fængsler et modtageligt Sind, men ogsaa stemmer til Vemod. 1845 blev Faderen Stiftsprovst og 1850 Biskop i Ribe, og Frøken Daugaard tilbragte nu nogle rige Aar i den gamle By med de store Minder. Faderen nærede en levende Sans for Historien, og Datteren har arvet sin varme historiske Interesse fra ham. Efter Biskoppens Død 1867 flyttede hun med sin Moder til København, hvor de i omtrent en Snes Aar boede i en Villa ude paa H. C. Ørsteds Vej. Frøken Daugaard havde tidlig vundet en trofast Veninde i den rigt begavede, kundskabsrige Frøken Sophie Holst, en jydsk Præstedatter, der var optaget som en kær Datter i Biskoppens Hus. Denne fulgte med til København og efter Bispindens Død atter med sin Veninde til Jylland (1861), først til Herregaarden Nørholm ved Varde, hvor de en Tid, efter Tilbud af Frøken Rosenørn-Teilmann

boede og siden atter til Ribe, hvor hun døde 1887. Denne Dame, der ogsaa syslede med Forfattervirksomhed, fik en ikke ringe Indflydelse paa Christine Daugaards hele aandelige Udvikling og litterære Gerning, idet »hendes sikre Skøn og geniale Blik« oftest var den Støtte, Forfatterinden trygt hældede sig til. Frøken Daugaard, hvis Liv ikke har haft mange mærkbare Begivenheder, men har været en stille Eksistens, viet alvorlige aandelige Sysler, debuterede 1856 med en ganske lille Digtsamling: »Lyngblomster«, der udkom under Pseudonymet: *Erica*. Titelen er betegnende. Det er Blomster af Hedens tungsindige Poesi, jævne Toner, fordringsløse og kønne i deres enkle, men rentonige Klange. De lærer os at kende en alvorlig, indadvendt Natur, der helst søger bort fra Larmen til Ensomhedens stille Egne. Indledningsdigtet er, som man kunde vente det, en Pris til Barnets Tumleplads, Heden derhjemme, den, hun elsker og »evigt vil mindes«:

»Mod Heden jeg Blikket vendte,
da først jeg undrende skued,
hvor Solen dalende brændte,
og Vesterhimmelen lued.

Jeg saa den Lyngene bade
i Straalehavet det røde
og saa den solbrune Flade
i Regnbuefarverne gløde.«

Hun mødes i Mindet med Barndomsdrømmene i den lydtomme Stilhed:

»Og aldrig skal jeg forgætte,
 hvordan i Aftenens Skygger
 jeg saa den bølgende Slette,
 hvor Hjejlen i Lyngen bygger.

Og Vindens Susen jeg hørte
 og Hedefuglenes Klage,
 men ingen Færden sig rørte,
 som kunde min Drøm forjage!«

Vistnok har mange Tanker banket paa hos hende med
 Krav paa at tolkes i Rytmer og Rim; men hun har da
 stundom ogsaa følt sin egen Afmagt:

»Men i Fald en Digteraare
 nogen Tid har i mig rundet,
 saa er Vældet, der har fyldt den,
 enten udtømt eller bundet!«

Frøken Dugaard søger at forstaa sig selv og kende sin
 Begrænsning; der er en priselig Stræben mod de bedste
 Forbilleder, og aldrig bliver hun opstyttet eller unaturlig.
 Hun udtaler selv, at »skal jeg sige noget for at karak-
 terisere mig som Forfatter, da maa det blive dette, at
 jeg altid har stræbt saa sandfærdig som muligt at
 udtrykke, hvad jeg vilde give Ord«. Det skal siges, at
 hun hører ikke til de »professionelle« Forfatterinder.
 Hos hende forløses en virkelig Trang gennem Digtning-
 en. Det er hendes Lykke. Hun føler vel, at

»for hvad dybest i os bor
 og i Hjertet banker,
 ejer Sproget ikke Ord,
 Sjælen næppe Tanker.«

Hun finder dog ofte begge Dele og frigøres, medens

»i det sangforladte Bryst
savnes den Befrier,
som kan lukke Kval og Lyst
ud i Melodier!«

Digterkaldet er hende helligt. Hun nærer Ærbødighed derfor, og hun har altid følt en higende Længsel efter selv at stige saa højt som nogen. Derfor spørger hun:

»Skal mit Øre evigt lukkes,
dunkle Sappho, for din Stemme,
skal dens Liv, som aldrig slukkes,
aldrig blive til for mig?

Skal din digteriske Stjerne,
der med Himlens først vil svinde,
evig ukendt i det fjerne
finkle for mit Blik som de?

Kan jeg ingen Sinde skue
Gnisterne, du lod tilbage,
af den underfulde Lue,
der har flammet i din Barm?«

Fr. Paludan-Müller, der var knyttet til Forfatterinden baade ved Højagtelsens og Venskabets Baand, fandt meget Behag i den lille Digtsamling, i hvilken han genfinder »en beslægtet Aand«, og han fik en ikke ringe Indflydelse paa Forfatterinden. I Tredserne udgav hun flere Arbejder, hvoriblandt: »Historiske Digte« (1861), der er meget vellykkede og viser, at Forf. kendte Begrænsningens ofte saa vanskelige Kunst. Det er som den første kun en lille Samling, der indeholder

et skønsomt Udvalg af episke Digte. Forfatterindens lidt melankolske Naturel er i god Samklang med de historiske Emner, hun vælger, og som for en Del er hentede fra den klassiske Oldtid. Med virkelig Energi forstaar hun at levendegøre svundne Begivenheder, og der er baade Stemning og Farve over Billederne, hun maler. Smukt og følelsesfuldt skildrer hun Aleksander den Stores Sorg og Smerte, da han, efter at have besindet sig, bryder ud i Klager over at have dræbt Vennen Klitus:

»Under Vægten af min Brøde
vil jeg bøde og forbløde
mig af Hjertets aabne Saar.
Dybt at knæle, lavt at ligge,
æde Støv og Taarer drikke,
det er, hvad min Sjæl attraar.

.
.

Klitus! Hør, at Aleksander
højt sin højre Haand forbander,
han i Slaget stoled paa!
Gid et Lyn den havde rammet
og med evig Afmagt lammet,
før den havde syndet saa!

Alle mine Sejre svinde
bort som Avner smaa for Vinde,
naar jeg tænker paa min Daad.
Af min Hæders lyse Dage
har jeg kun min Synd tilbage,
som jeg stirrer paa med Graad.

Faldet er min Stoltheds Ceder!
 Af dens Splinter jeg bereder
 Klitus her et Hædersbaal.
 Smertens Ild min Pragt fortærer,
 medens Luerne sig nærer
 af min Angers fulde Skaal.

Kunde jeg til Mildhed stemme
 dine Manes og fornemme,
 at mit Suk af dig var kendt,
 at min Bøn du vilde tage,
 lade dig min Graad behage,
 at dit Blik var til mig vendt!«

Hendes øvrige Arbejder fra Tredserne er »Julesalmer«, »Aandelige Digte« og det i 1864 udgivne Digt: »Danmarks Fadervor«. Der gives ikke her Plads til at hidsætte Citater af disse alvorsfulde og ofte religiøst bevægede Digte. Men man mærker bag dem alle en Personlighed, der har syslet meget med ædelt aandeligt Stof, og som efter bedste Evne søger at forrente sit Pund. Det er vel ikke nogen særlig original eller karakteristisk Digtning, Frøken Daugaard har skænket os. Ofte kunde man ønske de varme og bløde Stemninger en baade kraftigere og mere kunstægte Udformning. Men Digtningen stammer fra et ærligt Hjerte, fra en sandhedssøgende og sandhedskærlig Sjæl, fra et ægte religiøst Sind. Og desaarsag har disse Digte fundet adskillige forstaaende og taknemlige Læsere, fordi det religiøse nu engang fra gammel Tid ligger og vil vedblive at ligge i vort Folk som en følsom Sangbund. Hun ejer ikke de stærke Ord, ikke de, som vækker, tænder og begejstrer. Hun skildrer heller ikke de store

Lidenskaber, og hun undgaar de grelle Dissonanser. Gennem al hendes Digtning klinger en egen velgørende og fin Harmoni. Hun hører til de Kvinder, om hvilke Voltaire siger, at de lærer os Sindsro. Og hun er ægte dansk og udpræget national, gennemtrængt af den mest levende Kærlighed til sit Fædreland.

Havde Forfatterinderne ved Hundredaarets Midte kun èt stort Navn at pege paa, Fru Gyllembourg, saa fremstod i Tredserne en Forfatterinde, som gennem lange Tider vil have litterær Betydning, nemlig

Fru Anne Magdalene Thoresen,

der har været en meget frugtbar Forf. Hun er Barn af Smaakaarsfolk i Fredericia og saa Lyset 1819. Barneaarene og den første Ungdom var ikke lykkelig, eftersom hun voksede op under det Tryk, som daglig »*struggle for life*« nødvendigvis maa øve, ikke mindst paa den, som føler rige, stærke Kræfter røre sig i Sjælen, men ikke kender Midler til deres Udvikling. Den lille begavede Pige trivedes desaarsag kun daarligt i det Milieu, hun fandt sig hensat i. Hendes rige Indre trængte til sympatetisk Forstaaelse, og en saadan var vanskelig at finde i den hjemlige Kreds. Hun var ikke engang vel lidt, thi hun var jo ikke som andre Børn eller som sine Søskende, men »sær«, tavs og tungsindig, grublende og fantastisk. Faderen, Skibstømmer Kragh, var Søn af en jydsk Bonde, hvem Traditionen lader nedstamme fra gammel Adel. Skønt det var fattige og trange Kaar, hvorunder Fru Thoresens Fader levede,

boede der i ham en ejendommelig Stolthed, og i Grunden var han, baade i Karakter og Væsen, en storslaaet Skikkelse, der ved mange Lejligheder viste, at han ragede langt op over sine Kaar. Den ubændige Higen efter at komme til Vejrs, der tidlig ytrede sig hos den unge Pige, var sikkert nok Slægtsarven fra Faderens Æt. Fru Thoresen er imidlertid opdraget af sin Farmoder, der ogsaa i mange Henseender var en mærkelig Kvinde, nedstammende fra en gammel storladen fynsk Bondeæt, hvis Navn var Jæger. Denne Bedstemoder, der efter Evne fredede om Magdalenes Barndom, lagde tidlig en stærk religiøs Grundvold hos hende og fortalte tillige for hende livligt og vækkende. Som tyveaarig Pige drog hun bort fra Hjemmet og til København, hvor der tilbød sig en Udvej til at lære noget, gøre Studier, idet en Velynder, der i Fredericia havde hørt om hende, tog sig af hende. Hun greb med Forventning og Glæde Lejligheden til at erhverve sig Kundskaber, som jo var det nødvendige Adgangsbrev, hun behøvede, for at komme frem. Hidtil havde hendes livlige Fantasi været den eneraadende Vejleder, der ikke sjælden satte fejlagtig Kurs, nu kom Forstanden hende til Hjælp.

I 3 Aar studerede hun flittigt og grundigt, især Modersmaalet, Litteraturen og de levende Sprog. Det blev en aandelig Kamp- og Brydningstid for hende, og særlig faldt det første Studieaar strengt. Hendes fantastiske Natur var ikke let at faa optugtet til Orden, Regelmæssighed og Flid; men takket være hendes jydsk Sejhed, der lod hende holde ud og overvinde alle Vanskeligheder. Dertil kom, at hun havde en stærk

Vilje, »som ofte var blevet overmandet, men som nu ved Arbejdet rejste sig op og tog Styret fra Fantasiens«. De sidste 2 Aar læste hun »regelmæssigt de 12 Timer i Døgnet«, og hendes videbegærlige Aand indsugede næsten med Voldsomhed alle disse ny Indtryk, hun daglig modtog. Mere og mere modnedes hun, og da Læretiden var omme, var hun vel funderet og kunde med roligere Mod se Fremtiden i Møde.

Men ogsaa inde i Sjælens Løngemmer kom der Kamp. Hendes barnlige, men uprøvede Religiositet sattes i Kundskabsskolen paa mangen haard Prøve. Tro og Viden tog Brydetag, og Aar randt hen, før der atter kom Ro og Ligevægt i Sindet. Hun skulde nu se til at bryde sig en Vej gennem Livet. Hun havde skilt sig fra Fortiden, nu maatte hun optage Kampen for Fremtiden. Æt havde hun opnaaet af Betydning: Hun havde faaet den løbske Fantasi tøjlet, faaet Aanden befæstet og var ikke længer som det svajende Siv for Tilfældighedens Vindkast. Foreløbig var Lærerindstillingen den, som laa nærmest for. Hun var fortrinlig anbefalet og fik snart flere Tilbud. Hun valgte Pladsen som Lærerinde for en Enkemands Børn i Norge, og 1842 forlod hun Fædrelandet. Den Mand, i hvis Hjem hun skulde virke, var Stortingsmand og Provst Hans Conrad Thoresen, Sognepræst til Herø i Søndmør. Hun mødtes med ham i Kristiania, hvorfra Rejsen gik til Bestemmelsesstedet mest over Land. Denne første Udfærd i de stolte Omgivelser gjorde et mægtigt Indtryk paa hende. Det var, som hendes bundne Fantasi paa en Gang rejste sig og rystede Tvangen af sig. I

»Billeder fra Vestkysten af Norge« skildrer hun mange Aar senere sine Følelser ved Ankomsten til det Sted, der nu foreløbig skulde være hendes Hjem:•

»Der har vi Maalet, vort, der ser vi Hjemmet!«

det som et Hurra ved min Side lød.

Da sank jeg hen i Graad — jeg var en fremmed,

som søgte sig en Gerning og et Brød!«

Provst Thoresen havde 5 Børn, det ældste 13 Aar, det yngste kun 2. De var »gode, elksværdige, begavede og i Stand til megen Hengivenhed«. Før saa vidt var hendes Gerning let og behagelig nok; men i Høsten 1844 blev Frøken Kragh Provst Thoresens Hustru og Stedmoder til hans 5 Børn. Det var ikke lette Kaar at gaa ind til, og der var ogsaa inderst inde det, som vægrede sig derimod; men hun kom aldrig til at fortryde det. Provst Thoresen var en højt udviklet Personlighed, med en stolt og meget selvstændig, men gennemnobel Karakter. De Kundskaber, hun havde samlet sig, blev nu atter dragne frem og ved hendes Husbonds overlegne Dannelse øgede og klarede, saa hun naaede til en Udvikling, der levendegjorde dem, hvorved de helt blev hendes aandelige Ejendom. Og han forstod atter at lede og fæstne hendes vaklende Religiositet, medens han tillige pegede for hende paa Forfattergerningen, som han mente var det rette Maal for hendes rige Evner, og han søgte at modne hende herfor ved mangeartet Vejledning og lærerige Rejser. Saaledes drog hun ganske alene til Tyskland, Schweiz og Frankrig. Ikke altid var det lette Tider for hende deroppe

i den barske Natur, men hun gennemgik dør en betydningsfuld og frugtbar Udvikling i de 15—16 Aar, hun samlevede med sin aandsrige Ægtefælle. Efter hans Død i 1859 brød hun op fra sit Hjem for at drage tilbage til Danmark. Mange Minder maatte hun forlade. I de strenge Naturforhold havde hun vel nu og da følt Gru og knugende Tyngde. Hun siger selv:

»Jeg stred i Dage, stred i lange Nætter,
min Ungdom døde i den dybe Skræk,
og Barnetankens lyse Blomstersletter
gled som en Dag i Skumringsstunden væk!«

Dog frejdig tilføjer hun:

»Men i den farefulde Dyst
min Sjæl blev fro, min Aand blev stærk og stille;
da steg en anden Tone fra mit Bryst
højlydt op over Sorgens Klynk det lille!

Da trængte Alnaturens Mildhed ind
og varmede min alvorstunge Tanke,
en liden Engblom' spired i mit Sind
og af min Livsbrist skød en Efeuranke!«

Hun havde vundet sig Venner, og hun havde siddet »fredlyst af Godhed, baaret op af Tro«. Nu vendte hun altsaa Stavnen mod Fædrelandet. Da hun forlod Danmark, var der Nag og Bitterhed i Sjælen. Hun havde, syntes hun, lidt saa megen Uret, at hun ligesom helt skilte sig fra sit Fødeland, da hun vandt nyt Hjem i Norge. Hun kunde ikke betale sin »stakkels Fødsel med Hjertets rigeste Mønt: Troskab og Kærlighed!«

Men saa kom Krigen 1848. Hun vidste sit Fædreland i Fare, overfaldet af Fjender; da vaagnede Kjærligheden til Danmark paa ny, og det med en hidtil ukendt Styrke; da følte hun ret, hvad det var at have et Fædreland.

Med sin fremvoksende Børneflokk skulde hun nu alene befare Fremtidens usikre Hav. Den Livsbane, som hendes afdøde Mand havde udpeget hende, vilde hun ogsaa slaa ind paa. Men hun gik ikke som saa mange mere overfladiske Naturer dertil med noget let Hjerte. Digtervejen var for hende adlet af saa store Aander, at hun kun »med skælvende Hjerte« traadte i deres Spor. Allerede før Mandens Død havde hun skrevet en Del mindre Arbejder, men kun faa af dem naaede frem for Offentligheden, saaledes et Par dramatiske, der opførtes paa Bergens Teater. Men det var dog først efter, at hun var vendt hjem til Danmark, at hendes litterære Virksomhed ret begyndte. Ligesom Fru Gyllembourg var ogsaa Fru Thoresen en moden og livserfaren Kvinde, da hun traadte frem. Hendes første Arbejder var en Digtsamling, samt de to Fortællinger: »En Aften i Bergen« og »Studenten«, der slutter »Fortællinger« (1863). Særlig den sidste varslede godt og er typisk for Forfatterinden. Den lærte os at kende hende som en ægte Digterbegavelse, dyb og oprindelig, lidt tung i Alvorsdraget, men dog med Idealets Lysning over det mørke og strenge. Siden den Tid har Fru Thoresen givet os en Række Digterværker, fødte af en storladne Fantasi, rige paa poetisk-skønne

Syner, dybe Tanker og varme Følelser, og alle førende en stærk og livfuld Sjæls myndige Tale til sin Samtid.

Under Opholdet i Norge havde Forfatterinden helt sammenlevet sig med den underlig fængslende Natur. Den havde fra første Øjeblik af grebet hende mægtigt. Selv det vilde, det strenge og øde, smeltede sammen med noget forstaaende i hendes eget Indre, og hendes Fantasi modtog alle Indtryk med ejendommelig Styrke. Og hun levede sig sammen med den Befolkning, hun havde fæstet Bo hos; selv Sproget tilegnede hun sig helt, hvad særlig er kendeligt i hendes tidligste Arbejder.

Det nøje Kendskab til Folkeliv, Kulturtilstand, Tænke- maade og Landsmaal, den virkelig sympatetiske Forstaaelse deraf, henviser hende nærmest til en Plads blandt norske Digtere, og hun har ogsaa selv forhen regnet sig for at være norsk. Der kan desaarsag med Rette spørges, hvorfor hun da har faaet Plads i nærværende Skrift om danske Forfatterinder. Vi skal forsøge at gøre Rede herfor og til en Begyndelse forudskikke den Bemærkning, at Fru Thoresen nu selv regner sig for dansk Forfatterinde. Spørgsmaalet er altsaa: Kan hun betragtes som saadan?

Efter at hun i 1864 havde udgivet »Signes Historie«, det første Værk, som forskaffede hende udelt Anerkendelse, fandt hun, at det var hendes Pligt at vende tilbage til Norge, for som norsk Borgerinde at øve sit Virke der, hvorfra hun modtog sin Livsforsørgelse. Havde hun imidlertid ventet, at hun ogsaa skulde vinde let og hurtig Indgang og Anerkendelse i den norske Litteratur, da blev det en Skuffelse. Man var endog temmelig util-

bøjelig til at kendes ved hende, og det blev en Kamp for hende at naa frem til, hvad hun betragtede som en retfærdig Anerkendelse, og der kom atter strenge Tider for hende. Hun opholdt sig nu snart i Norge, snart i Danmark og snart i Udlandet, men vendte omsider for stedse tilbage til Fædrelandet, hvor hun tog Bolig i København, og dermed havde hun paa en Maade sluttet af med Norge. Det Land, som hun egenlig havde elsket saa højt, havde ikke kommet hende forstaaende imod, og der vedblev at møde hende skæve Domme derfra. Hjemmeforholdet havde hun aabenbart ogsaa mere fundet i Naturen end hos Menneskene. Men naar hun alligevel igennem mange Aar holdt paa at hedde norsk Forfatterinde, er dette jo let forklarligt, da det ikke blot fra Begyndelsen af, men vedblivende er Norge, som har ydet Stoffet til hendes Digtning, og hvortil hendes ejendommeligste Udvikling støtter sig. Det var under den norske Naturs stærke Indflydelse, at hun blev sig bevidst som Digter. Her fik hendes Sjæl sin ejendommelige Farve og hendes Aand Personlighedens Daab. Hvor højt Fru Thoresen nu end elsker Danmark og gennem Aarene atter har sammenlevet sig med alt det hjemlige, maa det dog synes klart, at Norge er og bliver hendes aandelige Hjemstavn. Men ikke desmindre kan og bør hun regnes for dansk Forfatterinde nu; og det ikke blot med den Ret, som t. Eks. Norge kan have til Holberg og Wessel, ikke blot fordi man kan føre hende ind under »Fælleslitteraturens« Begreb, eller fordi hun er dansk af Fødsel; men hendes hele Opdragelse og første Udvikling er foregaaet i Danmark, hun har levet her den største Del af

sit Liv, og det er først paa den hjemlige Jordbund, at hendes digteriske Talent kommer rigtigt til Gennembrud. Opholdet i Norge var ikke af saa lang Varighed, at det var i Stand til at slette ud, hvad der i Forvejen var hendes Aands danske Særpræg. Gaar vi til Analyse af hendes Digtning, vil vi, som alt sagt, se, at hun henter sine Emner fra Norge; men alene derfor er hun ikke norsk Digterinde. Stoffet kan jo hentes alle Vegne fra, og en Digtning bliver først karakteristisk derved, at Digterens Personlighed ud fra sit særegne Livssyn og Racepræg indblæser den Liv af sit Liv, Aand af sin Aand. Det særegne for Fru Thoresen er den alvorlige, tunge Tankeballast, den grundige psykologiske Fordybelse i Karaktererne, den rentonige Samklang i Livsanskuelsen, det religiøse Grundpræg, livlig aandsbevæget Fantasi, stærktfarvede Billeder, men dyster Lysvirkning.

Alt dette kan imidlertid udledes af og føres tilbage til hendes oprindelige Natur, er det end kommet noget kraftigere frem ved den norske Paavirkning. Trangen til Fordybelse, den grundige Tanke, den billeddannende Fantasi spores jo meget tidlig hos den helt unge Pige, der ogsaa har modtaget sin væsentligste litterære Dannelse gennem danske Klassikere: Baggesen, Oehlenschläger, Heiberg og Paludan-Müller. Det religiøse Sind har Grundlaget fra Bedstemoderen, den noble Karakterstolthed, som hun overfører til mange af sine Typer, Alvoren og det tungsindige Præg er hendes Slægtsarv efter Faderen. Evnen til sympatetisk Forstaaelse af den norske Bondebefolkning og til Indlevelse i dennes daglige Liv viser afgjort tilbage til hendes eget Udspring fra en gammel,

selvbevidst Bondeæt i Danmark. Den spekulative For-
dybelse i og Syslen med Problemer og den stadige
Indsøgen mod det centrale i Tilværelsen er just hendes
danske Særeje, der alt ytrer sig hos Barnet og gør
hende til en Gaade for sine Omgivelser. At Sprøget
fra først af maatte blive norsk, vil ikke undre nogen,
da hun jo for bestandig ventede at faa Norge til Hjem-
stavn. Er det en virkelig værdifuld Digtning, Fru
Thoresen har skænket os, og er der i denne tydelige
Spor af dansk Aandspræg og Folkeejendommelighed, er
der efter Forholdenes Natur ingen Grund til at forarges
over Sprogtonen.

Det er Kamp, som har født Fru Thoresens
Digtning, hvad hun ogsaa selv har udtalt; den bærer
paa mangfoldige Steder Kampens strengt vundne Mærke,
derfor virker den saa spændende, saa alvorlig og gri-
bende. Hvad hun har at sige, har slaet dybe Rødder
i hendes egen rige Sjælegrund, og det klinger ikke
sjældent fra saa fuldtone Streng, at man hører
hendes eget svulmende Hjerter deri. Og der er over
denne Digtning Tidens og Livets varme og friske Farver,
den er saa storladet, stærk og modig som nogen Mands.
Hun ruller sine Billeder op for os lig en Række af
dramatiske Scener med store Skikkelser, der elsker hedt
og hader hedt, der kæmper og lider, sejrer eller falder.
Fru Thoresen er de store Lidenskaber, de
store Menneskers og den store Naturs særlige
Digter. Hendes stærke, noget fantastiske Aand søger
sig ualmindelige Opgaver. Under Kampen og gennem
Lidelsen har hun følt Aanden hige mod Frigørelse; og

som den ægte Digter føler og ved hun, at Aandsudviklingens Kulmination er den tyngede og nedtrykte Menneskeaands Selvbefrielse; derfor stiger hun højt over Virkelighedens flade og tørre Jordbund til de lyse Egne, til Fantasiens Lykkeland under Frihedens blanke Sol! Fru Thoresen er Optimist, og til alle dem, der kæmper og lider, bringer hun den fortrøstningsfulde Lære, at gennem det alt skal Sjælen styrkes, Viljen staalsættes, Modet hæves, det indre Menneske vokse og opdrages. Hun kender af Erfaring Stormvejrstiderne; men hun har ud fra al Brydningen vundet sin Livsanskuelse, der er stærk, høj og sund. Hun er naaet frem til den fredstille Væren og gennem Skæbnekampen og Skildringen af Livets Sorger er det, som vi hørte Horats's mildt beroligende Ord: »Bevar taalmodig under Modgang et roligt Sind!«

Hun skildrer oftest tunge og mørke Skæbner, lidenskabelige Karakterer, Mennesker med megen vild og utugtet Naturkraft; men der falder ogsaa Blink af Lys og Glimt af Sol derover. Vi ser, hvorledes den raa Naturkraft blødnes og bøjes gennem Kampen og forvandles til ligesom nyskabt, livgivende Aandsmagt. Det oprindeligt ædle og store i Mennesket rejser sig og træder Dyret paa Nakke; ja, selv af Skuffelser og Nederlag fostres stærke Sind. Hun dvæler ved det mørke, men i Grunden elsker hun det lyse, og altid peger hun mod Blinkfyrene, saa Haabet og Modet ranker sig i os. Ikke blot er det med Hentydning til Solens Hilsen over Fjældbrynet at hun udbryder:

»O, Lysning over Fjældet — Dagen ny,
Livshaabets friske Brydning gennem Sorgen!
Du ved det nok, du stærke »Glan i Sky'«
du fik mit Hjertes brændende Godmorgen!«

Vi har ovenfor sagt, at allerede en af Fru Thoresens allerførste Fortællinger: »Studenten«, udkommen i nyt Oplag 1888, er typisk for Forfatterinden. Vi har hende nemlig straks her med alle sine Særmærker. Studenten, Brune, en af disse mange Kampens Eksistenser, higer mod noget stort og skønt, der alt fra tidligste Tid er stillet ham som Maal af Faderen, der ogsaa hører til de havarerede paa en ublid Skæbnekyst. Med stigende Spænding og usvækket Deltagelse følger vi Brune fra Barndomsdrømmene mellem de trange Fjælde, fra hans mislykkede Lægevirke i den snævre Rønne og siden paa Studeringernes »*via ardua ad astra*«! Og vor dybeste menneskelige Medfølelse vækkes, da han, uden at naa Maalet og uden at naa til aandelig Klarhed og Frigørelse, segner og dør midt i den gryende Vaartid paa selve Frihedsdagens Morgen. Han sang saa glad til Blomsterne:

»Nu skal jeg nok lette den tunge Sten,
hvor Lilien gror,
den skal ikke trykke den fine Gren
til den kolde Jord!«

Men Haabet skuffedes, Kampen var omsonst. Det er imidlertid ikke en blot almindelig Menneskekamp for at komme frem, hun her har stillet os for Øje. Det er tillige, dybere set, den blivende Kamp mellem Natur- og Kulturliv; og denne Brune, hvem Forfatterinden

nænsomt føler og lider med, er ikke blot en almindelig Virkelighedsfigur derude fra Livet, ikke blot hendes Tankes tunge Barn heller, han er en Personifikation af hendes egen Higen mod Klarhed og Frigørelse, og i Skildringen af Heltens tragiske Skæbne har hun delvis skildret sig selv.

Ved sin Hjemkomst til Danmark havde hun det Held straks at træde i Forbindelse med et anset Blad og en anset Forlægger. Det er »Illustr. Tid.«, som har Æren af at have indført Fru Thoresen i den danske Litteratur, idet Bladet bragte hendes Fortælling: »En Aften i Bergen«. Den blev læst med stor Interesse og skaffede hende straks mange Venner. Dernæst lykkedes det hende at erhverve Hegel til Forlægger. Denne gennemhumane Personlighed, der har haft saa stor Betydning for mangt et ungt Talent ved Digterbanens Begyndelse, blev ogsaa meget for Fru Thoresen, og hans noble Imødekommen og Hjælp mindes hun endnu bestandig med stor Taknemlighed. Hos ham udkom i 1864 »Signes Historie«, ubetinget den skønneste og i kunstnerisk Henseende mest værdifulde af hendes Fortællinger. Der er en Fasthed i Kompositionen, en Energi i Udviklingen og i Stilen en poetisk Kraft, der ikke kan andet end tiltale. Det er store Skikkelser, vi møder her i dramatisk effekfulde Situationer, og det er de store, stærke Lidenskaber, som udkæmper Kampen. Der er ligesom en indre »magnetisk« dirrende Uro, som vedligeholder Spændingen indtil Bogens sidste Blad. Store Katastrofer indtræffer, men altid kun efter omhyggelig Motivering. Lyslevende stiller hun sine Menneske-

skikkelser frem for os. Der er Odelsbonden, den stolte, selviske Kolbein Starkar paa Kraakenæsset, dernæst »Gudsunderet«, Datteren Signe, som er hans »Sommer-sol«, hans »Vinterskygge«, Naboen, den myge og tung-sindige Keld, dennes Søn, den fæle Thorstein Hatle og den sølle Jente, som »steller« om dem i den gamle, forfaldne Gaard. Endelig er der Præsten, den kolde, fjældhaarde, ubøjelige, hans Søn, der siden forfører Signe, og Præstens Søster, den rare Rebekka. Hvor sikkert har hun ikke draget Linierne i disse Fysiognomier, saa vi husker dem med forunderlig Tydelighed. Ganske særlig har hun sin Styrke i at skildre de stærkt bevægede Situationer, saadanne, som siden bliver Mærkepæle paa Livsvejen: Faderens Møde med Signe efter at hun har født sit Barn og vil have det i Kirke — Thorstein Hatles Brydetag med Præstesønnen, Kolbein Starkars Endeligt — og frem for alt: Scenen i Kirken, hvor Signe før Daabsfærden staar Ansigt til Ansigt med den strenge, hjertefrosne Præst, ængstelig og ydmyget, løftende Hovedet under »Skamplaget«. Det er et Moment af gribende Virkning, og slig skriver kun den, som til sin Digtning har gjort alvorlige og dybtgaaende Sjælelivsstudier. Fru Thoresen stiller store Fordringer til sig selv, umager sig for sine Opgavers Løsning og raader tillige over en meget udviklet Teknik. Hendes Stil er ikke meget bøjelig, men den har en Klang som af gammel nordisk Malm: »Det tog en god Stund, før Keld kom hen over Marken og ind paa Tunet til sin Gaard, endda Vejen var hverken tung eller lang. Men

det er ikke altid Vejen, som lægger Tyngsel paa Vandrerens, det er lige saa ofte Maalet.«

Fru Thoresens næste større Arbejde var Fortællingen: »Solen i Siljedalen« (1868) med de mange prægtige Naturbilleder. Ogsaa her er der Møde mellem store Lidenskaber, der tager Styrketag; men der er ogsaa Elskovstale fager og øm. Forf. er paa adskillige Steder ret subjektiv i denne Fortælling: »Var han en af hine enkelte, som ligner de ranke Træer i Skoven med de afgnavede Stammer, der vel naar Højden, men aldrig Fylden, fordi Barndomsplejen, den lune, hyggende Underskov ikke fandtes. Intet Minde griber saa isnende ind i Sindet, selv i de stærke, modne Aar, som Savnet af et Barndomshjem. Det er en gold og pinlig Ihukommelse at have siddet med tørre Læber og smægtet efter Kærlighedens Honning i en Alder, hvor Sindet endnu ikke mægter at gribe en af dens mange Modsætninger til sin Trøst«. Det er klart nok, at hun her er under Indflydelse af Minderne fra Barndomstiden, der jo ogsaa savnede den »skyggende Underskov«.

Det er rimeligt nok, at Fru Thoresen har lært af baade Ibsen og Bjørnson, og særlig den sidste har øvet kendelig Indflydelse navnlig paa hendes første Værker, uden at det dog kan siges, hvad man stundom kan høre fra norsk Side, at hun efterligner hans Maner; men hun er selv aandelig i Slægt med Bjørnson, behandler lignende Emner, er dyb og djærv og modig som han; men har langt mere Harmoni i Livsanskuelser.

Det var at vente, at Fru Thoresen, der med saa

megen Virkning evner at samle hele sin digteriske Kraft paa virkningsfulde Katastrofer, og som med Forkærlighed skildrer tragiske Skæbner, maatte have Betingelser for med Held at dyrke Dramatiken, som jo egentlig var hendes første Felt. Hun har da ogsaa skrevet flere Arbejder for Scenen i Tiden efter 1870, hvorom mere i det følgende Afsnit; men de kan ikke i Støbning, Karaktertegning og psykologisk Motivering maale sig med hendes Fortællinger og Digte.

I 1855 udkom en temmelig stor og bredt anlagt Fortælling under den noget udfordrende Titel: »Hvad er Livet?« Den var forfattet af en fuldstændig ukendt Dame, hvis Debut den var. Hun kaldte sig »Elisabeth Martens«, men Navnet var et Pseudonym. Den yndede historiske Folkeskribent Frederik Barfod havde skrevet en anbefalende Fortale. Denne, der i Virkeligheden er en Mystifikation, giver Læserne den Forestilling, at Forfatterinden er en bedaget Kvinde, der i »i sit Livs Aften overgiver sit Levnedsløb i sin Datters Haand«. Og naar man læser Bogen, faar man ogsaa nærmest det Indtryk, at den er Frugten af et langt, bevæget Livs mangeartede Erfaring, af gennemkæmpede Kampe og overstandne Prøvelser, under hvilke Forf. har lært, at »Livet er Strid og Arbejde«, men som tillige har ladet hende erfare, at det ogsaa er »en mild Fred, en velsignet Hvile«. Men Elisabeth Martens var den Gang inden aldrende Kvinde, thi Bogen er skreven da hun var i Trediveaarsalderen. Hun holdt længe paa sin Pseudonimitet, uagtet Bogen gjorde Lykke og alle-

19

rede udkom i 2det Oplag 1857 og i 3dje 1881. Hendes egentlige Navn var

Frøken Louise Elisabeth Bjørnsen.

Hun er født 1824 i Roholte Præstegaard paa Sjælland og er Datter af Sognepræst Ferdinand Eberhardt Bjørnsen og Hustru Rebekka Rabe-Holm. Børnene hang ved Faderen med den ømmeste Kærlighed, men han døde alt, da Louise Bjørnsen var 8 Aar gl. Moderen var en af disse stille Kvinder, der bag et beskedent Ydre ejer baade Aand og Hjerte. Hun var en fintdanet, men tillige meget huslig Kvinde, der aldrig forsmaaede nogen Gerning i Hjemmet, fordi hun ansaa den for ringe. Tværtimod! Hun gjorde den med Glæde og gav den just derved et vist Indhold, idet hun spredte Aandens Liv og Hjertets Varme over den. Hun fik imidlertid trange Kaar, da hun blev Enke med 9 Børn, af hvilke det ældste var Student. Hun tog Bolig i Tinghuset i Braaby ved Gisselfeldt, og her levede hun i en Række af Aar et stille og nøjsomt Liv. Dette satte sit Præg paa den begavede Datter, som vi her har med at gøre, og sin første og væsentligste Udvikling skylder hun sin Moder. Denne underviste selv sine ukonfirmerede Børn og søgte at meddele dem saa meget som muligt af den Aandsdannelse, hun selv besad, og Louise Bjørnsen har — med Undtagelse af Undervisning i Sprog og Sang — ikke haft nogen anden Læremester end sin Moder og aldrig frekventeret et Institut for unge Piger. Efter hendes Konfirmation flyttede Moderen til Nestved, men den unge Pige førtes ikke dør nærmere

til rigere Aarer end de, der sprang i Hjemmet, hvor Digtetekunsten holdtes højt i Ære og egentlig var den eneste Rigdom, som hun og hendes Søskende kunde faa uindskrænket Del i, og hun er vokset op under rig Paavirkning af vore største Skjalde. I de lange Mørkningstimer — det gjaldt jo om at spare paa Lyset — samlede Moderen Børnene om sig, og medens Strikkepindene gik, fortalte hun saa, hvad hun havde læst, stundom ogsaa, hvad hun selv havde oplevet; og saa mesterlig forstod hun at gengive Begivenheder og Livskampe, at Stuen i de stille, hyggelige Aftener var Vidne snart til den klingreste Ungdomslatter, snart til Medfølelsens Taarer. Dette vakte Louises Fantasi og satte den i Bevægelse. Hendes Livsmod og lønlige Higen stræbte udad, men hendes Helbred var skrantende, og ingen Midler var der til Virkeliggørelsen af Drømmene. I de stille Nætter arbejdede imidlertid hendes Tanker, og Billedernes brogede Hær steg frem for hendes indre Syn. I saadanne vaagne Nætter udarbejdede hun Fortællingen »Hvad er Livet?« Inden hun endnu var færdig med at nedskrive den, blev hendes Nattevaagen røbet. Hun betroede sig nu til sin Moder og læste Manuskriptet for hende. Skønt denne erkendte, at det var lovende, raadede hun dog indstændig Datteren fra nogen Sinde at blive Forfatterinde. Frøken Bjørnsen kunde imidlertid ikke kue Lysten i sit Indre; hun vedblev at haabe, uagtet der hengik hele 2 Aar, før det lykkedes hende at finde en Forlægger, der turde udgive Bogen. Fr. Barfod fik imidlertid Bogtrykker Trier til at forlægge den. At den var Udgivelsen værd, kunde Barfod »intet

Øjeblik tvivle om«, men vistnok anede hverken han, Forlæggeren eller Forfatterinden selv, at den temmelig store Bog af en ukendt Debutant skulde gøre endog ualmindelig Lykke og vinde en betydelig Læsekreds gennem mange Aar.

»Et Kunstværk i strengere Forstand« ansaa Barfod den ikke for at være, og den tilfredsstillende heller ikke en strengere Kritiks Fordringer. Temaet er ikke nyt, og Tankerne ikke heller. Den behandler et ofte varieret Emne, som egentlig indeholdes i det bibelske Ord: »Herren er den, som gør fattig og gør rig, som nedtrykker og ophøjer«. Hovedpersonen er den unge Pige, Anna Warner, Datter af en afdød Godsforvalter, hvis efterladte Familie lever i knappe Kaar. Kammerherrende Ranner og dennes Datter, den smukke, livsglade, men lidet begavede Mathilde, tager sig noget af hende, og som Veninde af Mathilde Ranner kommer hun i Huset hos en adelsstolt og temmelig hjertetør Dame, Fru von Orten, der med sin »originale« Datter beboer Herregaarden Hjorthøj. Af disse arrogante Mennesker og navnlig af den selvgede, forfængelige og hovmodige Datter, der drømmer om Kunstnerry som Billedhugger, maa hun døje mange ufortjente Krænkelser og Tilside-sættelser, som hun dog finder sig i med den største Taalmodighed. Mathilde Ranner bliver imidlertid ulykkelig gift med en tysk Eventyr-Baron, der ikke elsker andet end hendes Penge, og som, da disse er ødede, bliver en sand Tølper imod hende. Anna Warner, der imidlertid er kommen i Huset hos Kammerherrenden, bliver efter dennes Død gift med en brav og

velhavende Mand og har den Lykke at være den ulykkelige Mathilde Ranners Trøst og Støtte paa det sidste. Denne, hvis Liv fra Begyndelsen tegnede saa lyst og smukt, knækkes tidlig og gaar til Grunde, og Anna, hvis Fremtid syntes mørk og svær, bliver rig og lykkelig.

Det hele er kun en simpel lille Historie, men Forfatterinden forstaar at vække Læsernes Interesse og Sympati for de Personer og Menneskeskæbner, hun skildrer, faar os til at glædes med de glade og sørge med de bedrøvede, saa der vækkes just den Stemning, der svarer til Værkets Idé, og derved lykkes det Frøken Bjørnsen, uden egentlig Kunst, at opnaa en vis digterisk Virkning, og derved har hun været i Stand til at vinde sin store Læsekreds. Man kommer til at føle Sympati eller Antipati, ganske som Forfatterinden selv har gjort det. Derfor har Barfod Ret, naar han i Fortalen siger, at Bogen vil kunne glæde enhver, »som ikke er bleven forvænt ved de tyske og franske Romaners spændende Gyseligheder«. En ejendommelig Ro og Sindsligevægt præger dette Arbejde. Her raser ingen stærke Lidenskaber, ingen vilde og ubændige Kræfter lades løs, ingen sygelige eller overspændte Scener udmales for os, ingen virkelige Skurke — som i de ægte gammeldags Dame-romaner — raser mod deres ulykkelige Ofre. Selv Baron Reindorff, Mathilde Ranners Mand, der spiller Skurkens Rolle, hører til en ualmindelig tam Race. Vil man se paa denne meget læste og vidt udbredte Bog efter V. Scherer's Skema (Poetik, Berlin 1888), indses det snart, at den maatte blive, som den blev. Dens Tilblivelse skyldes ikke en forudgaaende Række af sikre

Virkelighedsstudier og personlige lagttagelser, og den er desaa ikke fortalt med større eller mindre Troskab mod de virkelige Forbilleder. Stoffet, den behandler, frister ikke til Anvendelsen af stærke tekniske Midler, og Formen er da ogsaa kun lidet ejendommelig. Derimod er Bogens Kausalitet at søge i Forfatterindens eget Indre. Det er en temmelig uerfaren Kvindes vaagne Drømme, en lidet livsoptaget Sjæls Dvælen i Uvirkelighedens Verden. Dens Virkning vil altsaa bero paa, hvormeget Forf. har sat ind derpaa af aandelig Kraft, af frugtbart Liv, varm Følelse og stærk Vilje. Men her er den svage Side ved dette Arbejde. Frøken Bjørnsens Individualitet giver sig ikke Udslag i sikkert trufne Fysiognomier og strengt gennemførte Karakterrids. Farven er lidt bleg, Ord og Tanker ikke særlig betegnende for de optrædende Personer, og Begivenhederne knytter sig ikke til en bestemt Tidsalder, hvis Særmærker gaar igen hos de Mennesker, vi lærer at kende. Alt dette har heller ikke været Forfatterindens Opgave; hun har villet give en Fortælling, som særlig egnede sig til Familielæsning i de lange Aftener. Hun mindes, hvorledes disse er svundet for hendes egen hjemlige Kreds. Der er derfor noget hyggeligt ved hendes Bog, den har en køn, ren og varm Følelse, et etisk Grundlag og er vel skikket til at vække smukke Tanker hos Læserne; der er inderlig Religiositet, og det hele fortælles jævnt og ærligt, saa det gør »et mildt og beroligende Indtryk i manges Sjæl, som er prøvet i Livets Kampe«. Den blev en i Sandhed populær Bog. Forfatterinden havde med hele

sin Energi hengivet sig i dette Arbejde; det havde i Aaringer optaget hende, været hendes et og alt; og hun kunde ikke andet end oprigtig glæde sig over det Bifald, der blev det til Del. Herved styrkedes hendes Tro paa det Skribentkald, hun mente at have. Hendes Udvikling skred stadig frem, hendes indre Menneske voksede, og snart var hun atter midt i Arbejdet.

Hendes næste Bog blev: »En Kvinde« (1860). Den trykkes ligesom den første af en uforholdsmæssig Bredde, der gør den tung at læse. Grunden hertil kan man her ikke søge i »Bedstemoderens Snaksomhed«, hvad Barfod nævner som en Slags Undskyldning for Debutils Bredde. Den maa derimod søges i Forfatterindens Mangel paa Begrænsningsevne, en Mangel, der ogsaa skader flere af hendes senere Værker. I øvrigt finder man i denne Bog de samme gode Egenskaber, som Forfatterinden alt lægger for Dagen i sit første Arbejde. Hun viser sig heller ikke i »En Kvinde« som nogen Mester i Karakterskildring, men Hovedpersonen er lykkedes særdeles godt, og saa er der baade livlig kombinerende Fantasi, tiltalende Fremstillingsevne og megen Varme i Skildringen. Den kan imidlertid ikke maale sig med sin Forgænger, men foreligger dog i et Par store Oplag. Mindre Opmærksomhed vakte: »Førtællinger« (1866) og: »Hvad behøves der for at leve?« (1869); men Frøken Bjørnsen hører alligevel til de Forfatterinder, som bestandig har kunnet gøre Regning paa en stor og anerkendende Læsekreds, hver Gang hun udsendte en ny Bog. Det er kun paa det novellistiske Omraade, hun har forsøgt sig; der foreligger

intet dramatisk Arbejde fra hendes Haand; ligesom hun kun yderst sjælden betjener sig af bunden Stil.

I mange Aar saa man kun den beskedne Signatur »I« paa de talrige Bøger, som Forfatterinden til »En ung Piges Historie« udsendte. Først for en halv Snes Aar siden blev det bekendt, at den Dame, som skjulte sig under nævnte Mærke, var

Frøken Cornelia Levetzow.

Hun er født 1836 i Ringkøbing og er Datter af Kammerherre D. V. Levetzow og Hustru Edle Vilhelmine Fog, og den yngste af 5 Søskende. Sin Barndom tilbragte hun i den lille vestjydske By, hvor den ejendommelige tungsindige Natur, den mørke Hede, den udstrakte Fjord og Klitternes bugtede Bræmme med den fattige Vegetation tidlig gav hendes Indre en vis vemodig Grundstemning og vistnok vakte Poesien til Live i hendes Sjæl. Tidlig elskede hun Digtekunsten og tidlig lagde hun Forfattertalent for Dagen. Dette hørte ikke til Slægtens Traditioner. Hendes Forfædre var af en gammel meklenburgsk Adelsslægt, hvis fleste Repræsentanter havde tilhørt Godsejernes Kreds, eller ogsaa Officers- og den højere Embedsstand. Fire og tyve Aar gammel debuterede Frøken Levetzow med: »En ung Piges Historie« (1860). Den slog an og vakte ikke saa lidt Opmærksomhed, og siden har den opnaaet en efter danske Forhold endog ganske ualmindelig Succes, idet den til Dato er udkommen i 8 Oplag, ligesom den ogsaa i Udlandet har fundet en enstemmig gunstig Modtagelse og er oversat paa Svensk, Tysk, Hollandsk,

Fransk. o. s. v. Bogen har i kunstnerisk Henseende let paaviselige Mangler, og hverken Indhold eller Form har Nyhedens Interesse. En simpel Analyse vil vise os, at det i Virkeligheden er den gode, gamle Historie om »Askepot«, der blev Dronning, eller, om man vil, en fattig ung Piges Eventyr, berettende om, hvorlunde hun efter megen Modgang og mange Forurettelser til sidst bliver lykkelig og kommer til Ære og Værdighed. Sproget minder paa mange Steder om H. C. Andersen. Der er ogsaa stor Lighed mellem »En ung Piges Historie« og Elisabeth Martens's: »Hvad er Livet?« Begge Bøger er Jeg-Fortællinger, begge har en ung Pige til Hovedperson, og Skildringen af denne er ens hos begge. De tegner os den dydige, lidt æteriske, religiøse og altopofrende Kvindetype, der kan resignere og spagfærdig lide Uret uden at blive bitter og uden at klage. En saadan ædel Skabning med lutter ædle Tanker og Følelser kan maaske nu og da forekomme, kan maaske tænkes at være et virkeligt Menneske med Kød og Blod; men i Reglen tør den vistnok betegnes som en *rara avis* blandt jordbaarne Væsener med Ufuldkommenheder og Lidenskaber. Men disse Typer er ret naturligt fremgaaede af Forfatterindernes eget blide og ideale Livssyn og af en grundreligiøs Personlighed. »En ung Piges Historie« sætter heller ikke stærke Kræfter i Bevægelse hos en; men den er underholdende i Ordets bedste Forstand. Vi føres sammen med en hel Del elskværdige Mennesker: den blide, englelige Fru Staal, Datteren Minna, den unge Pige, Marie, Bogens Hovedfigur, den gamle Professor Lange,

Gehejmeraadinde Trolle, Præsten Gustav Bang, der alle er højst sympatetisk tegnede og fremtræder i hyggelige, om ikke særlige karakteristiske Rammer. Saa er der jo ogsaa en Del mindre elskværdige, over hvilke dog Undskyldningens og Humanitetens bløde Klædebon er bredt af den mildt dømmende Forfatterinde. De enkelte Personers Træk er gennemgaaende lidt vage, malede med en noget for blød Pensel. Men hvad der er absolut fortrinligt i Bogen, skildret med ligefrem forbløffende Troværdighed, er det forunderlig opløste og rent ud utaaelige Bärenschild'ske Hus, hvor alt flyder sammen uden noget forenende Midtpunkt. Lyslevende, sikkert-træffende og uden mange Ord har hun tegnet os Billedet af den unge Piges Introduktion i dette Hjem, hvis Hovedskikkelser ogsaa er fortræffelig klare, saa vi ser dem tydeligt for os den buldrende, krudtfuttende Oberst, den selviske, arrogante og mistænksomme Oberstinde, den lune- og fordringsfulde Frøken Amalie og den nonchalante, altid let-spottende, men inderlig godmodige Løjtnant Due. Den unge Pige, Marie, der — som Mamsel Staal — i dette Hjem er Genstand for utallige Ydmygelser og Krænkelser, er Idealet af en opofrende, taalmodig og engleblid Kvinde. Skildringen vækker vor Sympati, selv om vi finder, at hun er alt for spag og bly, og Bogen vil vistnok endnu længe kunne hævde sin Anseelse; den kan læses med Interesse af enhver, der ikke er enten umoden eller overmoden, eller paa Forhaand en Modstander af den gammeldags idealistiske og religiøse Livsanskuelse, Forfatterinden forfægter. Som den blide opofrende Marie handler i »En ung Piges

Historie«, saaledes vilde vistnok Forfatterinden selv handle under lige Omstændigheder. Enhver, der kender noget til Frøken Levetzows Liv, vil vide, at hun bestandig har bestræbt sig for at forene sin ideale Livsanskuelse med Virkelighedens Krav. Vil man ikke kunne sætte hende højt blandt de virkelige Digtere i Kunstens Rige, kan man dog ikke nægte, at hun er i Besiddelse af et fint og smukt lille Talent, og, dette bør absolut fremfremhæves, hendes menneskelige Personlighed staar i Niveau med Talentet. Derfor er hendes Bøger sunde og opdragende, og har haft deres uomtvistelige Betydning, navnlig som Læsning for unge Piger. Just dette fremhæves undertiden som noget nedsættende, men deri gør man aabenbart megen Uret. Det er altid vanskeligt at skaffe fornøden god Læsning for unge Piger, og man søger at berige vor Litteratur med Oversættelser af fremmede Forfatterinders Bøger, f. Eks. Louise Alcott's og H. S. Mackarness's, der i Virkeligheden intet har forud for de fleste af vore egne hjemlige Forfatterinders. Er det ikke nok at læse vore store Digtere, henvises der i vore Dage saa meget til de moderne engelske og franske Forfattere. Men der ligger heri en Fare. Naar man vil give den ubefæstede Ungdom Bøger i Hænde, tror vi, at de fleste Forældre og Opdragere vil tiltræde den Mening, at man hellere bør vælge saadanne, som vækker ædle Følelser og moralske Tanker, selv om de er ringere Kunstværker, end mange af de, hvis Moral er slap eller tvivlsom.

Allerede Aaret efter sin heldige Debut udgav Frøken Levetzow: »Fem Fortællinger« (1861) og »Tre

Fortællinger«. En Del af de i disse Samlinger optagne Smaating var i Grunden Forfatterindens tidligste litterære Forsøg og alt skrevne før »En ung Piges Historie«. Det viste sig hurtigt, at den pseudonyme Forf. havde vundet sig en stor Kreds af Venner ved sit første Arbejde; thi de to sidstnævnte Samlinger var hurtigt udsolgte og foreligger allerede i 4de Oplag. Samme Held fulgte alle hendes Arbejder i Tredserne: »Skitser af Hverdagslivet« (1862), »Anna« (1863), »To Fortællinger« (1866) og »Smaaskitser« (1869). De foreligger alle i talrige Oplag.

Fru Teckla Juel.

Samtidig med Frøken Levetzow debuterede en anden ung Dame, der anonymt udgav: »Caja«, original Fortælling (1860), der tidligere havde været trykt som Feuilleton i »Dagbladet«. Naar den paa Tittelbladet prætenderer at være »original«, maa dette forstaas i Modsætning til »oversat«. Den er nemlig alt andet end original. Det er en ægte idealistisk-romantisk Dame-roman efter gammeldags Recept, og hverken Indhold eller Sprog viger i nogen Maade ud fra traditionelt Spor. Den forblev da ogsaa temmelig uanset ved sin Fremkomst og glemtes snart. Forfatterinden havde i øvrigt allerede som 16-aarig Pige paa Hornemann & Erslevs Forlag udgivet: »Fiskerpigens Klagesang« (1850), hvortil hun selv havde komponeret Musiken. Senere udgav hun flere saadanne Sangtekster, som hun selv satte i Musik: »Vemod« (1851), »Længsel« m. m.

(1856), Amors Rekrut« (1858). Særlig »Fiskerpigens Klagesang« med den iørefaldende, lidt sentimentale Melodi faldt i Tidens Smag og oplevede 3 Oplag. Denne vordende Forfatterinde og Komponistinde var Frøken Teckla Suenssen, Datter af Kaptajn Joh. Suenssen og Hustru Margrethe Juel og født i Tønning 1835. Hun udfoldede i Tredserne en omfattende litterær Virksomhed. Foruden en stor Del Noveller i »Illustreret Tid.« og »Berlingske Tid.« udsendte hun det store Digt i 30 Sange: »Den sorte Ravn« (1861). Dog denne Fugl fløj baade Samtidens og Eftertidens Læsere temmelig lydløst forbi, og ikke bedre gik det de voluminøse Fortællinger: »Planterens Datter« (1864) og »I Jylland«, original Fortælling (1865). Heller ikke med de under det mandlige Navneskjul »Carl Krone« udgivne Noveller: »Hans Lindberg« og »Jeppa« (1866) vandt hun sig noget Publikum. Der er i den første baade godt Humør, mange gode lagttagelser og et Tilløb til humoristisk Skildring, men Fortællingen efterlader intet som helst Indtryk paa Læseren og vil kun kunne betragtes som en let Underholdnings-Lektüre af uskyldig Art.

Frøken Teckla Suenssen var født i et lykkeligt Hjem. Men da Faderen døde tidligt, blev det trange Tider for Familien, der nu flyttede til København, hvor Moderen søgte at give sine tre Døtre den omhyggeligste Opdragelse. Kærlighed til Gud, Næsten og Fædrelandet indprentedes Børnene fra tidligst Tid, og det hyggelige, fredelige Hjem, hvor den rigt begavede, fint dannede og altid opofrende Moder var Solskinnet, prægede

Døtrene for Livet. De blev som deres Forbillede: huslige, offervillige og pligttopfyldende, ja, de blev alle tre Forfatterinder, som Moderen ogsaa havde været, skønt hun aldrig, saa vidt vides, afslørede sin Anonymitet. Men det stille, ensformige Liv inden for Hjemmets snævre Grænser skænkede dem ikke mange Erfaringer og interessante Oplevelser, eller aabnede dem storslaæde Vuer over vide Felter med en høj og fri Horisont. Verden kendte de mere af Læsning end af personlige Iagttagelser, Livet selv, det friske, travle, energiske, havde de kun paa Afstand. Deres litterære Arbejder præges derfor ogsaa nærmest af Hjemlivets milde, fredelige Stemning. Figurerne og Handlingerne tilhører væsentligst Fantasiens Verden. 1867 ægtede Frøken Teckla Suenssen daværende Adjunkt ved Aalborg Katedralskole, senere Justitsraad A. G. Juel, og de første 10 Aar af deres Ægteskab tilbragte de i den gamle jydsk By ved Limfjorden. Skønt Fru Juel var Husmoder med Liv og Sjæl, altid opofrende for Mand og Børn, fik hun dog Tid til litterært Arbejde. Navnlig leverede hun i denne Periode en Mængde spredte Bidrag til »Skandinavisk Folkemagazin«, »Berlingske Tidende«, »Aftenlæsning« m. fl., udgav ogsaa et Par større Fortællinger, blandt hvilke kan nævnes: »Zigeunerbarnet«, der dog først offentliggjordes 1871. Til det af E. Lobedanz i Leipzig udgivne Album: »Dänisch-Norwegischer Dichtung« leverede hun i 1868 et Par Bidrag: »Else und Inger«, samt »Die Erinnerung«.

Fru Teckla Juel's Bøger udgør et vældigt Ark-antal. Lægger man Vægten paa det kvantitative i denne

Produktion, maa man beundre Forf.; men kvalitativt vejer denne Stofmasse ikke meget; de fleste af Nutidens Læsere er lige fremmede for baade Titler og Indhold, og nogen litterær Anerkendelse har Forfatterinden aldrig vundet. Derimod synes Tyskerne at sætte megen Pris paa hende. Kan man ellers tro det Leipziger »Schriftsteller-Lexikon der Gegenwart« og Hr. Dr. Zoller, er Fru Juel en dansk Berømthed; og hun roses meget til ligemed t. Eks. Søsteren Frk. Fanny Suensen, Fru Elfride Fibiger o. fl.; men synderlig Nøjagtighed og Finsmag kan det nævnte Organ nu rigtignok ikke beskylde for. Fru Juels Produktion lader sig vanskelig karakterisere i faa Ord, navnlig paa Grund af den store, højst uensartede Stofmængde. Man savner den Ariadne-traad, som leder sikkert ud af Labyrinten. Ingen enkelt lysende Stjerne, høj Idé, synes at have været det faste Maal, som vinkede. Forf. er en livlig Pennefører, men uden karakteriserende Sprog. Psykologien er i Regelen mangelfuld, Personerne er voldgivne Tilfældigheden, og af og til overtager Forf. selv Forsynets Rolle, hvor det synes fornødent for en Knudes Løsning. Men egentlig skorter det ikke paa et vist fantasirigt Fortælle-talent, en vis frejdig Gaaen paa, og bag den lette Kost, der bydes, øjnes et mildt og muntert Sind, et frejdigt Livssyn, en let Humor. Men ikke selv den mest velmenende Smagsdommer vil kunne tillægge dette Forfatterskab blivende litterær Betydning eller Kunstværd.

Hvad der er sagt om Fru Juel, gjælder i det væsentlige ogsaa om Søsteren,

Frøken Fanny Suenssen.

Hun er født 1832 og fostret af det samme Hjem, under samme aandelige Paavirkning, hun har samme Slægtspræg, samme Livssyn. Tidlig betraadte hun Forfatterbanen, skrev en Del omfangsrige og spændende Romaner og nogle lettere Duftnoveller, savnede vistnok heller ikke for mange Aar siden en Læsekreds blandt den bredere Befolkning i Byerne, men nogen kendelig Betydning har disse bredt anlagte Værker aldrig haft og vil aldrig faa, dertil savner de den Strøm af Liv og Kraft og Varme, som rinder fra Poesiens klare Kilde i en Digersjæl og ved at skabe livgivende Stemning hos de nydende bærer Værkerne sejrrikt over alle Klipper og Skær til Kunstens uangribelige Havn. Man kan derimod ikke andet end føle Sympati for Forfatterindens Person. Hun har boet paa Skyggesiden af Livet, thi lige fra Tyveaars-Alderen har hun været syg og lidende, ofte fængslet til Sygelejet i hele Aar. Ikke desmindre har hun bevaret et ungdomsfriskt Sind og Solblink i Hjertet. En dybt rodfæstet Religiositet er den Baggrund, hvorpaa hun maler sine Billeder, ofte med en ikke ringe Aandslivlighed; et betydeligt Konversationstalent former Replikerne, der rigtignok falder noget gammeldags og lidet naturlige, men som ved deres Fremkomst endnu var i Kurs, og endelig har hun en udpræget Sans for det huslig-hyggeelige, hvilke Mærker turde være det særegneste for hendes Ydelser.

Hun debuterede 1862 med den store Roman: »Amalia Vardum«, paa 22 Ark, udkommen paa Høst's

Forlag. Det var i manges Øjne en lovende Debut, og den har ogsaa adskillig Livlighed, varm Følelse, ret flinke Karakterskildringer, god Komposition, humant Livssyn. Den fandt en meget gunstig Modtagelse, og Forf. troede derefter paa sit Kald. Endnu samme Aar mødte hun med en stor Feuilleton til »Berlingske Tid.« og 1863 med den lille tiltalende Bog: »Juleaften«, der har oplevet et Par Oplag. Hendes næste større Arbejde er Fortællingen: »Tekla Eichel« (1864), en omfangsrig og alt for bred Bog, der aldeles ikke fanger vor Interesse. Forf. vil særlig oprede Tekla Eichels noget sammensatte Karakter; men Forsøget er ganske mislykket. Rask føres vi lige *in medias res**, men mærker snart, at vi befinder os blandt ægte Romanmennesker, unaturlige og uægte Typer, ikke livskabte, men hjernekonstruerede. Tekla Eichel er en ganske forskruet Skikkelse, der kun bliver en sand Plage for den Engel af en Mand, hun har. Men er han, som Forf. fremfører ham: en ædel, rettænkende, opøjet Natur, hvorfor lever han da med Hustruen, som han gør. Hun kunde have gjort ham lykkelig, mener Forf., men hvorfor da al denne Halvhed i deres Samliv? Aldrig taler de ud til hinanden, altid kun halve Forklaringer, halve Tilnærmelser; og hver Gang en Forsoning er ved at komme i Stand, er det Øjeblikkets og Tilfældets mest meningsløse Bagateller, som hindrer en saadan. Det kommer til sidst til en Skilsmisse-Scene. Der er ingen Tvivl om, at Forf. selv opfatter

*) midt ind i Emnet.

denne højst alvorlig; men den er i Grunden komisk og kommer derved til at virke ligefrem parodisk! — Man mindes Ordet: »*Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas!*«^{*)}) — At de sluttelig bliver lykkelige, er naturligvis en Selvfølge. Det vilde Samtiden ogsaa helst have; om Lykken kunde siges at være en nødvendig Konsekvens af de vedkommendes Stræben, om Aarsag og Virkning stod i rimeligt Forhold til hinanden, spurgte man sjældnere om. Den Mangel paa Klarhed og Naturalighed, som »Tekla Eichel« lider af, i Forbindelse med dens Bredde, skader Arbejdet og stiller mulige Fortrin ganske i Skygge.

Fru Alfhilde Mechlenburg.

Den tredje og ældste Datter i det Suenssenske Hjem var Alfhilde, senere Fru Alfhilde Mechlenburg *alias* Pseudonymet: »Ivar Ring«. Hun fødtes i København 1831, men tilbragte sin første Barndom i Sønderjylland, hvor Faderen, som oven for nævnt, var Kaptajn i Tønning. Efter hans Død 1840 flyttede Enken til København. Hun var en Datter af Major Juel og tilhørte en Slægt, der altid havde været bekendt for sin store Patriotisme. Hun indpodede denne Følelse hos sine Døtre tilligemed en inderlig Barnetro. Den udmærkede Moder fik stor Indflydelse paa Børnene, ikke mindst paa Alfhilde, der baade var den ældste og tilige den, der havde faaet det største poetiske Pund i

^{*)} Det ophøjede slaar let over i det latterlige.

Arv. Der var megen Kærlighed og udmærket Samliv i dette Hjem, og der var en vis gammeldags gennemfin Tone, som man nu kun sjældent træffer paa. »Hvem der har haft den Lykke,« siger en af Fru Svenssens Biografer, »at nyde dette Hjems sjældne patriarkalske Gæstfrihed, vil erindre den gamle Frue med hendes majestætiske Skikkelse, de milde, velsignede Øjne og den klangfulde Stemme, der med den sande Dannelses fine Præg og Hjertets forunderlige Takt, gjorde Huset saa lyst og skønt, saa tiltalende«.*)

Fra dette Hjem rejste Frøken Alfhilde i sit 16de Aar til Norge for at besøge nogle Slægtninge; men Besøget forlængedes til et fleraarigt Ophold, og hun beredte sig til at blive der for stedse, idet hun i 1864 ægtede Kaptajn i den norske Marine, Carl Mechlenburg. Det meget lykkelige Ægteskab varede kun kort, da han allerede døde 1868 efter langvarige Lidelser. Deres eneste Barn, en lille Pige, havde de haft den Sorg at miste Aaret før. Dybt nedbøjet af Sorg forlod Fru Mechlenburg Norge og vendte hjem for paa ny at indtage en Datters Plads i det hyggelige Hjem, hvor Moderen blev hende en stærk og kærlig Støtte i Sorgen. Den Omstændighed, at Fru Mechlenburg's Udvikling er foregaaet dels i Slesvig, dels i København og dels i Norge har gjort hendes Horisont videre end Søstrenes. Hun har været under meget vekslende Paavirkning, haft Lejlighed til at gøre lagtagelser blandt højst forskellige

*) Caroline Testmann i »Tidsskr. for Kvinder«, 1883.

Mennesker og hun har faaet sit Øje mere aabnet for Naturen, dens Skønhed og Vildhed. Man mærker straks, at hun i det hele har levet mere med og er kommet selve Tidens Liv nærmere, om det end ikke har virket saaledes paa hende, at spiredygtige Frø derfra i særlig Grad har befrugtet hendes litterære Arbejder. Den norske Paavirkning har ikke været den mindst kendelige. Den har endog strakt sig til Sprogtonen i hendes Bøger, hvad jo i og for sig ikke var nødvendigt, da hun kun saa kort var norsk Borgerinde. Det er da ogsaa kun i de første, at dette er Tilfældet. Hun viste sig paavirket af den Bjørnsonske og Thoresenske Novelledigtning, men fandt lidt efter lidt et selvstændigere Felt, paa hvilket hun har aabenbaret et kønt, lille Talent, der vel ikke er videre ejendommeligt, men som alligevel har skabt hende en Læsekreds, der stadig omfatter hende med Sympati. Mærkelig nok fremkom hendes første Forsøg paa Tysk. Den daværende Redaktør af »Der Bazar«, Dr. Julius Rodenberg havde nemlig opfordret hende til at skrive en Biografi af Kong Karl den Femtende og saaledes fremkom i nævnte Tidsskrift: »Ein königlicher Dichter« (1867). Hun begyndte ellers sin litterære Bane med at skrive Noveller til det den Gang meget populære Ugeblad: »Skandinavisk Folkemagazin«. Hertil leverede hun i 1868 ikke mindre end 6 Smaafortællinger, der dog ikke frister til nærmere Omtale, da de kun havde øjeblikkelig Betydning. Hendes Hovedvirksomhed falder først efter 1870.

Blandt Tredsernes mange Debutanter maa ogsaa nævnes

Fru Camilla Eegholm.

Hun blev født i København 1847 og var Datter af den bekendte Læge, Professor A. Thornam, der var en flersidig begavet Mand med varm Interesse for Litteraturen, hvori han selv forsøgte sig. Hjemmet var et Samlingssted for en Mængde intelligente Personligheder, særlig Digttere og Kunstnere, af hvilke kan nævnes: H. C. Andersen, F. L. Høedt, Bjørnstjerne Bjørnson, Topsøe, Carl Bloch o. fl. Camilla Thornam's alvorlige Natur paavirkedes tidlig af denne æstetiske Omgangskreds, og allerede som Skolepige skrev hun Noveller i Smug. Det blev dog til sidst opdaget, og meget beskæmmet maatte hun frem med sine ungdommelige grønne Forsøg. Skønt dette, i det mindste for en Tid, tog Duften af det hele Skriveri, kunde hun dog ikke kue Skrivelysten, og endnu forinden hun var konfirmeret havde hun fuldendt en større Fortælling. Den udkom i hendes nittende Aar endog paa Hegels ansete Forlag, 1866. Den hed: »Olga Lindal«, og var, trods Forfatterindens store Ungdom, ingenlunde ueffen, og navnlig er der i Fortællemaaden en Friskhed og Naturlighed, man ikke skulde have tiltroet saa ung en Pige. Ikke uden Humor og en vis djærv Gaaen paa skildrer Olga Lindal sin ældre, temmelig ubehagelige Søster, Petronella, der ligner et Fugleskræmsel. Baade hun og hendes tilkommende, Skolelæreren, er meget levende tegnede. I Scenerne med Skurken Manderstrøm er der en Modenhed

og Energi, man maa beundre, naar man erindrer sig, at Bogen er skrevet næsten af et Barn. Paa god gammeldags Vis gøres der paa Bogens sidste Blad udførlig Rede for alle de omtalte Personers senere Skæbne. Det er karakteristisk, at der allerede i denne Forf.s Debut paa forskellige Steder gøres smaa Udfald mod de »lærde Damer«, noget, der siden træffes overalt i Fru Eegholms Fortællinger. Naar man ved, at »Olga Lindal« i Grunden kun er en Skolepiges Præstation, kan man ikke andet end indrømme, at den er lovende. Den pur unge Forf. maa have været tidlig moden og have læst meget, hvortil kommer en stor Aandslivlighed. Det lille Arbejde er ogsaa kun et Produkt af nævnte Faktorer, og man vil ikke kunne vente, at det skal være Budbringer for ny og vægtige Tanker eller et rigere udviklet Sjæleliv. Under Mærket *L'amica* skrev hun i »Illustr. Tid.« et Par humoristiske Smaafortællinger: »Hvad en stum kan fortælle« (1868) og »Udfaldet af et Indfald« (1869), begge ret kvikke og baarne af godt Humør.

For Fuldstændigheds Skyld skal endnu nævnes blandt Debutanterne i Tredserne

Fru Johanne Louise Krebs.

Hun var født 1813 paa Herregaarden Engestofte ved Maribo og Datter af Kammerherre, Oberstløjtnant Henning Wichfeld og Hustru Anna Henriette Marie Braës. Baade hun og hendes Brødre havde faaet en fornuftig og fortrinlig Opdragelse, der tidlig havde fremelsket Sans for videnskabelige Sysler. Broderen, Stam-

husbesidder, Kammerherre Jørgen Wichfeld, død 1888, udgav 1862 »Fortidsminder fra Egnen om Maribo Sø« og dyrkede flittig historiske og arkæologiske Studier. Ogsaa Fru Krebs havde stor Interesse for disse Studier og var godt hjemme i Historien, som hun med Grundighed og Flid havde ofret sig for. Hun blev i 1844 gift med Præsten H. P. T. Krebs, som hun havde lært at kende, medens han var Huslærer i hendes Hjem. Han blev senere Sognepræst i Koldby og til sidst i Nørre Aaby paa Fyn, hvor Fru Krebs døde 1879. Hun debuterede med nogle Smaafortællinger for Ungdommen: »I Mørkningen« (1864) og skrev senere Fortællingen: »Kontrasterne« (1866), en temmelig tarvelig Feuilletonroman og »Pennetegninger fra forsk. Tidsaldere« (1866). Den sidste Bog er langt heldigere, og navnlig maa den lille antikke Skitse kaldes ganske vellykket og fint formet. Den havde desuden den Fortjeneste at være ny ved sit Emne, da den fremkom. Professor P. Mariager, der senere gav os en Række af slige ypperlige antikke Fortællinger, lige saa rene og lidenskabsdæmpede af Aand som skønne af Form, satte megen Pris paa Fru Krebs's lille Studie, hvilken han med Anerkendelse betegnede som *chic*, da Forf. af nærværende for mange Aar siden talte med ham om den. Endelig har Fru Krebs skrevet en meget læseværdig historisk Afhandling: »Elisabeth, Dronning af Danmark« (1872)*), hvorhos hun nu og da syslede lidt med Oversættelser og leverede en Del forskelligt Stof,

*) Blade fra danske Kvinder. Kbhv. 1872.

Afhandlinger, Feuilletoner o. s. v. til »Laaland-Falsters Stiftstidende«.

I 1869 falder endelig en Debut af en norsk Dame, hvilken dog her maa nævnes, da Forfatterinden senere blev gift og bosat i Danmark, nemlig

Fru Laura Kieler.

Hun har alt i mange Aar været anerkendt for dansk Forf., hvorvel man med Rette har bebrejdet hende en alt for norsk Sprogton. Denne burde have været forladt, naar Fru Kieler havde fæstet Bo blandt Danske og selv ønskede at betragtes som dansk Udøver af Ordets Kunst. Anderledes med Fru Thoresen, Fru Skram og Frøken Prydz. Den første var bosat i Norge og tog altsaa Sigte paa at blive norsk Forf. Selv da hun omkring 1860 vendte hjem til Danmark, var det jo hendes Hensigt, atter, naar Lejlighed gaves, at sætte Bo i Norge. Fru Skram er vel bosat i Danmark, men anser sig for norsk Forfatterinde; Frk. Prydz har mange Forbindelser her og søger dansk Forlag, men hun er aldrig ophørt at være norsk Forf.

Fru Kieler debuterede under Firmaet »Lili« med den temmelig store Bog: »Brands Døtre«, der var tilegnet Henrik Ibsen. Fru Kieler havde skrevet dette Arbejde i en Alder af 18 Aar. Det er et Livsbillede af betydeligt Omfang, og Forfatterinden har sat sig en stor og vanskelig Opgave, som det, hvad man paa Forhaand kunde vide, ikke er lykkedes hende at løse fuldt tilfredsstillende. Stærkt paavirket af Ibsens storslaaede

Digtning tager hun en af hans Opgaver op og fører den videre ud. Det er Præsten »Brand«, hun skildrer os i dennes huslige Kreds efter, at Agnes er død. Hustrystret er overtaget af de to fingerede Døtre: Marie og Helga. Den strenge, konsekvente Præst, hvis Følelsesliv ligesom er stivnet i Kampen for det absolutte Valg, denne jærnhaarde Mand, der kræver alt eller intet, opdrager nu disse to unge Børn under afgørende Indflydelse af sit mørke Kristendomssyn og tvinger dem til ubetinget og blind Lydighed. Marie er en Sjæl saa englelig og taalmodig opofrende, som var hun en af Frøken Levetzows Typer af denne Art. Hendes Liv er et Liv i Liden, i Forsagelse, kuert af Faderens Tyranni; og dog vedbliver hun at elske denne Fader, hun ser op til ham som til en Gud og har en dyb Ærefrygt for ham. Men Helga, der har mere af Faderens egen Natur, rejser sig jævnlig mod hans haarde Vilje og gør Oprør mod Jærnregimentet. Marie maa da bestandig være den mæglende Midler; men én eneste Gang vover ung Helga at handle paa egen Haand, uden at tage Faderen med paa Raad. Det er, da hun mener, det gælder hendes Livslykke. Hun forlover sig med Provstens Søn, en ung Mediciner, uden Faderens Vidende, og dette er tilstrækkeligt til, at hun faar sin kristelige Faders Forbandelse. Forfatterinden har et nøje Kendskab til Bibelen og citerer en Mængde Skriftsprog.

Det var en dristig Idé, den unge Dame havde haft, og hun sætter alt, hvad hun ejer af Energi og Snille ind paa Udførelsen. Det var en ualmindelig Debut, den vakte al ønskelig Opmærksomhed, den blev læst og dis-

kuteret i vide Kredse. Man havde ogsaa travlt med Gisninger om, hvem Forf. kunde være. Den Omstændighed, at Bogen var tilegnet den fremragende Digter, bidrog ogsaa til dens Succès. Tager man det fornødne Hensyn til Forfatterindens Alder, maa »Brands Døtre« kaldes et dygtigt Arbejde, der giver os Agtelse for den Aandsmodenhed og Tankevægt, Forfatterinden har nedlagt deri. Det er dog ikke noget uplettet Værk, som tilfredsstillende alle berettigede kritiske Fordringer navnlig til indre Harmoni og Helhedsafgrunding. Det er bredt anlagt og har et rigt, men ikke synderligt kræsent Ordvalg, og der er i den ellers saa sikkert gennemførte Tegning af Præstegaardslivet noget underligt oprivende, noget, vi ikke kan skænke vor Sympati, fordi det ikke tilfredsstillende vor Retfærdighedsfølelse. Men just paa dette Punkt har vi fra en særlig Streng en Tone, der siden kommer til at klinge som Dominanten i Fru Kielers Forfatterskab. Dette virker nemlig paa mange Steder ganske som en udpræget Moll-Komposition med mange disharmoniske Akkorder. Der moduleres vel hist og her over til renere og mere fuldtklingende Durmelodier, men gennemgaaende savnes den Hvile og mildt virkende Samklang, særlig i Slutningssatserne, der tilfredsstillende det fintmærkende Øre.

Laura Anna Sofie Müller Kieler er født 1849 i Tromsø, hvor hendes Fader Morten Smith Petersen var Foged; Moderen, Anna Hansine Kierulf, var født Müller. 1870 besøgte Laura Kieler første Gang Danmark og tilbragte et Par Maaneder i København, hvor hun stiftede et saa interessant og betydeligt Bekendtskab

som Henrik Ibsens. Vinteren 1870—71 tilbragte hun i Stockholm hos svenske Venner, men begav sig derpaa i Sommeren 71 paa en længere Udenlandsrejse gennem Tyskland, hvor hun besøgte Rhinprovinserne, Heidelberg og München, siden drog hun til Salzburg, Wien og Prag. I Dresden var hun for anden Gang sammen med Henrik Ibsen; vendte saa over Lybæk—København hjem til Norge, og da Faderen døde, fulgte hun sin Moder til Danmark, hvor de bosatte sig i København 1872. Det følgende Foraar ægtede hun Kand. filol. Viktor Kieler, der først blev Adjunkt ved Katedralskolen i Viborg og siden i Frederiksborg, hvor han nu er Overlærer. Sammen med sin Mand berejste hun i 1876 Elsass, Schweiz og Italien. Meget tidlig var altsaa hendes litterære Sans vakt og hun kom, som vi siden skal se, til at udfolde en ret betydelig og selvstændig litterær Virken.

III. Kvindelitteraturen efter 1870.

om »Lynildsmanden« Henrik Steffens i Hundredaarets Gry for den romantiske Idealismes Mænd herhjemme blev Banebryderen for de særlig fra Tyskland kommende Nyidéer i Litteratur, Naturvidenskab og Filosofi, saaledes blev Litterærhistorikeren *Dr. Georg Brandes* Høvdingen for den unge Digterskole i Halvfjerdserne. Han giver Stødet til det saakaldte »litterære Gennembrud«, hvis Mænd emanciperer sig fra den blegnende Idealisme og sværger til det af Brandes som Fører plantede Realismens Banner. De har den Betydning at have draget os ned fra den romantiske Retnings Svæven i det blaa og hensat os midt i Virkeligheden og dens travle Liv. De har skabt et nyt og friskere Sprog, en ejendommelig billedstærk og farverig Stil, der vel hos en og anden kan falde lidt søgt, men som dog er tifold bedre alligevel end alle de gamle blegfalmene Romanfraser, der som Dødnings gik igen overalt i Epigonernes Lejr. Brandes's Ideal er den Skønhed, som er født af den stærke Lidenskab; thi han elsker det kraftigt-djærve, det »karakteristisk-udprægede«; og han kræver af Dig-

terne, at de skal sætte »Problemer under Debat«. Vi kan ikke vedblive at leve paa en Litteratur, som svundne Slægter har frembragt og efterladt; vi maa selv frembringe en Bogavl, som giver os Tidens levende Tanker og er rundet af dens mest fuldblodige, mest inderlige Liv. Desaarsag har et Digtværk kun Betydning for Brandes, naar det »paa levende Maade udtrykker Tidens Følelser og Tanker«. Det ligger uden for vor Opgave nærmere at drøfte Realismens Berettigelse og Betydning, at paavise dens Fejlgreb og Fortjenester. Der har desuden i sin Tid været tvistet nok for og imod den ny Retning.

Det varede ikke længe, før dens Indflydelse var kendelig i alle Lejre, hvor Mænd førte Ordet. Selv de, som ikke kunde slutte sig til den, drog gavnlig Lære af den, og det turde nu være almindelig anerkendt, at begge Kunstretninger er ligeberettigede. Man naar Maalet ad begge Veje, naar blot Forfatteren har noget at meddele og fortælle, som paa Grund af det energiske Sjæleliv, der pulserer deri, kan røre Hjertet, ildne Modet, skabe den rette Stemning! Men medens altsaa den realistiske Skole har udøvet saa kendelig en Virkning i Mændenes Lejr, saa spores der blandt de kvindelige Forfattere saa godt som ingen, eller dog kun ringe Paavirkning af »Gennembrudet«, der jo særligt var af fransk Fostring. Forfatterinderne har enten ikke villet gøre nogen som helst Indrømmelse til Tidsaanden og de ny Ideer, eller de har manglet lydhør Forstaaelse af Tidens Krav og Udviklingens Strømkæntring. Man kan anerkende den store Fasthed og Haardnakkethed, hvormed mange af

Forfatterinderne har forfægtet deres ideale Livsanskuelse. Paa dette Punkt kunde man ikke ønske, at de skulde være særlig begejstrede Disciple af den moderne franske Skole. En stor Del af de kvindelige Arbejder i Litteraturen er jo særlig blevet Læsning for unge Piger og for Ungdommen i det hele. Det vil desaarsag være af megen Betydning, at denne Lektüre er bygget paa et etisk Grundlag, og det konservative Element vil lige saa lidt her, som ved Opdragelse i det hele, kunne undværes. Derimod vilde det utvivlsomt have været til Gavn for Kvindelitteraturen, om Forfatterinderne havde taget den Lære af Realismen, at der til sand Skildring af Karakterer hører grundige psykologiske Studier, at hvad der ofte i Livet maa staa som det tilfældige uden nærmere Sammenhæng med Personer, maa i Kunsten motiveres, at der til en Skildring af Begivenheder, Naturforhold o. s. v., frem for alt maa fordres Selvsyn, gøres lagttagelser; og endelig maa man beklage, at der ikke synes at være nogen stor Stræben efter friskere og mere kunstægte Sprog. Navnlig er der en paafaldende Mangel paa originale Udtryk for Naturiagttagelser. Her er alt for meget af gamle falmende Godtkøbsblomster, hvad vistnok har sin væsentligste Grund i den nævnte Mangel paa Selvsyn. Hos mange er der jo næppe en Fugl, der pipper, eller en Gren, der løves.

Da der efter 1870 er kommen et saa stort Antal af Forfatterinder til, uden dog at ret mange af disse har naa't at vinde sikkert Fodfæste, og da adskillige har været lidet heldige i deres alt for professionelt gjorte Arbejder, er Dommen over den kvindelige Litte-

ratur stundom blevet uretfærdig, idet man har villet skære alle over èn Kam og ladet de virkelig talentfulde lide for de andres Synder. Alle disse skrivende Damer med deres uangribelige Livsanskuelse, mente man, var muligvis »*gute Leute — aber schlechte Musikanten*«! Meget af, hvad der skriver sig fra Kvindehaand, anmeldes derfor endnu ret jævnlig med et Par overlegne Ord, en let Spot, et Par satirisk affejende Bemærkninger, men kun sjældent gaas der ind paa nogen reel Vurdering af paa-gældende Værk. Endelig har man ogsaa i de senere Aar været noget for tilbøjelig til at lægge Hovedvægten paa det rent formelle, det tekniske, i Stedet for paa Livstankerne og Livssynet.

Ved Studiet af Kvindelitteraturen i sin Helhed frembyder sig allerførst den Mærkelighed, at der vanskeligt lader sig paavise nogen successiv Udvikling og der efter følgende *Kulmination*. Det er allerede paavist, at en saadan savnes hos Fru Gyllembourg og Fru Hegermann-Lindencrone. Men det vil findes naturligt, naar man betænker, at disse Damer først fremtraadte i Litteraturen, da de alt havde passeret deres Livs Mid-dagshøjde. Man kunde altsaa ikke vente nogen større Aandsmodenhed. Anderledes med de mange, som har debuteret i en meget ung Alder. Der synes i denne Henseende virkelig at gælde en anden Lov for disse end for de mandlige Forfattere. Flertallet af Kvinderne, som er optraadte i Litteraturen, har gerne begyndt med et eller et Par særligt lovende Arbejder, som har vakt en vis Opmærksomhed, men det efterfølgende har sjældent staaet paa Højde dermed. Dette gælder t. Eks. om

Mathilde Fibiger, Elisabeth Martens, Cornelia Levetzow, Johanne Schjørring, F. C. van der Burgh, Aage Wang o. fl. De er alle naa't videst i deres første Bøger, og det svækker noget Interessen for de senere Frembringelser. Grunden kan jo muligt hos enkelte søges i en mindre alvorlig Arbejdsmetode, hos andre i de uheldige Forhold, under hvilke mange Forfatterinder virker; og den kan maaske endelig hos nogle ligge i den Omstændighed, at de under Udarbejdelsen af deres første Forsøg satte al Energi og al individuel Ejendommelighed ind; Følelseslivet og Tankelivet ligesom udtømte sin Rigdom og sin friske Oprindelighed med det samme, saa meget af det efterfølgende kun blev ligesom en Genklang af, hvad man havde hørt en Gang før.

Idet vi nu atter gaar over til Omtale af de enkelte Forfatterinder, vender vi først tilbage til

Frøken Benedicte Arnesen-Kall,

der flittigt fortsatte sin Virksomhed (se Side 43) ogsaa efter 1870 i samme Spor og i samme Aand som tidligere. Paa eget Forlag udgav hun: »Gennem Kirkeaaarets Evangelier« (1872), et Forsøg paa at udsætte de evangeliske Beretninger paa rimede Vers. Det er ikke det første Forsøg af denne Art. Forfatteren har i et tidligere litterær-historisk Arbejde om Vedel Simonsen paavist, at ogsaa denne i sin Alderdom havde syslet

med et saadant Arbejde, men hans Løsning af denne Kæmpeopgave er kun lidet tilfredsstillende, og det er ikke gaaet Frøken Arnesen-Kall bedre. Ganske vist havde hun hengivet sig til dette Arbejde med hele sin Personlighed, men denne var ikke storslaaet eller oprindelig nok til, at den kunde præge en saadan Digtning med den Aandskraft, Dybde og Inderlighed, som kunde sikre den blivende Værd. Selv omfattede hun dette Arbejde med særlig Forkærlighed. Paa et Eksemplar til Forfatteren skrev hun endog: »Min kæreste Bog — til« o. s. v. Ja, endnu blot en Maaned før sin Død kaldte hun det sit »Yndlingsbarn«; og dog er det afgjort et af hendes svageste. Hun dømte bestandig ganske ukritisk om dette Arbejde; men Grunden dertil er let at forstaa. Hun elskede det, fordi, som hun siger i et af sine Breve, det havde beredt hende »lykkelige, ja uforglemmelige Timer under Udarbejdelsen«. Som skønlitterært Værk er det kun af ringe Værdi. Det indledes med et ret varmt følt Digt, der dog ikke er uden Formfejl:

»Giv mig, o Herre, Beskuelsens Gave,
 giv mig en Røst til at synges for dig!
 Løs alt det bundne, som end er en Slave
 af disse Jordkaar, som nedtrykke mig!
 Væk mig af Dorskhed til Aandens Forklaren,
 hæv mig fra Sløvhed i Troens Bevaren!«

Der er i Samlingen adskillige Enkeltvers, som baade er smukke og stemningsrige; men gennemgaaende fattes der virkelig poetisk Fylde og Højhed, eller, for at bruge et betegnende Udtryk af P. A. Fenger: Orgeltonen

mangler! Bogen staar derimod som et ærligt Vidne om Forfatterindens varme og religiøse Sindelag, som jo ogsaa skimtes gennem alle hendes øvrige Frembringelser. Ogsaa et dramatisk Arbejde af hende fortjener at nævnes, nemlig »Robert Bruce« (1873). Med den største Sympati dvælede hun ved denne det skotske Riges Genopretter, hvis Historie hun nøje havde studeret, og varmt og følsomt har hun skrevet sit Drama, der var forfattet længe, før det udkom, og som er det eneste trykte af de mange, hun har skrevet. Længe nærede hun de mest levende Ønsker om at faa det opført, men heri skuffedes hun, som hun overhovedet altid skuffedes, naar hun skrev Dramaer. Stykket er fuldt originalt, har mange varmt følte Scener og godt udarbejdede Vers, savner heller ikke stigende Spænding og Effekt, men Sceneordningen er upraktisk, og Handlingen for stillestaaende og ensformig til at vedligeholde Interessen gennem de 5 Akter, hvoraf det bestaar. Dets dramatiske Liv er næppe kraftigt nok til, at det nogen Tid vil kunne holde sig paa Scenen. Dramaets Opgave er jo — langt strengere end i nogen anden Digtart — den: at livgive, hvad der dybest rører sig i Menneskesjælen. Men Frøken Arnesen-Kall var ikke begavet med særligt psykologisk Blik, hvorfor hun heller ikke ret magter de dramatiske Op-gaver.

Sidste Afsnit af hendes litterære Virksomhed, fra 1872—95, har ikke mange store Værker at opvise, men til Gengæld enkelte, som hører til hendes bedste. Hun udgav i denne Periode særlig en Del Foredrag, hun havde holdt. Blandt disse skal anføres: »Fru Gyl-

lembourg og hendes Værker«, der, trods den noget gammeldags Form og Tone, er en baade aandfuld og fint forstaaende Karakteristik; »Før eller imod Kvindesagen« (1880), ubetinget det bedste, grundigste og mest moderate Indlæg, der i denne Sag er fremkommet fra Kvindehaand. Det udkom da ogsaa hurtigt i 2det Oplag. Af megen Interesse er Digtsamlingen: »Fra det stille Liv« (1883), en stor Bog, som giver adskillige Bidrag til Forfatterindens Karakteristik. I mange Aar skrev hun enten anonymt eller under det beskedne Mærke »Benedicte«. Denne Digtsamling derimod bærer hendes fulde Navn og afslører samtidig Anonymiteten, idet de fleste af hendes Arbejder anføres under Navnet paa Tittelbladet. »Fra det stille Liv« er tilegnet Biskop Martensen og er baaret af den samme milde og fredelige Aand, det samme lyse Syn og den varme Tro, som vi alt har truffet i tidligere Arbejder. Men her er baade heldigere Formevne og mere Personlighed. Betegnende for Forfatterinden er Digtet: »Mit Grantræ«, og da særlig følgende Strofer:

»Vi var i Slægt! To Nordens Børn,
foruden Blomst i Vaaren,
som voksed mellem Krat og Tjørn,
med Helteblod i Aaren,
med grønne Naales tætte Hær,
som trodsed Stormrusk og Besvær
og aldrig skifted Farve.

Hvad har vi ej tilsammen set,
o dyrebare Frænde,
Partier op, Partier ned,
der sig bestandig vende,

Poeter kom, Poeter gik,
 og smaa Noveller Prisen fik,
 mens vi ej skifted Farve!«

Gennemgaaende er der ikke nogen egentlig høj Poesi, udpræget Oprindelighed eller særegen Sprogkunst at finde i Frøken Arnesen-Kall's Digtning som Helhed. Men stundom støder man dog paa overraskende gode Enkeltheder, klare, sunde Tanker formede knapt og koncist. Hun skrev saaledes et Digt til Professor N. M. Petersens 70-aarige Fødselsdag, hvori hun træffende karakteriserer ham saaledes:

»En Digtets Fylde og en Granskers Flid,
 en Sprogets Mester, Lærer og Forsvarer,
 med aabent Øje for din egen Tid,
 dog hvert et Fortidsmindes tro Bevarer:
 saa har vi kendt dig i de svundne Aar,
 saadan du hædret af din Samtid staar!«

Smukt er ogsaa følgende Vers af »De første Sange«:

»Hvorfra kom denne Higen,
 som selv jeg fatted ej,
 mod Tankernes Berigen
 og Bjærgenes Bestigen
 ad hidtil ukendt Vej,
 med Arbejdslystens rige,
 vidunderlige Evne
 til ej at ville vige
 men modigt fremad stævne?«

Det mærkes overalt, at der staar en alvorlig Personlighed bag Ordene, selv der, hvor det ikke lykkes hende at

give os ny Tanker i ny Dragt. Dybt i sig selv ejer hun den Poesiens rene Kilde, hvoraf hun øser. Var Drikken, hun skænkede os, ikke særlig stærk eller pikant, saa var den til Gengæld sund, ren og uforfalsket. Hendes Digtning har et ægte nationalt Præg, der, i Forening med det religiøse, har banet Vej for den til mange beslægtede Sjæle. En priselig Fasthed er at finde deri fra først til sidst. Hun kvad ikke de Viser, som Nutiden helst gad høre, hun gjorde ingen Indrømmelser paa Bekostning af egen Overbevisning; men hun forblev tro mod sin Ungdoms Idealer, saa det er fuldt betegnende, naar hun siger, at

. . . . »Granbarduft og Harpikssaft
var Vidne om den stille Kraft,
der aldrig skifted Farve.«

Foruden en velskreven Levnedstegning af sin lærde Fader: »Paul Arnesen, Islænder« (1884) udgav hun det meget læseværdige lille Skrift: »Den spanske Trilogi« (1884). Titelen er lidt vildledende. Bogen indeholder en Række grundige og livlige Studier over de 3 berømte spanske Digtere: Cervantes, Lope de Vega og Calderon, der jo er de lysende Navne, til hvilke den kraftige Opblomstring af Spaniens Litteratur i det 16de og 17de Hundredaar knytter sig, samtidig med Landets voksende Magtstilling udad til. Frøken Arnesen-Kall var saa hjemmevant i denne Digtning, at hun bliver en livlig og kyndig Fører, som vi med Interesse følger, glædende os over hendes sunde Forstaaelse. Bogen er rosværdig kort og klar. Spredt i Blade, Tidsskrifter,

Almanakker o. s. v. findes ogsaa en stor Del Bidrag fra Forf.'s Haand. Navnlig har »Dyrevennen« haft en varmhjertet og flittig Medarbejder i Frøken A.-K., der mangfoldige Gange med Djærvhed har talt »de stummes« Sag, ligesom hun tit med Liv har fortalt for Ungdommen talrige Smaatræk fra Dyrenes Verden, for hvilken hun altid havde et opladt og mildt forstaaende Blik. Nu og da dyrkede hun ogsaa historiske Studier og skrev endog under Titelen: »Den oldenborgske Stamme i Danmark« Kong Kristian den Førstes og Kong Hans's Historie, et Arbejde, der dog ikke har været Forfatteren for Øje, og som, saa vidt vides, kun er trykt som Manuskript. Sluttelig skal nævnes hendes »Livserindringer« (1889), et virkeligt interessant Værk, der indeholder meget af blivende kulturhistorisk Værd og giver mange Træk til Belysning og Forstaaelse af dansk Aandsliv, navnlig i Tidsrummet mellem 1820—50. Hun havde et overordentligt Litteraturkendskab, og selv de sværere Forfattere veg hun ikke tilbage for at gøre omfattende Studier hos, saaledes især Søren Kierkegaard, hvem hun kendte som kun faa, ligeledes Martensen, Rasmus Nielsen o. fl. Selv paa sine gamle Dage dyrkede hun med Flid moderne fransk Litteratur: Zola, Daudet, Flaubert, Mallarmè; men hun erkendte som sit Valgsprog, at »kun det gode skænker Personlighed«. Den overordentlig livlige, noble og elegante Skikkelse med det lysende Blik og den fine, klædelige Hovedbøjning var i sine Velmagts Dage en sjælden tiltalende Repræsentant for de danske Kvindeforfattere: aandfuld, kundskabsrig og medbringende ligesom en Luftning der-

ude fra de store Nationer, fra udbytterige Rejser og mærkelige Udfærder. Endnu i sin høje Alderdom syslede hun med en 2den Del af sine Livserindringer; men mange Hindringer: svækket Syn, Svagheder af mange Slags og navnlig Forlæggervanskeligheder nødte hende til at opgive det, hvad der voldte hende stor Skuffelse. Endnu ganske kort før sin Død skriver hun til Forfatteren: »Det er min store Sorg, at jeg har maattet opgive dette Arbejde, som jeg saa gerne vilde have ført frem«.

Trods den høje Alder, som Frøken Arnesen-Kall opnaaede, holdt hun sig længe ung i Sindet. Hun citerer selv Mester Eckardt's Ord: »Jeg vilde sørge, dersom jeg ikke i Dag var yngre end i Gaar«. Hun havde ogsaa taget levende Del i alt, hvad der rørte sig i Tiden, og gerne havde hun villet være med at fremme al sund og god Udvikling, ikke mindst den kvindelige. Hun vilde, at Kvinden skulde vokse i Intelligens, i klart Tankeliv, og at hun skulde naa frem til frit og selvstændigt Virke i Samfundet. Men nødig vilde hun, at Kvinden gik uden for sine naturlige Grænser, eller at Udviklingen skete paa Bekostning af det Følelsesliv, som dog er og bliver »*conditio sine qua non*« for en normal Kvinde. Hendes eget lange Liv bragte hende adskillige ensomme Timer, og skønt hun havde en god Del udvortes Betingelser for Lykke, fik dog ogsaa hun sin Del af Kampe og Sorger, der imidlertid kun yderligere bidrog til at modne hendes stærke Sjæl. Som Forfatterinde var hendes Stilling temmelig isoleret. »Min Livsloed er falden i Skyggen«, siger hun i sine »Livs-

erindringer«, men Arbejdet og den dermed forbundne aandelige Fremgang var mit Livs Lyst, min Styrker og Opholder i det indre Væsen, der altid hævede mig nærmere og nærmere mod Lysets og Sandhedens Kilde«. Hun øvede en ikke ringe Gerning ogsaa i Kærlighedens Tjeneste, og hun vil blive mindet med Tak af alle dem, der gennem hendes personlige Væren og gennem hendes Ord har mærket Pulsslaget fra hendes varme Hjerter.

Medens, som vi har set,

Fru Johanne Louise Heiberg

ikke blev nær saa stor i Udøvelsen af dramatisk Kunst i Litteraturen som paa Scenen, saa kom hun dog senere, i sit Livs Aftenstund, til at skænke os Arbejder af uomtvistelig Betydning og af endog mer end almindelig Interesse. Saaledes udgav hun i 1882: »Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg«, et fint forstaaende og i psykologisk Henseende saare interessant Livsbillede, der navnlig kaster Lys over den hidtil uopklarede og aldrig sandt forstaaede Skilsmisse mellem P. A. Heiberg og hans begavede Hustru. Fru Heiberg havde staaet sin Svigermoder saa nær og var saa indlevet med denne, at hun med sin mærkelige Evne til fortrolig Hengivenhed maatte have de bedste Betingelser for Udgivelsen af dette Arbejde, der da ogsaa vakte al ønskelig Opmærksomhed, og om hvis Paalidelighed der saa meget mindre kunde tvivles, som den hele Beretning støtter sig til efterladte Breve fra de omhandlede Personer. Det har oplevet flere Oplag og gav bogstavelig Anledning til en hel

Speciallitteratur. Om muligt endnu mere klart forstaaende og sympatetisk er den i al sin Korthed ypperlige Karakteristik af Fru Gyllembourg, hvilken Fru Heiberg skrev til Ledsagelse af 3dje Udgave af dennes samlede Skrifter 1883—84. Den giver os et sjældent godt Indblik i den gamle Fru Gyllembourgs Karakter baade som Menneske og som Digter.

Men intet andet Arbejde blev dog saa sensationsvækkende som Fru Heibergs egne Memoirer, der under Titelen: »Et Liv genoplevet i Erindringen« udgaves af den ansete Historiker A. D. Jørgensen i 1891—92. De udgør 4 Bind og er af betydeligt Omfang. Forf. har ikke alene havt til Hensigt at give os sit eget Livsbillede, men Opgaven har tillige i væsentlig Grad været den: at værne om sin Mands Minde, at rense det for enhver Plet og samtidig vise Efterverdenen, at J. L. Heiberg havde lidt Uret af sin Samtid. Hun havde elsket denne Mand over alt, hvad ikke var saa sært, og hun saa op til ham med Ærbødighed, og vedblev at leve i Mindet om ham. Men denne hendes store Kærlighed og Beundring har tillige gjort hende til en mindre upartisk Dommer, og hendes Syn paa Heiberg er, som venteligt, meget ensidigt. Vi kan heller ikke helt igennem underskrive de Domme, hun fælder over andre, særlig over Personer, der ikke har været saa heldige at vinde hendes Ægtefælles eller hendes eget Bifald. Nu og da vil man heller ikke undgaa at stødes over, at Forfatterinden for meget stiller sit eget Jeg frem i temmelig flatterende Belysning og med Hensyn til flere Begivenheder er mindre historisk nøjagtig. Heller ikke

synes hendes Refleksioner synderlig dybsindige; men alt dette er dog kun Smaating i Sammenligning med den virkelige Intelligens og det psykologiske Finblik, som Fru Heiberg i dette store Arbejde lægger for Dagen. Gennem lange Tider vil det usvækket bevare sin Anseelse som et højst værdifuldt Bidrag til et vigtigt Tidsafsnits Kulturhistorie i Danmark. Og saa giver det os Billedet af denne mærkelig store Kvinde, der ikke undgaar ar fængsle, selv der, hvor hun frastøder, og hvis rige Liv er som et Eventyr, farvet af et romantisk erotisk Skær, tegnende sig paa en Baggrund af Menneskehyldest og Menneskeforgudelse! Stor har hun været. Hun kalder sig selv for Dilettant i Skrivekunsten, og dog har hun ikke des mindre kunnet berige Litteraturen med saa betydelige og tungt vejende Værker, som de oven for nævnte, alle rige paa ægte og stor Stemning, saa personlig stærke, at vi yngre, som ikke har set hende paa sin Kunst's Højde, dog godt forstaar, at hun engang var Stjernen, der lyste fra Scenen, som ingen anden har lyst, aandfuld, smuk, dragende og daarende Romantikens entusiastiske, let henrevne Slægt.

Vi har foran (Side 88—94) omtalt det væsentligste af den Digtning, som skyldes

Frøken Christine Margrethe Daugaard.

Hvad hun har ydet efter 1870 er ikke meget. I »Efteraarsløv« (udg. af A. Pontoppidan, Kbhv. 1884) har hun skrevet Digtet: »Vægtervisen«, der helt igennem er et fuldtro Vidnesbyrd om den dybe Reli-

giøsitet, der præger hendes alvorfulde Sind, og det er tillige en god Prøve paa, hvad hun har ydet i denne Retning, en stille, men stærk Digtning, der har fundet Genklang hos mange. Hendes betydeligste Bidrag til Litteraturen i denne Periode er en noget forkortet Oversættelse af Torquato Tasso's »Det befriede Jerusalem« (1884).

Knyttet nær til Frøken Daugaard »ved Venskabets, Familielivets og Aandslivets stærkeste Baand« var den i det foregaaende alt nævnte

Frøken Sophie Holst.

Hun var født 1829 i Nørbæk Præstegaard, hvor hendes Fader Otto Ludvig Møller Holst var Sognepræst til Nørbæk, Sønderbæk og Læsten. I en meget tidlig Alder mistede hun sin Fader, hvorefter hun kom i Huset hos Pastor Blicher's i Vorning. Fru Blicher elskede hende højt og forstod med levende Interesse at opfatte Barnets Ejendommelighed og Evnerigdom, og Sophie Holst førte her et rigt og lykkeligt Barndomsliv, omgivet af den størst mulige Sympati. Et usædvanligt Sprogtalent og en glimrende Hukommelse udmærkede hende tidligt, og da hun tillige havde en meget levende Fantasi, hengav hun sig med hele sin Sjæl til Læsning, mest af historiske Værker, og i hendes Indre bildede sig de mærkeligste Heltespil. Efter som voksen at have tilbragt nogle Aar dels hos sin Moder, dels som Lærerinde hos en Præstefamilie, kom hun i Huset hos Biskop Daugaard i Ribe. Hun var nemlig bleven fortrolig Veninde af Christine

Daugaard og trolovet med en Søn af Biskoppen. Dette unge, haabefulde Menneske bortkaldtes imidlertid i en ung Alder, hvorefter hun snart indtraadte som Datter i Bispegaarden, den Gang det gamle Taarnborg. Hun besad en næsten enestaaende Evne til elskelig Selvforglemmelse, en tiltalende barnlig Munterhed, et rigt Lune og var derhos en særlig patriotisk Natur. Som alt nævnt — under Frøken Daugaard — døde Frøken Holst 1887. Hendes første litterære Arbejder falder allerede i Halvtredserne. Hun udgav saaledes under det for hendes store Beskedenhed betegnende Mærke »*Noli me tangere*« en Samling »Eventyr og Fortællinger« (1856), der bl. a. vandt Ingemanns varme Sympati. Han glæder sig over »Ejendommeligheden i Form og Fremstilling«, over »det psykologisk interessante, det ædle ophøjede i Karaktererne«. »Bogen fandt dog ingen Udbredelse,« siger Frk. Daugaard i en lille Biografi, som hun har skrevet som Forord til et ved hende udgivet dramatisk Arbejde af Sophie Holst. Det samme gælder om den anonyme Roman »Lindholm« (1862), der giver en ikke uinteressant Familiehistorie. Dernæst har hun i »Aftenlæsning« anonymt meddelt nogle Fortællinger: »Et Minde«, »Stendyssen« og »Djævelens Spil«, ligesom hun i »Nordslesvigsk Søndagsblad«, ogsaa anonymt, skrev de to Fortællinger: »Onorato Rudiano« og »Buondelmonte«, Skildringer fra den italienske Midalder, og en Nutidsfortælling: »Stort og Smaat«. Hun var altid fuld af Planer og Udkast; meget har hun skrevet, som aldrig kom frem, og »et langt Liv vilde ikke have slaaet til til Udførelsen af de Opgaver, hendes

Aand og Fantasi satte hende.« En af hendes kæreste Helteskikkelser var Jyllands tapre Forsvarer under Krigen med Karl Gustav, Hans Friis; med ham som Hovedperson skrev hun engang et lille Skuespil: »Fri og Ufri« og indsendte det til Nationalteatret, hvor det ogsaa antoges til Opførelse, uden dog nogen Sinde at være kommen frem. Endelig skrev hun et historisk Skuespil i 5 Akter: »Eumenes af Kardia«, som efter hendes Død er udgivet med den nævnte indledende Biografi af Frøken Daugaard 1887. Der ligger mange Studier til Grund for dette tragiske Drama; men Resultatet svarer ikke til Anstrengelsen. Vel er der enkelte smukke Scener og en Del velformede Repliker nu og da. Men der savnes Handling, fremadskridende Udvikling, det hele er betænkelig stillestaaende. Selve Hovedpersonen, den ædle og tapre Helt, Eumenes af Kardia, en af Aleksander den Stores kække Feltherrer, er tegnet uden den fornødne psykologiske Dybde og Klarhed. Han fortøner sig til sidst ganske i det taagede, saa det ikke bliver os slaaende klart, hvad det egentlig er, han kæmper for. Han gør Indtryk af mere at være en Sværmer og Drømmer end en græsk Helt, der har fulgt en Aleksander paa hans Sejrstog. Men da han dog aabenbart i Forfatterindens Bevidsthed er en Helt, hvorfor da lade ham falde og dø for en lumpen Snigmorders Haand? Dette er i hvert Fald ganske ukunstnerisk. Havde Frøken Holst magtet at vække vor Sympati, vor Begejstring for denne Eumenes, og havde hun gennem en Række af kække og forvovne Krigerbedrifter ført ham frem til en ærefuld Sejr, saa havde maaske Dramaet

været frelst. Nu nøjes Forf. med at fortælle os, hvad der udføres, i Stedet for at lade os se det levende fremstillet. De gode Krigsmænd og Sølvskjolddragere, som optræder, er utrolig spagfærdige, de lister omkring paa Scenen, nu og da sigende et Par lidet betydende Repliker, men de handler ikke. Scenen mellem de to fjendtlige Modstandere Eumenes og Antigonos, der for et Øjeblik glemmer lange Tidens blodige Fejder og sætter sig Haand i Haand for ganske jævnt at smaa-snakke om Sagerne, er næsten for naiv, og Fru Artonis Tilstedekomst og Optræden fuldstændig umotiveret. Er det saaledes ikke lykkedes Forf. at løse sin Opgave tilfredsstillende og med Forstaaelse af Scenens Krav, saa er der ikke des mindre i Stykket adskilligt, som vidner om Talent og meget, der bærer Bud fra en ædeltænkende og rig Kvindenatur, hvis mange spirende Muligheder paa Grund af Livets Tyngde og allehaande ugunstige Arbejdsvilkaar, ikke foldede sig ud til den Blomstring, der under heldigere Betingelser muligt vilde være naa't. Vor rastløse, fremadstormende Tid, ombølget af Europas moderneste Strømninger, havde kun faa Øren for en Røst som hendes, saa spag og fin og blød, saa lidet tidsstemt i Klangens, saa poetisk sart, for svag for Realismens Slægt.

I det foregaaende er der (S. 106) sagt, at

Fru Magdalene Thoresen

ofte giver sine Fortællinger et stærkt dramatisk Sving. Hun begyndte da ogsaa som Dramatiker og har efter

1870 skrevet flere større Arbejder, der alle er respektabel Kunst; de er varmhjertede, følelsesfulde, rige paa gode lagttagelser. Og dog naa'r hun ikke saa højt eller vidt i disse som i sine Fortællinger og Rejseskildringer. Vi nævner fra forskellig Tid Skuespillene: »Et rigt Parti« (1870), »Inden Døre« (1877), »Kristoffer Valkendorf og Hanseaterne« (1878) og »En opgaaende Sol« (1881). Fru Thoresen er aabenbart gaaet til sine Opgaver med Alvor og efter grundige Forstudier. Livsmodig og aandsstærk, som hun er, sætter hun ogsaa en betydelig Kraft ind; og dog har intet af hendes Stykker haft scenisk Levedygtighed. Ikke engang, da hun i 1877 i »Inden Døre« forsøgte at give et Billede af moderne Grossererliv i Hovedstaden, vandt hun nogen Sejr. Det opførtes i sin Tid paa det kgl. Teater, i Forsæsonen 1878, men det holdt ikke længe ud. Senere er det i 1890 fremført af Dagmar-teatret, hvor det fik en mønsterværdig Udførelse, som dog ikke helt var i Stand til at dække over Stykkets indre Brist. Desværre savnes den fornødne Klarhed baade i Kompositionen og hos Personerne; saaledes er Lyder Martin en temmelig taaget Skikkelse. Den skurkagtige Lister er heller ikke nogen moden Frugt af psykologisk Studium, den alt for bratte Forvandlings- eller Omvendelsesscene er meget for svagt motiveret og virker derfor højst utilfredsstillende, ligesom overhovedet den tilpas for Intrigen neddumpende »amerikanske« Nabob viser, hvor svage Punkter, der lader sig paavise i dette Arbejde, der ellers indeholder saa mange gode og dygtige Enkeltheder og fortræffelige lagttagelser. Ja, selv det store 5-Akts

Stykke: »Kristoffer Valkendorf«, som optog Forfatterinden i hele 5 Aar, og som i Henseende til det kulturhistoriske Stof er skrevet med fremragende Dygtighed, evnede ikke at holde sig paa Repertoiret. Den hele Komposition er her som i forrige lidt ubehjælpssom og uklar, Dialogen ikke overalt saa naturlig og ligefrem, som ønskeligt, og den Elskovsblomst, som skal live op i den mørke Handling: Bergens Kamp for Frigørelse fra Hanseaternes tyngende Herredømme, har ikke hverken naturlig betinget Spiring, Vækst eller Blomstring. Paa den anden Side er der i nævnte Kamp meget dygtigt og fortræffeligt. Men gennemgaaende er der ikke over Fru Thoresens Skuespil den vingede Flugt, den Lethed og spirituelle Livfuldhed, det lune Humor, som vort danske Teaterpublikum ynder.

Blandt hendes Fortællinger fra Halvfjerdserne anfører vi: »Billeder fra Vestkysten af Norge« (1872), »Nyere Fortællinger« (1873), »Livsbilleder« (1877) og »Herluf Nordal« (1878). Der er overalt i disse Værker den samme kendte stærke og brusende Lidenskabens Styrke, dristige Fantasi, originale Opfindsomhed og klare Selvsyn. En høj Rang i Forfatterindens Produktion indtager »Billeder fra Vestkysten af Norge«, der giver ypperlige Skildringer af norske Kulturforhold, norsk Folkeliv og norsk Natur, alt lyslevende og farverigt. Hun beskriver bl. a. Steder ogsaa Søndmør, hvor hun i over 15 Aar sad som Præstefrue, og hvor hun nøje kender alle Forhold. Vi forstaar let, at hun har gennemgaaet en streng Skole deroppe i denne »nøgne, tungsindige Natur«, der vel paa en stille God-

vejrsgag kan ligge med den »bløde Farvetone omkring sig og frem for sig Stordybets mørkblaa Slette, der funkler i Solen med sine tusindfoldige Stjerneblink; men som, naar de frygtelige Nordveststorme sætter ind med rasende Snebyger, forvandles til et Kaos, hvor alt hvirvles rundt i hinanden. Og — »da pludselig slaar et Lyn ned, blændende og blaaspillende gennem det hvide Sneraak, og Tordenen ruller efter som korte, svære Drøn, uden Ekko«. Forf. er bleven stærk i denne Natur, ikke lammet eller nervøs. Man fatter, at hun »vil ej Døden, men et Liv, som flammer op med Morgenrøden«. Hun har forstaaet at se og høre, og hun ejer en Rigdom af Sagn og Fortællinger, mørke og tunge, men gribende og aandsløftende i deres dybe Inderlighed.

Disse Billeder danner i Grunden Indledningen til de langt mere storslaede: »Billeder fra Midnats-solens Land«, som Fru Thoresen i 2 Bind udgav 1884—86. Med beundringsværdig Dygtighed formaar hun at udrede hele det indviklede kulturhistoriske Væv, som hun her har med at gøre. Hun tumler med rent faglige Udtryk og i det hele med en Teknik, som man skulde synes, der hørte mandlig Praksis til for at beherske; hun skildrer Byernes Fremvækst eller Hensygnen med nøje Paavisning af Aarsagsforholdene, Fiskeriets Betydning og det brogede Liv, det afføder, efterviser Kulturens Vandringer, følgende dens Spor ude fra Vestkysten og Søstæderne ind ad til i Landet o. s. v. Men af langt større Værd er dog de talrige Sagn og Fortællinger, hun meddeler, alle fulde af poetisk Højhed og

Skønhed, der breder sig ud over hele dette forunderlig fængslende Værk, ubetinget Fru Thoresens stolteste litterære Monument. Det er præget af en saa ungdommelig Friskhed, en saa varm Glød og Ildhu, at man næppe skulde tro, at det var et Aandsprodukt af en Kvinde over Midten af Tredserne. Hun har særlige Betingelser for at kunne skildre dette sælsomme Land, i aller egentligste Forstand et »*terra incognita*« for de fleste; thi hun ejer just paa sin Palet de Farver, som nødvendigt hører til for levende at bilde den paa en Gang fængslende og truende Natur i sin sælsomme vilde Skønhed, hyllet snart i dystert Halvlys som en angstfuld Nat og snart flammende i luerødt fra Midnatssolens purpurne Strimer, lig en evig Dag! Hun kender det store Sneødes trøstesløse Stilhed, de mørke, knugende Tragters Tungsind og Højfjældets ensomme Forladthed. Og alle de tragiske Dramaer og tunge Skæbnekampe, som hører hjemme paa disse Steder, fatter hun med øm Forstaaelse. Hun gengiver, hvad hun har oplevet paa objektiv Vis uden mange Refleksioner, ofte med slaaende Troværdighed. I denne Henseende er hendes Metode fuldt moderne, ja, hun viger end ikke tilbage for Skildringen af Personer, der i Praksis lever efter Lovløshedens, den »fri Kærligheds« og Umoralitetens Principer. Ikke fordi hun har Sympati for disse Principer, men fordi hun har en ægte, dyb Medfølelse ogsaa med de forhulede og ulykkelige Eksistenser, som Moralen kun giver sit stemplende Slag i Ansigtet, og som Samfundet forfølger med Rettens hævede Sværd. Det er denne dybe Sympati, der gør disse Historier saa stemningsstore,

saa inderlig rørende, uden Stænk af Sentimentalitet. Der er Historien om »Jens Korn« og hans lykkelige Stævnemøder med sin elskede, der til sidst brændes som Heks, eller den saa menneskeligt sete Skitse om »Lasse Paal og Anche«, der i deres usle Tilværelse elsker hinanden. Han stjæler, og de straffes med at staa i Halsjærnet ved Kirken ; Søndage i Rad, hvorefter de bliver udviste af den usle »Jordgamme«, i hvilken de dog har levet saa gode og lykkelige Dage med hinanden. Om Vinteren bor de under et Baadhvælv; men de vidste og følte, at de havde været lykkelige, »og naar to i Trofasthed ved det med hinanden, kan derpaa leves godt og længe«. Anche føder imidlertid et Barn, som dør under Mørketiden, og Lasse begraver det i »Fjæren«. Barnet var udøbt, og Forældrene dømmes nu til at staa i Fjæren ved to Søers Fald, hvad der bliver den stakkels Anches Bane. Ypperlig er ogsaa Kærlighedshistorien mellem Kommandanten paa Vardøhus og hans Tjenestepige Ragna; ligeledes de meddelte Træk om Læstadianismen og den ligefrem vanvittige Retning, Opvækkelsen tog i Kautokejno i norsk Lapmark. Fru Thoresen har været helt mod Nord og besøgt Nordkap. »Det er et gribende Syn,« siger hun, »at have Kæmpen foran sig med Snekaaben om de brede Skuldre og den truende Pande vendt mod Havet«. Overalt finder hun Stof til Fortælling. Stundom har hun kun haft nogle faa Træk at holde sig til, et blot og bart Sagnskelet, der lader Tanken frit Spillerum. Men hendes livlige Fantasi skaber deraf de mest levende Billeder. Vil man have et Eksempel paa, hvor gennemførte de enkelte Karakter-

skildringer er, selv i disse korte Skitser, da læse man den fortræffelige Fortælling om »Aron Thams«, den stolte, stærke og selvgode Købmand, som tvinger alt i Knæ under sin haarde Vilje, den han ustandselig sætter igjennem, ligesom muntrende sig selv med sit evindeligt gentagne: »Igen, igen!« indtil han en Dag selv sættes i Knæ og standses i Fremfarten. Dog er det ikke blot for Menneskets Nød og Lidelser, at Forfatterinden har et altid aabent Hjerter; ogsaa Dyrene føler hun for med barmhjertigt Sind. Hvor gribende har hun ikke i faa Linier fortalt os om de sultefødte Høveders Kval i de fattige Egne: »De begynder med at udstøde gennemtrængende Brøl, og de ender med hin uudsigelige Klagen, hvor de beder for sig«. Som bekendt dør mange Dyr af Sult om Vinteren, fordi Beboerne ikke kan skaffe tilstrækkeligt Foder. Fru Thoresen har Æren af at have indført i Litteraturen Udtrykket »Midnatssolens Land«, der siden er blevet almindeligt i Folkemunde. Tidligere hed det simpelthen »Finmarken« og »Nordlands-Finmarken«.

Blandt hendes senere Arbejder kan mærkes: »Mindre Fortællinger« (1891), »Elvedrag og andre Fortællinger« (1893) og senest »Livsluft«, Fortællinger (1896). I den første Samling findes flere smaa ægte poetiske Perler; i »Elvedrag« har man den ejendommelige Fortælling om Lüdich, der forfører den unge Pige, den rørende lille Skitse om »Jomfruen«, grebet lige ud af Livet og fortalt med sviende Sandhed, og den for Forf. saa karakteristiske Historie: »Hun blev tæmmet«. Langt mere poetisk er »Kærestevalget«, hvor

hun fint og diskret fortæller om, hvordan »Uskyldighedens Stjerne« blev slukt. Selv i den seneste Bog mærkes ikke nogen Svækkelse i den poetiske Kraft, hun fortæller saa mandigt som altid før, stiller sine stærke Krav til Menneskene, men dømmer humant, naar der viges af fra Fordringerne. Saaledes er t. Eks. »Bertel Baghaand« en ypperligt fortalt Historie.

Fru Thoresens Liv med al dets Brydning og Kamp gaar iigen i hendes Digtning. Det et just Hoveddyden ved denne, at den bærer Livets og Tidens Præg, at Forfatterinden giver sin egen rige Personlighed. Selv siger hun:

»Tag op din Kamp saa tit du vil,
kun skal du lægge Hjertet til!«

Og det har hun gjort. Hendes Digtning er i poetisk Kraft og Fylde, i Tankernes Klarhed og Dybde, i Originaliteten en Mand's, men i Følelsens stærke Inderlighed, i den dybe, omfattende Sympati en Kvindes. Modig og varm ruller fra hendes store Hjerte den Strøm af livssundt Blod, der giver hendes Digttervirke Værd, og som forlængst har sikret hende en anset Plads i den evropæiske Litteratur; thi at hendes Hovedarbejder forlængst er oversatte paa forskellige Sprog behøver næppe at noteres, selv England har modtaget hende med stor Anerkendelse.

I mange Aar har hun levet et stille Liv i Hovedstaden, ude paa Østerbro, altid flittig syslende med mangehaande Studier og med sit Husvæsen. Den 77-aarige Forfatterinde har ikke hidtil maattet skatte til

Aarene i nogen kendelig Grad. Hun er saa frisk i Aand og saa klar af Tanke som nogen Sinde. Den lille Skikkelse med det prægtige, intelligente Hoved formaar endnu at føre en Samtale med ungdommelig Lethed, og Ilden fra de dybe, mørke Øjne fortæller om, at der fremdeles er Glød i Sjælen. Med usvækket Interesse følger hun da ogsaa endnu alle betydelige Spørgsmaal i Litteratur og Kunst saa vel som paa det sociale Omraade. Hun hører til de virkelige Stormennesker, og muligt kan vi endnu vente os overraskende Arbejder fra hendes Haand.

Vender vi nu tilbage til Pseudonymet »Elisabeth Martens« (S. 109) eller

Frøken Louise Bjørnsen

er det straks klart, at Realismens Frembrud ikke har haft nogen afgørende Betydning for hendes videre Udvikling. Og dog tager vi næppe fejl, naar vi formoder, at det er denne Kunstretnings Fordring til Virkelighedsskildring, hun paa sin Maade har honoreret i den store Fortælling »Sangerinden« (1876). Den er et Forsøg paa at præsentere Personer lige fra Gaden. Forfatterinden følger sin »Heltinde«, den unge Sangerinde, gennem Fristelser og Farer, gennem Syndens og Lastens slibrige Egne, blandt slette og raa Individier. Men hun udmaler intet med Behag, saaledes som det sker hos mange moderne, særlig franske Forfattere: Zola, Maupassant, Richepin, Baudelaire, der, om end store Kunstnere, ikke har forstaaet at forene det æstetiske

med det etiske, men med Velbehag taler om sanselig Nyden ud fra egen Erfaring til ubodelig Skade for mangan ungdommelig Læser. Hendes egen Sjæls Renhed virker som den stille, styrkende Magt i denne Bog og maner til Kamp for alt, hvad der er ædelt i Menneskenaturen. Helt ægte og virkelighedstro er disse Skildringer nu vistnok næppe; men der er en ærlig Stræben efter at komme det virkelige saa nær som muligt, uden dog at vige ud fra Skønhedens og den fine kvindelige Blufærdigheds strenge Fordringer.

Hendes senere Bøger: »Fra Fortid og Nutid« (1878), »Skibladner« (1883) og »Lyse og mørke Billeder« (1887) er atter førte helt ind i den romantisk-idealistske Retnings Spor, og er i det hele lidt mattere af Lød. Den første indeholder en Del Smaafortællinger, af hvilke »Et Hus i Villakvarteret« ubetinget staar højest, men ogsaa i flere af de andre er der fin og køn Stemning. Trods en Del Naivitet er der saaledes noget tiltalende i den livligt skrevne »Skibladner«, hvorimod Forfatterinden ubetinget har været mindre heldig i »Lyse og mørke Billeder«, der ganske vist ikke savner Stemning af Erotik og Hjemlivspoesi, men hvis Repliker er alt andet end naturlige, og hvis Handling i betænkelig Grad savner Sandsynlighedens Præg. Da er hendes næste Bog: »To Søstre« (1890) af større Værdi, særlig naar man betænker, at den er forfattet af en 66-aarig Dame. Vi maa heller ikke her vente at finde moderne Kunstform eller Sprog. Frøken Bjørnsen er bleven tro mod sig selv, hun skriver, som hun nu engang finder det naturligt, et tilvant Sprog, der passer

godt til den gammeldags Tone af Hygge, der er over hendes Bøger. Hun laaner ikke og efteraber ikke andres Manér, man faar tage hende, som hun er. Sujettet i »To Søstre« er vel langt fra nyt, men Behandlingen deraf er mere moderne end i de fleste af hendes tidligere Fortællinger. Hun bygger paa Minder fra Krigen 1848 og skildrer ikke uden Dygtighed Livet i en sønderjyds Præstegaard, hvor en Præst af den ægte Studerekammertype, en sløv og magelig Frue, samt de to flinke Døtre, Marie og Rinda, er Hovedfigurerne. Den elskelige, altopofrende Marie er den, der ene maa drage det hele Læs i Hjemmet, ja, endog være Opdragerinde for sine to yngre Brødre, der er Frugten af Præstens Ægteskab med den magelige Frue, der nemlig er hans anden Hustru. Den unge, smukke Løjtnant, Kammerjunker Bergvaldt, der indkvarteres i Præstegaarden, forelsker sig i Rinda, mens hun endnu er ganske ung. Hun imødekommer ham, og da de senere hen mødes, fortsætter han Forholdet til hende, og hun, der er af et varmt, lidenskabeligt Temperament og efter sin afdøde Moder har sydlandsk Blod i Aaren, hengiver sig helt til ham. Uheldigvis er han bundet af et ældre Løfte til en adelig Kusine, der er Arving til et Gods. Endelig rejser Bergvaldt til Udlandet, hvor Kusinen og hendes Fader — den gamle Onkel, der saa meget ønsker denne Forbindelse — opholder sig. Nu vil han bryde et Baand, som hindrer hans Lykke og vende hjem for at ægte Rinda, hvis Uskyld han har krænket. Det trækker imidlertid i Langdrag med Tilbagekomsten, Rinda tvivler om Ægtheden af hans

Kærlighed. Et Brev, han har sendt hende, naa'r hende ikke i rette Tid. Hun vandrer til hans Garnisonsby for at indhente Oplysninger om ham, men lades fremdeles i Uvished. Hun gennemlever derefter paa Hjemvejen en frygtelig Nat i Kamp, Tvivl og Skam, indtil hun i sin Svagheds Tilstand, der dog hidtil har været skjult for alle, synker sammen paa Vejen. Søsteren, der elsker hende højt, opsøger hende og fører hende hjem; men da Rinda er bleven alene paa sit Kammer, tager hun Gift og findes om Morgenen død. Lægen dækker derover ved at angive et Hjerteslag som Dødsarsag, men Mariesaarvaagne Øje har opdaget den rette Sammenhæng; det hele staar med et klart for hende, og alene bærer hun nu paa den sørgelige Hemmelighed. Dagen efter ankommer Bergvaldt, og Mødet mellem ham og Marie ved Rindas Lig er skildret med varm Følelse og stor Stemning. Sluttelig falder der et roligere Lys over det noget mørke Livsbillede. Der kan indvendes meget mod Bogen fra et kunstnerisk Synspunkt, men Forfatterinden opnaar, hvad hun har tilsigtet: at stemme og røre Læseren, og mange vil vistnok være tilfredse hermed.

Der er altid i Frøken Bjørnsens Arbejder et Indhold, som giver dem Værd; de ere skrevne ud fra et mildt og poetisk Sind og fra et Hjerter, der tidligt har bøjet sig mod de tre gamle Idealer: det gode, det sande og det skønne. Særlig produktiv har Forfatterinden ikke været, og just det har været hendes Held; des mere af Friskhed og Varme har hun kunnet sætte ind paa det, hun ydede, naar hun havde noget paa Hjerter at meddele af. I mange Aar har hun boet i København, og

i næsten en Menneskealder delte hun alt, Sorger og Glæder, med en kær og trofast Veninde, der i yngre Dage gav hende Mod til at skrive. Efter at have mistet sin Moder, tog Frøken Bjørnsen i Huset hos denne Veninde, der som Officersfrue boede i København, og efter hendes Død deler hun fremdeles Hjem med en Datter af Veninden. Den gamle Forfatterinde har ikke haft mange Strengte paa sin Lyre og ikke stærke Toner til sin Raadighed, men hun har afvundet dem rene og milde Klange. Hendes faste Typer er de unge, stille, elskværdige, huslige, opofrende og sindsrolige Kvinder, saaledes som hun har tegnet Anna i »Hvad er Livet?« Det er denne unge Pige, som gaar igen i hendes senere Bøger lige til Marie i »To Søstre«. Frøken Bjørnsen er Hyggelighedens særlige Fortolker, det stille, rolige Hjemlivs Skildrer. Selv hører hun til de stille Eksistenser, hvis dybeste Værd egentlig kun kendes og fuldt skattes af den snævrere Kreds. Hun tegner et Sted et Interior med disse Ord: »Dagligstuen var rummelig og velmøbleret. Hygge og Tryghed ligesom strømmede ud fra den store Hjørnesofa og de rolige Siddepladser, Lunhed fra de tykke Tæpper og de tunge Gardiner, og det første Indtryk var: her er godt at være.« I disse Ord har hun i Grunden givet et Billede af sit eget lune, hyggelige Hjem, hvor hun endnu færdes rask og rørig omkring, trods de 72 Aar. Endnu er hun i sjælden Grad aandslivlig og sysler snart med sin Husgerning, snart ved sin snurrende Rok, snart ved sit kære Skrivebord; og trindt omkring fra er venlige Ord og Tak

strømmet ind til hende for, hvad hun har udrettet ved det sidste.

Som vi har set (S. 116), fulgte et temmelig ene-staaende Held den unge Forfatterinde

Frøken Cornelia Levetzow,

da hun havde udsendt sin Debut: »En ung Piges Historie«. I Halvfjerdserne var det kun lidt, hun udgav, nemlig: »Livsbilleder« (1874), der siden har oplevet flere Oplag. Denne Bog var et Særsyn midt i Realismens Vaarbrudstid, saa gammeldags og lidet virkelig, som var der intet til, der hed Aarsag og Virkning. Den første lille Fortælling: »Hvad Farmor fortalte« handler om, hvorledes en ung Pige i en Haandevending lærer at afhjælpe fattige Menneskers Savn og Nød i Stedet for at bortødsle sine Penge til kostbare Kniplinger og lign. Pynt. Den anden: »Knud Nielsen« viser, hvorledes dennes Søn, da han bliver en studeret Mand og velhavende Sagfører, mer og mer bliver fremmed for sin gamle, simple Fader. Længe skammer Sønnen sig ved ham og Forholdet er koldt og stygt; saa kommer der pludselig en velgørende Forsoning. I »Julebesøget« lærer vi at kende en ung Mand, der er Plejesøn af et rigt og fornemt Hus, men som efterhaanden bliver fremmed for Hjemmets Velsignelse, for Kærlighed og Guds frygt. Ved et Besøg i en Præstegaard, hvor han holder Jul sammen med en Ven, forvandles han og bliver et godt og ædelt Menneske. Alt dette er fint og kønt fortalt, men rigtignok ganske uden

sjælelig Motivering. Den unge Verdensdames bratte Omvendelse, Sagførerens og den unge Mands lige saa hurtige Forvandlinger kan se meget nette ud; men i Virkeligheden gaar det i Livet anderledes til. Frøken Levetzow's Typer er ikke fra Livet. De skildrede, saa elskelige Præstefolk, vi føres ind til i »Julebesøget«, har vist næppe haft deres virkelige Forbillede ude i en rigtig Præstegaard. Men man maa indrømme, at det er kønne Idealer af Præstefolk.

I 1875 tildeltes der Frøken Levetzow det Anckerske Rejselegat. Hun fik Lov til at dele det i to Aar og tilbragte derefter i 1875 et Fjerdingsaar dels i Sverig, dels i Norge og i 1876 samme Tid i Norge alene og vendte hjem beriget med mange ny og skønne Indtryk. Efter en længere Standsning udkom: »Fra det daglige Liv« (1881) hos Boghandler Reitzel, hvor ogsaa alle de senere er udkomne, og blandt hvilke vi endnu skal nævne: »Fra Vej og Sti« (1884), »Ved Daggry« (1888), »Fremtidsplaner« (1891), »Nye Dage« (1893), »Agentens Datter og Birthe Marie« (1894) o. fl. De ligner hinanden, disse Smaa-historier, smukt og fint fortalte, virkelig poetiske, men væsentligst savnende psykologiske Motiver, Kraft og Aktualitetspræg. Personerne kommer stadig, som oven for vist, ind under Forvandlingens Lov. Men det hele sker i utrolig kort Tid. Saaledes t. Eks. i »Leddehuset«, en Fortælling fra »Vej og Sti«, hvor baade den fattige Kone, Manden og den optrædende Baron bliver til ny Mennesker i Løbet af faa Øjeblikke, eller dog faa Dage. Det samme er endnu i højere Grad Tilfældet

med Kontorchef Langes Frue og med ham selv i »Nye Dage«. I Løbet af ganske kort Tid, uden at man fatter Grunden dertil, forvandles Fruen fra en Verdensdame, der mister Lysten til Guld og Glimmer, og bliver et kristeligt Dydsmønster. Manden, der er stolt og forfængelig, er ganske fremmed for Kristendom, for Kirkegang og Salmesang, men ender snart med at gaa over til Konens Anskuelse. Det er en Slags Missionshistorie, underlig vemodig og tung og ikke ganske i den Aand eller ud fra det lyse Syn, som Forfatterinden oprindelig lagde for Dagen; men efterhaanden er hun mere og mere kommen ind paa at skrive saadanne smaa Omvendelseshistorier, der i visse Kredse maaske kaldes aktuelle og vistnok ogsaa vil finde deres paaskønnende Læsere. Var disse Smaaskitser mere vel begrundede, vilde de være fuldt saa tilfredsstillende. Frøken Levetzow har sin Styrke i Skildringen af den selvopofrende, blide Kvindetype, saadan, som hun første Gang viste os den i »En ung Piges Historie«, hvor baade Fru Staal og Plejedatteren, Marie, er skaarne over samme Læst. Denne blide og spage Type gaar saa temmelig uforandret igen under forskellige Navne i Frøken Levetzows mange Bøger. I de fleste Tilfælde tænker og handler hun ens, stundom dog skejende lidt uden for det moralsk forsvarlige, som naar hun i »Et Offer« ved en ligefrem Usandhed paatager sig Skylden for en Broders Forbrydelse, sit eget Livs Lykke til Forlis. Det er et absolut Fejlsyn, naar det fremstilles som noget ædelt og priseligt at nedværdige sig selv for en andens Skyld. Denne fromme Kvindetype viger ogsaa blufærdig tilbage

for de sig nærmende Mænd. Selv om hun elsker en af dem, dybt og inderligt, hun tør dog aldrig gøre noget første imødekommende Skridt! Ikke saa sjældent formummer denne Type sig ogsaa i en Students Skikkelse og gør ham overvættets æterisk, ja, den fordrister sig endog til at klæde sig i baade Præstekjole og Lægepels og optræder i disse Skikkelser som det ædles og sandes, som Kærlighedens og Offervillighedens mest ideale Repræsentant. Og her har vi det karakteristiske ved dette Forfatterskab, der fra først til sidst er idealistisk, hævende Hovedfigurerne op i en højere Sfære, vigende ud fra den sande Virkeligheds mange aabenbare Skrøbeligheder. Og hvor Forfatterinden fører os ind i Sorgens, Smertens og Elendighedens triste Tilværelse, spreder hun et forklarende Lys over de grelle Farver og lægger et eget fint og dæmrende Skønhedsskær over selv den mest pauvre Arnekrog. Forfatterinden vil det saaledes og føres dertil i Kraft af sin egen Individualitet, der er blid og blød og kvindelig fin og maa give sig Udslag derefter. Følger Frøken Levetzow altsaa en gammel Retnings Spør, saa er det ingenlunde, fordi hun bevidst tjener en bestemt Kunstretning, ikke fordi hun synes, at der maa smykkes paa Tilværelsen med ideale Blomster og højere Værdier paa samme Tid, som man fra anden Side søger at gøre alt saa søgnt og skønhedsfattigt, som muligt. Hun er Idealist, fordi hendes Sjæl mistrives i Uhygge og stødes tilbage fra den arbejdstunge, dagtørre og smittebærende Virkelighedsfære. Hun higer mod renere og skønnere Egne, hvor Menneskeaanden uafhængig af jordbaarne Kaar holder sin højtidsfulde Andagt

i uforstyrret Stilhed. Hun evner ikke altid at give det bedste i Sjælens Dyb det mest formfine Udtryk, eller at lægge saa lødig og ægte en Værdi i sin Produktion, at den kan adresseres til den store Kunst's Helligdomme. Og dog maa der i hendes eget Sjæleliv være det, som er i Slægt med vort Folks; der maa, om end i det skjulte, være et eget Racepræg, som Folket kender som sit, et Aandsmærke, der giver hende Indgang. Thi det er lykkedes hende, frem for de fleste mandlige Forfattere, at faa Tusinder af forstaaende Læsere i Tale, ikke blot i sit Fædreland, men langt ude i de store Kulturstater. Herhjemme er der alene solgt henimod 50,000 Eksemplarer af hendes Skrifter. Det, en Digter søger, er at finde Aand af sin Aand, er at blive læst og sympatetisk forstaaet. Frøken Levetzow har haft denne Lykke, man give hende saa for øvrigt hvilken Plads, man vil, i Litteraturen.

Fru Techla Juel

har fortsat sin Virksomhed (se S. 120) ogsaa efter 1870, men dog i ringere Omfang. Foruden en Del Feuilletonstof har hun udgivet: »Zigeunerbarnet« (1871), »Karen« (1874) og i Forening med sine Søstre: »Ej blot til Lyst« (1880), en Samling Børnefortællinger. Intet af disse Arbejder viger dog i mindste Maade ud fra den Retning, Forfatterinden fra først af slog ind paa, og ved intet af dem har hun sat Spor i Litteraturen. Derimod er de fleste blevne oversatte paa Svensk og Tysk.

Søsteren,

Frøken Fanny Suenssen,

hvis første Arbejder er omtalte i det foregaaende (S. 124), har været meget produktiv efter 1870. Saaledes udgav hun den omfangsrige Fortælling: »Aldrig« (1871), en alt for kunstlet og unaturlig Bog til at den kan vinde Bifald hos Nutidsslægten. Student Tullinius, der af de gamle velmenende Tanter udklædes saaledes, at han mere ligner et kvindeligt end et mandligt Væsen, er en saa unaturlig, for ikke at sige utænkkelig Figur, at Bogen alene af Hensyn til dette Misfoster af den komiske Genre maa kaldes forfejlet. Det traditionelle Sprog og den helt igennem paa Grænsen af det parodiske svævende Handling skal ikke gøre den bredt anlagte Fortælling lettere at faa Bugt med. I Begyndelsen af Halvfjerdserne skrev Frk. Suenssen flere større Bidrag til »Skandinavisk Folkemagasin«, hvor de vistnok modtoges med Bifald, da hun hørte til dette Folkeblads mest skattede Medarbejdere. Bladet bragte i 1872 hendes Billede og Biografi, hvilken er affattet i meget smigrende Ord. Senere skrev hun under Titelen: »I Tusmørke« en Del Artikler i »Berlingske Tid.« mest omhandlende Kvindesagen og Kvindens Ret. De vakte en vis Opmærksomhed og skal endog have paadraget Redaktionen Ubehageligheder, fordi de bragte Ufred i rolige Familiekredse. Under samme Titel gav hun en Del Kvindetyper i »Nationaltid.« og benyttede endelig nok en Gang Fællestitelen: »I Tusmørke« for en Del Fortællinger, udgivne 1890, hvilke jævne og fordrings-

løse Smaating, baarne af et lyst og smukt Livssyn, vandt Forfatterinden adskillige ny Venner. Endelig kan fra den senere Tid nævnes: »Han er Jøde« (1892). Flere af hendes Arbejder, særlig de tidligere, er udkomne paa Svensk, Tysk, ja endog paa Ungarisk. Hendes ofte saa haardt prøvede Liv er gledet stille og ubemærket hen, kun nu og da afbrudt af nogle Baderejser til Udlandet. Frøken Fanny Suenssen sidder utvivlsomt inde med Evner. Men Livsforholdene har været hende ugunstige og lagt vægtige Hindringer i Vejen for en fuldkommen sund og harmonisk Udvikling.

Oven for (S. 126) er givet de ydre Rids af Pseudonymet »Iver Ring«'s Liv. Hun er altsaa Søster til de 2 sidst nævnte Damer, og hedder:

Fru Alfhilde Mechlenburg.

Den største Del af Halvfjerdserne skrev hun mest til forskellige Ugeblade, navnlig da »Illustreret Tid.« og »Skandinavisk Folkemagasin«. Dog udkom »To Fortællinger« allerede 1872, og 1878 fulgte »Fortællinger«. De første vandt meget Bifald og udkom snart i 2det Oplag. Allerede i disse første Begynderarbejder har Forfatterinden taget sit bestemte Stade, det lidt gammeldags romantisk-idealisticke, der alt den Gang var i Hovedsagen erklæret for overvundet. Hendes Personer er fattige paa dette friskt sprudlende, virkeligt røde og varme Menneskeblod, de er lidet virkelige og skildrede paa Grundlag af et næsten barnligt Sjælestudie. Fra først af var det norske Typer paa norsk Skueplads, hun

førte frem, og med fornorsket Sprog. Navnlig »Fortællinger« (1878) er karakteristiske for Fru Mechlenburg. I den første, »Ørnereden«, samler Interessen sig om de to elskende: Helga og Halvdan. Hun vil ikke danse første Dans med ham ved et Gilde, med mindre han vil hente hende en Ørneunge ned fra Fjældets Tind ovre paa en vild og øde Klippeø. For at føje dette Kvindelune udsætter han sig for at knække Halsen, men udfører dristigt sit farefulde Hverv. Efter at have »stelt« med Ungen i nogle Dage, bringer hun den selv med Livsfare tilbage til Reden, reddes fra den bratte Klippe af Halvdan og bliver naturligvis hans. I den næste, »Bygdebarnet«, følger Forf. nænsomt og deltagende et Hittebarn (som opfostres af »Bygden«) gennem trange Timer, mange Krænkelser og Ydmygelser til en lykkelig Havn. I denne lille Bog har vi Forfatterinden helt og fuldt med Fortrin og Mangler. Hun har en lidt for levende Fantasi, skriver et blegt og temmelig upersonligt Sprog og giver Karakterer af ringe psykologisk Dybde. Men hun har Kompositionsevne, forstaar at skildre det menneskelige Hjertes Kampe, der overalt stilner af til Fred og ærefuld Sejr, og hun har et lyst og mildt Syn paa Tilværelsen, en varm og alvorsfuld Følelse, der gennemgaaende paavirker Læserne sympatetisk.

Det er en lang Række af Fortællinger, der til Dato foreligger fra Fru Mechlenburgs Haand. Vi nævner: »Fjældblomster« (1880), »I Tidens Løb« (1881), »Kløverbladet« (1882), »Et Løfte« (1883), »I Høst« (1883), »Gamle Minder« (1885), »Bregner« (1887), »Skibbrud« (1889), »Kamp« (1891), og »Ungdom«

(1893). Man studser lidt ved denne Masseproduktion og spørger uvilkaarligt: Er Forfatterindens Talent ogsaa frodigt nok, hendes hele Personlighed dyb og rig nok, til at give alt dette Kraft og Liv? Svaret maa afgjort blive et Nej. Og dog har hun forstaaet at samle sig en Kreds af Læsere, der er blevne trofaste imod hende. Hun anvender kun smaa Midler, virker paa en egen stiltfærdig Maade og sætter ingen stærke Kræfter i Bevægelse. Hendes Emner er kun lidet aktuelle, og ikke tager hun Parti i Døgnets Strid. Men der er endnu trindt omkring i Landet en betydelig Kreds af Læsere, som ynder et saadant Forfatterskab. De søger ikke dybe Skatte i hendes Bøger, de ønsker ikke moderne, trøstesløse Skildringer, men venter Fred og Forsoning; og skønt Fru Mechlenburg paa mange Steder giver endog gode Indblik i Menneskehjertets oprivende Kampe, som t. Eks. i Fortællingerne: »I Høst«, saa kan man være vis paa, at det bestandig ender som en solglad Aften efter en bygestreng Dag. Og da hendes Billeder tillige bestandig males paa en religiøs Baggrund, virker hendes forskellige Arbejder som en stemningsfuld hjemlig Melodi, lidt spinkel og uden mange Variationer. Meget muligt, at man har hørt den før, eller en anden, som ligner den; ligefuldt fylder den ens Øre og Sind med velgørende og milde Klange. Men en saadan lille, noget enstonig Folkemelodi vil derimod tabe sit Værd, naar Kritikeren *ex professo* tager sig for at opløse Akkorderne og undersøge, om de nu ogsaa alle Vegne er efter de strenge kontrapunktiske Love. Fru Mechlenburg hører da ogsaa til de Forfatterinder, hvem Kritiken aldrig har vendt

sine skarpe Vaaben imod, vistnok fordi der i hendes noble og bundsande Personlighed er noget eget kvindeligt og fint, der ligesom afvæbner Kritikken.

Selv har hun haft sin Del af et Livs Kampe og Sorger; men derigennem er hendes Sjæl blevet lutret, og hun har lært at se med Mildhed paa andre. »Det er ingen Sag at være god og ædelmodig,« siger hun, »naar Lykken følger i vort Fodspor«. Men hun ved ogsaa, at Lykken har sin Fare. »Lykken opelsker Egoismen; man kommer saa let til at mene, Solen kun er til for vor Skyld. Vi forpupper os i Medgang, saa andres Sorg og Smerte først skal bryde Hylsteret for at naa os.«

En Del af Fru Mechlenburgs Bøger er gaaede over i andre Litteraturer, navnlig oversatte paa Svensk.

Fru Camilla Eegholm,

havde, som tidligere nævnt (S. 129), tilbragt sin Barn- dom og Ungdom i et udmærket Hjem, hvor Datidens kunstneriske og litterære Verden samledes. Skønt hun er en særdeles livlig Natur, var der dog i Ungdommen ligesom noget forpuppet ved hende. Hun havde vel baade Lyst og Trang til at kaste Puppen, men hun kunde ikke, og det rigtig glade og lystige Pigeliv har hun aldrig kendt, skønt Hjemmet bød paa megen Selskabelighed og Morskab. Hun syntes alvorlig og dybsindig af Karakter og elskede væsentligst litterære Sysler. Meget tidlig vakttes hendes Fædrelandskærlighed, der efter Krigen 64 gjorde hende saa bitter mod Tyskerne,

at hun ikke var at formaa til at besøge deres Land. Ja, da hun engang paa Gennemrejse til saksisk Schweiz passerede Berlin, blev hun i flere Timer siddende paa Stationen for ikke at se de tyske Pikkelhuer. 1871 ægtede hun Grosserer Eegholm, og der forløb nu en Del Aar, i hvilke hun ganske opgav litterær Virksomhed for alene at hellige sig sine Pligter som Hustru og Husmoder; hun deltog meget i Selskabslivet og foretog hvert Aar Rejser til Udlandet. Hun havde imidlertid søgt at udvikle sin Aand og sine Erfaringer; egentlig moden Kvinde blev hun først i sit Ægteskab, og der var meget at indhente fra det drømmende, indadvendte Ungdomsliv. Efter 22 Aars Hvil fremkom 1888 hendes Bog: »I det norske Lysthus«. Forfatterinden viser sig her som en fuldblods Idealist og Romantiker. Det var den litterære Radikalisme, der havde kaldt hende frem; hun mente sig kaldet til at værne om Idealer, som krænkedes. Bogen er livlig skrevet, og det ses klart, at Forf. forholder sig yderst skeptisk over for den moderne Litteratur. Det kommer ikke an paa et Navn, mener hun, men paa et Indhold. Redaktøren af »Fremtiden« ønsker kun Bidrag fra Mænd med Navn og vrager overlegent en indleveret Damenovelle; derimod modtager han med Tak og Begejstring et Bidrag fra en højt anset Professor, og saa er det netop den forsmaaede Dame-Julenovelle, som denne har faaet i Hænde, og i Betragtning af dens Værd indsmugler under sin Avtoritet; og han siger til Redaktøren: »Følg med Strømmen, naar det ikke kan være anderledes, men lad den ikke drive Dem videre, end at De altid kan naa Land; hold altid Veje aabne,

at det gode, det rene, det ophøjede kan slippe ind, naar der er Chance . . . Saa stil Dem da ikke hæmmende mod det ny, der maa komme, tidligt eller sent, stop ikke Kanalerne, bort med Mudderet — og hold Ideens Fane i det mindste gemt herinde« (i *Brystet*). Forfatterinden er konservativ, men ikke stillestaaende, hun hylder Fremgang og Reformer i enhver god Retning; hun støtter Kvindesagen, men holdende sig til Middelvejen, frygter hun dens yderliggaaende Konsekvenser. Hun er Modstander af »Hvad vi vil-Kvinderne« og af de lærde, meget studerende unge Damer. Hun vil, at Døtrene i Familierne først og fremmest skal være »rigtig naturlige, sande, sunde, levende Mennesker«, de skal være »unge Piger, nyde deres Ungdom, se paa Livet — være glade og friske«. De samme Strenges spilles der paa ogsaa i de senere Bøger: »Ebbe og Flod« (1893) og »Smaa Kanaler« (1894). Førstnævnte er en rigere Bog end »I det norske Lysthus«. Man faar Indtryk af, at Forfatterinden har en levende Kærlighed til Naturen, som hun skildrer poetisk forstaaende, og hun evner ogsaa at tegne menneskelige Karakterer, om end noget ensidigt. Hun skildrer dem nemlig ikke efter psykologiske Undersøgelser, men ud fra sin egen Individualitet. Bogen byder paa 2 Typer: Den studerte, uelskværdige og udeltagende Eva og den huslige, omsorgsfulde og rare Edith. Eva er gennem Studielivet bleven kritisk, kold, stolt og ukærlig. Hun forbitrer Livet for Moderen, Søsteren og den fortræffelige Kandidat, der elsker hende, Hr. Hoyer, som lige har taget sin Eksamen med Udmærkelse. Han bryder omsider med hende og vinder den huslige hyggelige Edith.

For øvrigt tror vi ikke, at Eva med sine Evner og Tilbøjeligheder tabte noget ved at miste denne i en sjælden Grad »huslige« og blødsødne Kandidat, der trods sin store Eksamen alene lægger for Dagen, at han er sin Moders kære Søn, men ikke ved en eneste Replik leverer Bevis for, at han har fortjent sit *egregie*. Han synes netop som skabt for Edith. Eva skuffes siden bitterligt i alle Retninger og kommer som en skibbruden til sidst i Huset hos en ualmindelig fint dannet og ædel Læge, der er næsten for sympatetisk skildret. Han bringer hende lidt efter lidt til at indse, at Studierne ikke har gjort hende til et virkelig alsidig dannet Menneske. Hun ender omsider som den fortræffelige Læges fortræffelige Hustru, og for saa vidt toner jo alt i skøn Harmoni. Figuren Oluffa er blot et mere udartet og temmelig frastødende Eksemplar af Eva-Typen og vistnok lavet »*för tilfället*«. Der vanker mange drøje Skoser til de rygende, drikkende og mandfolkeagtige Kvindestuderter! Alt i alt er der en ikke ringe Energi i Bogen, Forfatterinden vil noget, har Mod til at sige det, og har et Maal at stille de unge Piger for Øje. Det er utvivlsomt hendes betydeligste Arbejde. »Smaa Kanaler« er ikke fuldt saa godt lykkedes. Den har til Hovedfigur en ung Pige, som har vage, ubestemte Længsler, en uklar Higen mod det ny i Tiden, det, der muligt kan skænke hende den aandelige Frihed, hun endnu ikke kender. Hun forelsker sig i en moderne Litteratus, Repræsentant for alle radikale Nyideer: den fri Tanke, den fri Kærlighed o. s. v. Denne, Hr. Buntzen, hedder han, påvirker den unge Piges Broder saaledes, at denne for-

fatter en Bog, der slaar kraftigt til Lyd for alle frivole Anskuelser. Dette strider i Grunden mod hans egen inderste Overbevisning, men han gør det for at vinde Navn og Anseelse gennem den moderne Klike, der samler sig om Buntzen. »*Man merkt die Absicht*«! Den stortalende Fører er imidlertid kun en ganske simpel Forfører og i Grunden blottet for Aand og Overlegenhed. I rette Tid reddes dog Doris, den unge Pige, af en fra Amerika hjemkommen Onkel. Men det er utroligt, at Pigebarnet har kunnet lade sig imponere af Buntzens Talemaader, thi han er en overmaade flad Personlighed. I det hele lykkes det ikke rigtig Fru Eegholm at vække vor stigende Opmærksomhed for Personerne i denne Bog, der desaarsag kun efterlader et svagt Indtryk. De 3 nævnte Bøger har alle en tydelig Tendens, der næppe har været til Gavn for Poesien i dem. Forfatterinden har paa en Maade kastet sig ind i Dagens Strid, og hun har ført sit Vaaben og hejst sit Banner med den Kraft, hun som Kvinde ejer. Hendes Hug har dog næppe gjort synderlig Virkning, men hun har vist, at hun har Mod og Energi. I flere Aar har hun udfoldet en betydelig journalistisk Virksomhed, der i sin Helhed nærmest har været rettet mod Radikalismen. Det ligger uden for vor Plan her at komme nærmere ind paa denne, ganske vist ikke mindst betydelige Del af hendes Virksomhed. Særlig har hun været knyttet til »Avisen«, men ogsaa i »Nationaltid.«, »Berlingske Tid.«, »Nordslesvigsk Søndagsbl.«, »Aaret rundt« o. s. v. vil man finde mange Artikler, Smaaskitser og Rejsebreve fra hendes flittige Pen. Ogsaa »Dyrevennen« har hun været

en varm og virksom Støtte, ligesom hun jævnlig har ladet høre fra sig i »Børnenes Julegave«, »Ny illustr. Tid.« o. fl. Som Journalist har hun mest benyttet Mærket »C. E.« Hele denne Virksomhed ligger vistnok særlig godt for hende. Hendes ildfulde Natur, omfattende Litteraturkendskab, talrige Rejser, udstrakte Bekendtskab og store Erfaring giver hende adskillige gode Betingelser. Fra 1890 er en stor Del af hendes Fortællinger og Skitser blevne oversatte til tyske Blade ved Fru Mathilde Mann, navnlig til »Die Post«, »Hamburger-Fremdenblatt« o. fl., ligesom hendes Bog »Ebbe og Flod« blev oversat 1894 under Titelen: »Ebbe und Flut«.

Fru Eegholms Liv har i de fleste Henseender været rigt og lykkeligt, og hendes sociale Position har ryddet mangan Hindring af hendes Vej. Stor Livfuldhed lyser hende af Øje, Energi af hendes hele Skikkelse, og hendes rastløse Aand fordrer Virksomhed og vekslende Indtryk. Selv i ganske smaa Skitser er der Aand og Liv, som baner dem Vej viden om. Saaledes, for at nævne et Eks., »Distancerytteren«, der 1892 var optaget i »Avisen«, men snart gik over i en Mængde andre danske Blade, samt i det tyske »Echo« og fl. Fru Eegholm har været forvekslet med Pseudonymet »Silvia Bennet« *alias* Fru O. Sandstrøm, født Levysohn, ja, »Katalog for Fyns Stifts Læseforenings Bogsamling« (1894) gør hende (S. 45 og S. 139) ligefrem identisk med denne, hvilken Fejl vi benytter Lejligheden til at rette.

Det er ovenfor (S. 135) omtalt, at

Fru Laura Kieler

en Vinterstid opholdt sig i Stockholm i Begyndelsen af Halvfjerdserne. Frugten af dette Besøg er »Skitser« (1875), der nærmest omhandler svenske Forhold. Skønt denne Bog altsaa kun bringer mindre og ikke særlig udførte Smaabilleder, er det dog en af Fru Kielers modneste Bøger, der bærer Vidne om stor Begavelse, ypperlige Iagttagelser og livlig Fremstillingsevne. Der er ingen Sentimentalitet deri, men en ualmindelig frisk og ægte digterisk Stemning. Hun har set godt og har derfor noget interessant at fortælle; og megen Sagkundskab lægger hun paa flere Omraader for Dagen, ikke mindst naar Talen er om Musik. Smukt fortalt er især »Fire Aftener«, der viser os forskellige Stadier af en ung forhaabningsfuld Kvindes Liv. Meget levende fortæller hun i »Königgrätz« om Krigen og skildrer dens Rædsler. Men med særlig Glæde vil enhver, der har besøgt den svenske Hovedstad, genkende hver Linie i det Fysiognomi, hun tegner af Stockholm, den »glimrende og blændende« Stad, der helst skal ses i den »skiftende Høstnats Lys«. Denne Bog gav Løfter om ikke saa lidt. Fortjent Opmærksomhed vakte da ogsaa hendes næste Arbejder: »André fra Kautokejno« (1879) og »Lavrekas Korhoinen« (1881). Forfatterinden indrømmer selv i Forordet til den første, at det oprulede Drama vistnok vil forekomme mange baade fantastisk og urimeligt; men dog er ingen Karakter og intet

Førhold skildret, som ikke har haft sit tilsvarende Modbillede i Virkeligheden og har haft virkelige Tildragelser til Grund i Ultima Thule. Ja, Ytringerne fra det beskrevne Oprør er udtalte af Lapperne selv. Hun har personlig kendt den skildrede Original Andrè, og baade han og hans Forældre besidder Virkelighedens Kød og Blod. Man faar da tro Forfatterinden, der ligesom Fru Thoresen helst fører os op til det høje Nord, der jo »byder i højeste Grad den Livets Eventyrlighed og Usædvanlighed, der som oftest overgaar Fantasiens dristigste Fremtoninger.« Det er en romantisk-fantastisk Fortælling med meget spændende Optrin, og Fru Kieler har sat stor aandelig Kraft ind paa Skildringen, der gives med bred Pensel og med stærke Farver. Den ejendommelige Hovedperson, Digteren Andrè, tilfredsstillende dog, som Helt betragtet, ikke ganske de kunstneriske Fordringer. Hans ualmindelige Evner, Hurtighed i Opfattelse, hans Uddannelse, hans Lykke, alt spænder Buen højt og lader os forvente noget ualmindeligt stort. Og saa ender han med at aabenbare sig som en topmaalt Egoist, der intet udretter uden det: at forgude sig selv og forbitre Livet for andre. Til Slutning finder vi ham en Nat vuggende i sin Baad uden for Nordkap, hvilende som en Drømmer. »Hvad der foregik mellem ham og hans Forløser, ved ingen; hvem kender det usigelige?« »Den Nat døbttes Dikteren (!) Andrè fra Kautokejno i Midnatssolens Ilddaab — og fra nu af kunde han fortælle Menneskene, hvad Svanen sang om oppe ved Nordpolen.« Det er imidlertid ikke nogen Slutning for en Helt, og Bogen ender i Uklarhed. Men

ikke des mindre fortjener den at læses. Den er original ved sit Emne, og den er skrevet i et Sprog saa personligt og friskt, som vi kun sjældent finder det hos en kvindelig Forf.

»Lavrekas fra Korhóinen«, Fru Kielers Hovedværk, er ogsaa i høj Grad fantastisk; men det hører nu engang hine Egne til. Der er megen Poesi hos disse Naturbørn deroppe; og dog, man fristes til at tvivle om, at Typer som Lavrekas og hans Broder Paavo tilhører Virkeligheden. Men lad gaa! Denne Lavrekas burde have været Folkesanger eller Digter; men i det Sted maa han ved en tarvelig Disk kæmpe og slide for sin lille Broder Paavo, hvem hans fromme Moder paa Dødslejet har overgivet til hans Varetægt. Han bliver Købmand i Uleåborg og tjener Penge, der dels ødes bort af Broderen, der uddannes til Kunstner, og dels svinder ind paa andre Maader ved Lavrekas's egen Uforsigtighed. I sin blinde Tro paa Forsynet lader han aldrig Skib og Ladning assurere, og medens han under endeløs Jubel i Kreds af Byens Matadorer fejrer sin berømte Broders Hjemkomst, indløber der Efterretning om, at hans sidst afsendte Handelsskib med sin kostbare Fragt er forlist. Han lider et umaadeligt Tab, og da han tillige har forbrugt Penge, som var ham betroede, rejses der Anklage imod ham. Men saa nedstiger en af »Guderne« paa Scenen og løser Knuden, paa rigtig traditionel Vis i Skikkelse af en fra Udlandet tilpas hjemkommen Ven, Advokat Westrèn. — Paavo har langsomt udsuget denne altopofrende Broder, der hengiver for ham ikke blot sin Formue, men sin Sundhed, sin Ære, sin ægteskabelige

Lykke; og dog elsker denne ødsle Paavo sin Broder. Sluttelig opløses Dissonanserne, og Lavrekas bliver i Ægteskab med sin Ungdoms elskede »et lykkeligt og normalt Menneske«. Kan der gøres Indvendinger og paavises kunstneriske Misgreb, maa det ogsaa fremhæves, at Bogen giver mangfoldige gribende Skildringer af Lappernes Liv, og særlig er 4de Kap. fortræffeligt fortalt med den højtidsfulde Beretning om Vuolab Bæives Offer, der vanhelliges, fordi hans Søster Vaibi, der vil kalde Hunden Muste tilbage, for at den ikke skal følge efter Mændene til Offerstedet, kommer til at fare over Offervejen, hvad der besmitter Offeret og straffes med Døden. Det fremmedartede Stof, de fantastisk-spændende Begivenheder og den livfulde, stemningsvækkende Fremstilling gør, at man læser Bogen med virkelig Interesse og faar Agtelse for Fru Kielers Talent. Ogsaa i de efterfølgende Bøger er der meget Liv og aandelig Kraft. Forf. sætter sig altid interessante Opgaver, som hun løser paa sin egen Maade, og hun følger ikke i andres udtraadte Spor. »Min Broder Amtmanden« (1882), »En Oppositionsmand« (1886), »Silhouetter« (1887), »I en Lysengels Skikkelse« (1892), »Paa Post« (1895) er alle alvorlige og læseværdige Bøger. »En Oppositionsmand« giver et levende og vistnok fuldt troværdigt Livsbillede af den bekendte norske Opvækelsesprædikant Hans Nielsen Hauge; den indeholder tillige mange værdifulde Bidrag til Tidshistorien i Hundreårets Begyndelse og maa siges at være af Betydning for baade danske og norske Læsere. »I en Lysengels Skikkelse« er en Skildring af Pietismens indre

Væsen. Forf. har villet vise, hvad der i dette »marvstjal den paafølgende Slægt som en Kræftskade«, og at Pietismen direkte avlede det, som Hans Jæger kaldte »Kristiania Bohêmen«. Der er meget dygtigt i denne Bog. Men Fru Kielers mandlige Helte er gerne temmelig utilfredsstillende og saaledes ogsaa her den unge Præst, som elsker Aagot, men er en Halvkarakter uden indre Kraft og Mandighed. Medens denne Figur ikke tiltaler os, er der paa den anden Side flere vellykkede, og Naturbeskrivelserne er i al deres Korthed maleriske og smukke. Bogen fremkaldte en kraftig Protest i Norge, hvad der kaldte Forf. frem for at præcisere sin Stilling som dansk Forfatterinde.

Ingen vil kunne frakende Fru Kieler Dygtighed og umiskendeligt Talent. Hun er heller ikke bange for at lægge ud som Journalist, naar det gjælder et Forsvar for en Idè eller en Sag, som hun har kær. Saaledes skrev hun i sin Tid jævnlig nogle kraftige og skarpe Artikler i »Morgenbladet«. Ogsaa som Dramatiker har hun forsøgt sig og skrev 1890 Skuespillet »Mænd af Ære«, der fremkaldte en Del Polemik i Bladene og senere opførtes paa Kasino og i Kristiania. Egentlig var det rettet mod, hvad man med et Ord kalder »Bohêmen«; men det blev nærmest kun et Slag i Luften. Satiren, saa lidet fin i øvrigt, prellede magtløs af uden at ramme de Tilstande, den sigtede paa, og Fru Kielers Begavelse kommer ingenlunde i dette svage Arbejde til sin Ret. 1895 rejste Forf. i Amerika, hvor hun bl. a. skulde deltage i den afholdte Verdenskongres for repræsentative Kvinder; og om denne Rejse har hun skrevet

fornøjelige og kvikke Artikler og holdt en Række lærerige Foredrag trindt omkring i Landet.

Fru Kieler er aldrig kedelig, og hendes Bøger lider ikke under, hvad Franskmændene træffende kalder *langueur*, paa en Gang et Udtryk for Mangel paa Livsindhold, Kraft og Varme. Tværtimod udmærker disse tre Ting hendes hele Produktion. Hun ynder fortrinsvis Møllmelodier, ikke bløde, ømme og indsmigrende Klange, snarest de kraftige, lidt voldsomme, der ligesom hvileløst arbejder sig frem i et hurtigt Tempo, altid *con fuoco et vivo*. Det er de mørke Tonearter, hun vælger, uden dog at være pessimistisk anlagt. Hun tror paa Livets aandelige Stormagter, paa alle skønne, gamle Idealer, og hun er som Kristen lys i Syn og mild i Dom. Hun dækker ikke med forlorne Aandrigheder sine Brist og Svagheder; de er iøjnefaldende nok, og vejes lettelig op af hendes lige saa tydelige Fortrin. Hun har øvet et sundt, dygtigt og næsten mandigt Virke i Litteraturen.

Den første kvindelige Forf., som kom til efter 1870, var

Frøken Henriette Brandis.

Hun var født i København 1819 og Datter af den tysk-fødte livlige og begavede Konferensraad J. D. Brandis, der havde syslet med dybtgaaende naturfilosofiske Studier og paa Tysk skrevet en Del Afhandlinger i denne Retning, samt nogle lægevidenskabelige Skrifter, der alle skaffede ham megen Anseelse hos Datiden. Datteren, hvis fulde Navn var Juliane Henriette, havde arvet

meget af Faderens livlige Aand og dybsindige Væsen, og da hun var vokset op i et Hjem, der var Samlingssted for en udsøgt Kreds af æstetiske Personligheder, vil det findes ret naturligt, at hun selv fik æstetiske Interesser. Det var dog først længe efter Faderens Død, da hun alt var adstadig Klosterfrøken i Vemmetofte, at hun, over 50 Aar gl., betraadte Forfatterbanen. Hun udgav først anonymt Fortællingen: »Triumf« (1870) og senere: »Lys og Skygge« (1871) samt »Gamle Jomfru Trægaards Erindringer« (1874). Frøken Brandis var i flere Henseender en ejendommelig Dame, fuld af sprudlende Liv, rig paa hurtigt vekslende Tanker, der ofte som sære Vildskud kunde skyde frem fra løjerlige Kroge i hendes Sjæl, men hun giver ikke ganske sig selv i de anførte litterære Arbejder, der vel røber et Talent og heller ikke savner baade en vis Livfuldhed og Originalitet i Retning af Opfindelse og Udtryksmaade, men som dog intet kunstnerisk Værd besidder; og hvem, der personlig havde kendt Frk. Brandis, vilde næppe, naar de ikke vidste det, antage hende for Autor til disse nette, men højst uskyldige og lidet karakteristiske Smaating. — Frk. Brandis døde i Efteraaret 1874 efter haarde Lidelser, og hun fik saaledes i sit korte Virke kun en aldeles forbigaaende Betydning.

Til de mest yndede og mest læste af vore Forfatterinder hører

Fru Johanne Schjørring,

der i de henved 25 Aar, i hvilke hun har virket i

Litteraturen, har været ualmindelig produktiv og alt kan se tilbage paa ikke mindre end en Snes Arbejder.

Hun er født 1836 og Datter af Sognepræst til Hem m. fl. Sogne, Ludolf Krohn. Han var en Mand af den gamle Skole, streng i Former, fin og kølig i Optræden; men han var tillige en meget dannet og en meget human Personlighed, hvis storartede Gæstfrihed var kendt viden om. Han forstod at samle en stor Kreds af Venner omkring sig og kunde da være ualmindelig elskværdig, jævn og mild; og Livet i den hyggelige gamle Præstegaard havde i Grunden en ganske egen Charme, som vistnok endnu vil erindres af mange. I dette ægte patriarkalske Hjem voksede Johanne Krohn op. Som eneste Datter var hun med sin livfulde, varme og rigt begavede Natur ligefrem forgudet af Forældre, Brødre og Gæster, og der blev anvendt den største Omhu paa hendes Opdragelse og Undervisning. Men allerede i sit 16de Aar mistede hun sin Moder, og den unge Pige maatte overtage Styret som Husmoder, hvad der naturligvis paalagde hende en stor Del ikke helt lette Pligter. I en Række Aar fungerede hun nu som en altid venlig, imødekommende og gæstmild Værtinde, der gjorde alt for at bevare Hjemmets smukke, hyggelige Præg. Hun forstod den vanskelige Kunst at dele sin Tid. Trods alle huslige Forretninger læste hun en Mængde Værker, studerte endog Latin hos Faderen og skrev Digte i Smug. Men hun færdedes ogsaa meget i den ejendommelige Natur deroppe omkring Limfjordens blinkende Strøm og ude paa den mørke, vemodige Hede. Egentlig levede hun et eget lyst og friskt Friluftsliv, der til-

ørte hende baade legemlig og aandelig Sundhed. Sammen med sin Fader, sine to Brødre og en Huslærer, der var en vældig Nimrod, strejfede Frøken Krohn ofte viden om paa lange og højst fornøjelige Jagtture med Bøssen slængt over Akslen. Vistnok vilde hele dette ejendommelige og interessante Præstegaardsliv i Hem i hine Aar have afgivet et ypperligt Motiv for en Thomas Lange.

I Aaret 1862 blev Frøken Krohn gift med en ung meget begavet og lovende Jurist, Kandidat I. B. Schjørring, der senere ansattes som Fuldmægtig i Justitsministeriet. Det var lykkelige Aar, der nu oprandt for Fru Schjørring; hun elskede sin Mand dybt og inderligt, og hun fandt hos ham, hvad hun hidtil havde savnet: Forstaaelse af det ejendommeligste, det dybeste i sin Natur. Medens Faderen i det hele lod hende have fri Hænder og frydede sig over at se hende glad, smilende og fuld af Liv, var der dog hos ham en Skal, hun aldrig formaaede at trænge igennem, saaledes, at det blev muligt helt at aabne sin Sjæl for ham og lade ham se og kende hendes sande Jeg. Der var og er hos Fru Schjørring en vis Dualisme i hendes Natur. Paa den ene Side: den sprudlende Livlighed, Smilet og den venligste Imødekommen, Jævnhed og Naturlighed over for alle, paa den anden: Hang til Grublen over mangehaande Livsspørgsmaal, en afgjort Tilbøjelighed til dyb og isoleret Sørgmodighed, en egen Sindets Stolthed og mimosesart Finfølelse. Egentlig havde hun Lyst til at blive scenisk Kunstnerinde og ejede utvivlsomt Evner i denne Retning. Herom vilde hendes Fader dog intet

høre, og som gift Kone gav hun frivillig Afkald, skønt hendes Mand gav hende Lov til at forsøge sig. Han søgte i det hele at vejlede hende til et fast Maal for de Evner, han saa, hun besad, og som han agtede højt, og han søgte at faa hende ind paa Litteraturens Felt. Hun havde imidlertid en stor Skyhed for at træde offentlig frem; hun havde levet sit drømmeagtige Liv for sig selv og kunde ikke tænke sig de lyse Syner og solgyldne Drømme lagt frem til Beskuelse for andre. Efterhaanden overvandt hun dog denne Undseelse. Hun følte mere og mere Trang til at producere, og altsaa maatte hun frem med, hvad hun havde levet og drømt i de svundne Aar.

Men de lyse og lykkelige Dage, hun havde levet, hørte brat op, og Sorgen i sin mørkeste og tungeste Skikkelse blev hendes Gæst, da hun i 1871 mistede sin trofaste Ægtefælle, paa samme Tid som hun selv laa farlig syg, svævende mellem Liv og Død; og til Fuldstændiggørelse af Smerten døde hendes gode og hjælp-somme Fader det følgende Aar. Hun var nu Enke med 2 smaa Børn, hvis Tal et Par Maaneder efter Mandens Død øgedes med endnu 1. Revet ud fra en smuk og lykkelig Samfundsstilling, berøvet sine naturlige Forsørgere, maatte hun under smaa og trykkende Forhold begynde den svære Kamp for Tilværelsen. Det gamle Ord siger jo: »*Facit indignatio versum*«;*) men snarere kunde man her sige, at det var Sorgen, som gjorde Fru Schjørring til Skribent. — Optaget af Arbejdet

*) Harme gør en til Digter.

for Hjem og Børn, levnedes Dagen hende ikke megen Tid til Studier. Saa tog hun de stille Nætter til Hjælp. Naar hun havde endt sin ofte anstrengende Gerning og bragt de smaa til Ro, satte hun sig ved Skrivebordet. Under disse Omstændigheder saa hendes første Arbejder Lyset. Det var mest Smaafortællinger og korte Skitser. Hendes Debut var: »Den tavse Mund«, en ejendommelig fint og varmt følt Historie, der optoges i »Fædrelandet«. Siden samlede hun sine første Forsøg i »Fortællinger og Skitser« (1874). De udkom paa Hegels Forlag og vandt fortjent Bifald. Fru Schjørring udgav derpaa i det følgende Tiaar: »Havets Datter« (1875), »Fra Vaar til Høst« (1876), »Rige Dage« (1877), »Flyvende Sommer« (1878), »Fem Fortællinger« (1880), »Den gamle Herregård« (1881), »Skilles og mødes« (1882), »Esters Historie« (1884). De fleste af disse er udkomne i ny Oplag, »Havets Datter« endog i 3. Den nævnes gerne som Forf.s Hovedværk; men maaske næppe med Rette. Den højtidelige Begyndelse er stemningsfuld, og Interiøret passer godt til den gamle vestjydske Præstegaard, ligesom Naturbeskrivelserne gennemgaaende er smukke. Men selve Historien om »*Filia Maris*« byder intet nyt hverken i Retning af Opfindsomhed eller magtfulde Tanker, og adskilligt kunstlet vil støde det for sand Naturlighed fintmærkende Øre. Men der findes mange heldige Enkeltheder. Den unge Pige, *Filia*, er nydelig og fint tegnet, og den gamle *Dr. Berg* er en særlig ypperlig Figur. Der er i denne Bog megen Varme og inderlig Følelse, og Fru Sch. fortæller livligt

og interessant. Vi faar Sympati for de skildrede Personer, medens derimod de mange Refleksioner og Aforismer ikke helt tilfredsstillende. Bogens betydelige Udbredelse viser nok, at Forf. har det rette Greb paa at faa det store Publikum i Tale. Ogsaa i Udlandet har den gjort stor Lykke. Den oversattes paa Tysk af L. Fehr og udkom i 1886 i Stuttgart under Titelen: »Die Tochter des Meeres«, som Led i Rækken af Engelhorn's »Allgemeine Romanbibliothek« og var ledsaget af Biografi og Portræt af Forfatterinden. De største tyske Blade, t. Eks. det ansete »Kreutz-Zeitung«, bragte højst anerkendende Udtalelser om den. Den grundfæstede med et Forf.s Ry i Tyskland, hvor alle hendes Bøger efterhaanden er blevne omplantede. »Rige Dage« staar dog i ingen Henseende tilbage for nævnte; den er endog en modnere Bog og langt mere karakteristisk for Forf. Hun skildrer nemlig her et ulykkeligt Forhold mellem Mand og Hustru, deres Kamp for at finde hinanden i sand Forstaaelse og deres endelige Sejr. Og just dette er Hovedemnet, hvortil Fru Sch. bestandig vender tilbage. I »Fem Fortællinger«, særlig i den, der hedder »Dybets Perle«, skildres den nævnte Stræben efter Forstaaelse smukt. Fru Sch. er Talsmand for den sande, dybe og ægte Kærlighed, den, der aldrig bliver gammel, men er altid ung. Hustruen maa eje sin Mand helt og fuldt og kan ikke nøjes med mindre end dette rige »Alt«, naar Ægteskabet skal kaldes lykkeligt. Stundom hører vi Toner fra en dyb, vemodig, næsten smertelig Streng klinge med i Fru Schjørrings ellers saa livlige Spil. Det

skyldes sikkert den nævnte Tvehed i Forf.s egen Sjæl, men er utvivlsomt tillige Genminder fra de tunge Sorgens Tider i hendes Liv. Det hedder i »Fem Fort.«: »Jeg tror, at Sorgen, den dybe, sande Sorg, er en Gave, lige saa udpræget som Haabet og Kærligheden«
 «Sorgen er en Vogter, en lønlig Ven, hvem den først har favnet, beholder den omslynget i Dage, i Aar og stundom vel for bestandig.« Betegnende for Forfatterinden er ogsaa følgende Strofer, der lægges en omflakkende Sanger i Munden:

»Hvad gavner mig derfor vel al min Sang?
 Jeg synger om fremmede Glæder,
 men ingen mærker i Tonernes Klang,
 at Sangeren lønligen græder!«

Fru Sch. har ikke sin Styrke i Karakterskildringen og den psykologiske Analyse. Ikke des mindre tegner hun ofte sine Personer med særdeles skarp Profil. Typer som Etatsraadinde Berger i »Skilles og mødes«, den lærde, men spagfærdige Ægtefælle, Sønnen, den fine, kølige og stolte, men ædle Gustav og hans Ungdomselskede, Therese, træder klart og tydeligt frem og vil mindes.

Et andet Hovedpunkt i Fru Sch.'s Produktion er hendes Pigetyper. Egentlig er der kun én, den, hun første Gang rigtig udarbejdede i »Havets Datter«, Filia Maris. Vi træffer den siden overalt i hendes Bøger, en Gang imellem med et lidt stereotypt Præg. Fru Schjørrings unge Piger er vidt forskellige fra Frøken Bjørnsen's og Frk. Levetzow's. Det er ikke de jævne,

huslige, taalmodig-blide, hvis hele Liv kun synes at være Hengivelse og Liden. Fru Sch.'s unge Piger er slanke, elegante Skabninger med en superb Teint, mørke, glansfulde Øjne og en Fylde af rødlig-blondt eller gyldenblankt Haar. De ynder smagfulde Toiletter, soignerede Herrer og muntre Baller. De færdes helst i lyse, stilskønne Rum og træder dæmpet paa bløde, tykke Tæpper, der ligesom kærtegner deres smaa Fødder. Forøvrigt er de i Reglen sprudlende livlige, de ler med en høj klangskær Latter og taler i hurtigt Tempo; men i Grunden er de temmelig lunefulde, ømtalige og overfor Mændene yderst fintfølede; der er ogsaa i deres Natur en tydelig Dualisme. Snart er de svært kølige, snart »milde og varme som en Solstraale«. I deres Karakter er der tit »et Spil af Lys og dæmrende Skygge«.

En enkelt Gang præsenterer Forf. os en rigtig uvorn og stædig Afart af Hovedtypen som Jutta i »En Nutidsbegivenhed«. Denne lille mondaine Tingest ræsonnerer som den mest fuldblodige Naturalist.

I det næste Tiaar udkom: »For Vind og Vove« (1887), »Beslægtede Naturer« (1888), »Fra Jyllands Vestkyst« (1889), »En Krise« (1892), »Skiftende Tider« (1893), »Familien paa Søgaard« (1894) og »Svundne Drømme« (1895). Efter udenlandsk Mønster lader Forf. flere af disse Bøger danne Fortsættelse af tidligere. Det er stadig Forholdet mellem Mand og Kvinde, hvortil Forf. vender tilbage, og netop som i det virkelige Liv er Lykken sjælden fuldt til Stede. Der er Kamp og Søgen, og et Væld af Smerte

kan gennemstrømme Sjælene og gøre Samlivet bittert og uudholdeligt; men Forf. sætter Personerne i en Prøvelsesskole, i hvilken de lutres, og hvorfra de gaar ud som ny Mennesker, der har Sejren i Haand. Fru Sch. er optimistisk i sin Livsbetragtning. Hun tror paa, at det gode i et Menneske kan faa Overtaget, kan overvinde det onde, der bærer Straffen og Nederlaget med sig. Af denne Grund har hendes Bøger været af Betydning i Kulturens Tjeneste. Ikke egentlig Psykolog lader hun sine Personer tjene den bestemte Idé, hun vil virke for. Livssynet viser sig overalt at være idealistisk-religiøst, med Troen, Haabet og Kærligheden som Centrum. Kærligheden er for Fru Schjørring den til evig Tid stærkeste Magt. I »Fra Vaar til Høst« hedder det: »Naar jeg ikke kan tro paa noget evigt i Menneskelivet, (noget), der som en levende Traad kan fortælle om, hvortil vi egentlig stunde, kan jeg ikke udholde Livet. Kan Kærligheden ikke være denne Magt, hvad er der saa? Ungdom, Skønhed, Sorg og Glæde farer hen; kan Kærligheden ikke holde ud, hvad er der saa i et Menneskeliv, som er Livets Møje værd?« Forf. ynder ikke Kvindesagens Yderligheder. »De Kvinder, som sætte sig samme Maal som Manden,« siger hun, »er end i Nutiden Undtagelser, hvis Livskildring tilhører en kommende Slægt.« Fru Schjørring's Hovedforkyndelse samler sig i denne Sætning: »Det, en Kvinde mest begærer, er at blive lykkelig sammen med den, hun elsker«. I denne Betragtning mødes hun med en saa moderne Forfatterinde som Fru Edgren, der ogsaa stadig vender tilbage til

Skildringen af Forholdet mellem Ægtefæller, i det hele til Forholdet mellem Mand og Kvinde. Hendes Fremstilling har rigtignok det forud for vor danske Forfatterindes, at hun reflekterer mindre og forholder sig ganske objektivt til sit Stof. Men deri mødes de helt, at for dem er den sande, ægte, trofaste Kærlighed det inderligste og dybeste i Tilværelsen, en Livsbetingelse for Menneskelivets Vækst og fuldkomne Udvikling, Samlivets stærke og eneste Baand.

Fru Schjørrings hele Produktion kommer ind under Kategorien: Familielæsning. Dertil har hun bestemt den, derfor lægger hun ikke Hovedvægten paa psykologisk Analyse af sine Personers Sjæleliv, stringent gennemførte Karakterskildringer, eller er særlig undersøgende og belærende. Hun lægger derimod Vægten paa det underholdende, det jævne, det hyggelige, det fredelige og præentionsløse. Et let godmodigt dansk Lune, Livlighed og Friskhed og dog et Stænk af Vemod, en enkelt Tone fra en dæmpet Smerte, det er det, der stemmer, rører og tiltaler i denne Forf.s Bøger. Om de er skrevne med større eller ringere Kunst, er ikke her det afgørende. Hos en virkelig folkelig Forfatter, der har vundet stort og vidt Terrain, spørges der ikke saa meget om formel Fuldkommenhed, som om det varme, ædle Hjertelag; og der er i Fru Schjørrings Skrifter noget af vort danske Folks eget jævne og trofaste Hjerteliv! »Ja, misforstaa mig ikke«, som Bjørnson siger i »Leonarda«, »hun har sine Fejl«. Men hvilken Forf. har ikke det? Og er der i hendes mange Arbejder tydelige Brist og kunstneriske Ufuldkommen-

heder, saa har hun heller ikke været skaanet af Kritiken. Faa danske Forfatterinder har været Genstand for en mere overlegen og haanende Bedømmelse. Det var Synd at sige, at hun har været baaren frem af velvillige Venner, der har udbasuneret hendes Talent i Pressen. Hendes Arbejder maa altsaa have talt for sig selv hos det store Publikum; de oversættes nu i Tyskland, Holland, Schweitz, Ungarn og Amerika. Ansete Æstetikere har ydet dem deres Anerkendelse, selv en Autoritet som Fr. Scherer i Wien. Duer disse Arbejder altsaa intet, maa Smagen jo overalt være lige slet.

Foruden nævnte har Fru Sch. skrevet et dramatisk Arbejde og en Mængde spredte Bidrag, deriblandt en Række Artikler under forskellige Mærker i Bladet: »Vort Hjem«, som hun en Tid redigerede. Hun har foretaget en Del Udenlandsrejser og paa mange Maader søgt at arbejde paa sin aandelige Udvikling og Fremgang.

Skønt tilhørende en anden Race, født i et os fjerntliggende Land og bærende et eget kosmopolitisk Præg, har

Fru Elisabeth Jerichau

ikke des mindre givet os nogle karakteristiske og højt læseværdige Bøger, der længe vil bevare deres Værd. — Hun var af Fødsel en Polak, og ved Weichselfloden stod hendes Vugge. Jolibord hed hendes smukke og lykkelige Hjem, hvor hun saa Lyset 1819. Faderen var en Fabrikejer Baumann, »en ejegod og genial Mand«, der var saare hjælpsom og human mod sine fattige Ar-

bejdere. Han og Hustru var begge af tysk Byrd, og under Revolutionen 1829—31 havde de en meget vanskelig Tid. Elisabeth blev bortsendt til sin Moders Slægt i Danzig, hvor hun forblev til 1831, da hun atter vendte hjem til Polen; men det kære Barndomshjem, som hun elskede saa højt, kom hun ikke mere tilbage til. Forældrene flyttede ind i et nyt Hjem, der aldrig blev det for hende, som det gamle havde været. Et Aars Tid tilbragte hun i Berlin for at nyde grundig Undervisning i Sprog og Musik, for hvilke Fag hun havde fortrinlige Anlæg. Men størst Talent viste hun dog for Tegne- og Malerkunsten, og hun fik Lov til helt at ofre sig herfor. Hendes Udvikling som Kunstnerinde er nærmest foregaaet i Düsseldorf, hvor hun tilbragte 7 Aar. Da hun rejste bort, havde hun alt vundet Ry som betydelig og original Malerinde. Hun drog nu til Rom, og her dyrkede hun med megen Energi sin Kunst, og her fandt hun den Mand, hvis Hustru hun blev, nemlig Billedhuggeren I. A. Jerichau, som alt den Gang havde opnaaet Berømmelse. Med ham rejste hun siden til Danmark, hvor de grundede deres Hjem i København. Hun lærte hurtigt at elske vort Land, med dets lyse, smilende Natur; og universelt Sproggeni, som hun var, faldt det hende let at lære vort danske Tungemaal.

At genfortælle denne geniale og mærkelige Kvindes Liv, endog blot i Hovedtrækkene, vil der ikke kunne være Tale om her paa den saa knapt tilmaalte Plads, og det vil findes saa meget mindre nødvendigt, som hendes ejendommelige Livssaga jo oftere har været givet anden Steds, og vi kan henvise til den klare og smukt for-

staaende Karakteristik, som Professor Nicolai Bøgh har udgivet.

Fru Jerichaus Begavelse var i høj Grad alsidig, derfor kunde hun ogsaa male med Ord i Skrift og i Tale, gengive Minder og Oplevelser med overordentligt Liv og Klarhed, saa det rev Læserne med og skabte Stemning og Varme. Hun sætter sin hele Personlighed ind, sin stærke Følelse, sit eget dybe, rige Liv, og derfor er der ægte kunstnerisk Virkning ogsaa i hendes litterære Arbejder. Man maa beundre, at hun, der fra Barn af har talt Polsk og Tysk, siden Fransk og Italiensk, i forholdsvis kort Tid opnaar at blive i den Grad Herre over det danske Sprog, at hun har kunnet optræde som dansk Forfatterinde baade i Prosa og Poesi, og oven i Købet frem for de fleste skrivende Damer har kunnet skabe en virkelig Stil, oprindelig, frisk, farvestærk og billedfuld. Ganske vist er hendes Arbejder blevne efterfilede af andre; men alt væsentligt og just det, som giver hendes Stil sin særegne Farve, er hendes eget. Havde hun helt og holdent ofret sig for Litteraturen, er der ingen Tvivl om, at hun her vilde have vundet en fremragende Plads. Nu var det imidlertid Malerkunsten, som hun ofrede sine Kræfters Hovedsum, og Digtningen blev kun »*a thing apart*«.

Hendes første Bog var: »Ungdomserindringer« (1874), der i vor Memoirelitteratur indtager en særlig smuk Stilling, fordi Forfatterinden saa uforbeholdent, saa virkeligt, sandfærdigt og naturligt, giver os en ganske subjektiv Bekendelse og fortæller om just det, som maa antages at have størst Interesse for hendes Læsere. Hun har

givet sig selv med alle sine Fortrin og alle sine Fejl; hun skaaner sig ikke, men lægger frem sine Unoder, sin Forfængelighed, sin Ærgerrighed o. s. v., men hun sætter paa den anden Side heller ikke sit Lys under en Skæppe. Det er et Livsbillede af slaaende Lighed, aandslivligt og klart; det er et ægte *document humain* frem for de fleste, der gives denne Betegnelse. Da hun havde fristet den tunge Sorg at miste sin talentfulde Søn, den unge Kunstmaler, Harald, skrev hun sin anden Bog: »Til Minde om Harald Jerichau« (1879), et varmt og smukt Udbrud af en sorgtyngt Moders rige Sjæl, og som alt, hvad hun har skrevet, saa ægte menneskeligt, at det maa afvinde os Agtelse og Sympati. Størst Modenhed, Energi og Liv har hun dog nedlagt i sit Hovedarbejde: »Brogede Rejsebilleder« (1881), dette store elegant udstyrede Værk, der saa fængslende fortæller om hendes eventyrlige Farter i fremmede Egne, om Besøg hos orientalske Fyrster, i Haremer og Paladser, om mærkelige Oplevelser til Lands og til Søs. Alt er skildret med en velgørende Friskhed og ægte Primitivitet.

Det er et værdifuldt Arbejde, der giver ypperlige Bidrag til Forfatterindens Karakteristik, viser os hende som den viljestærke, energiske og varme Kvinde, altid rastløs, altid aktiv, underlig urolig, distrairt og aparte, men helt igennem ædel og næsten barnlig from, dreven frem af en indre Ild, der aldrig kunde slukkes, før Dødens Kulde aandede over den. Meget skrev hun, som aldrig blev udgivet: Skuespil, Digte og Fortællinger, ofte betydelige af Omfang, saa man maa undres

over, hvor hun fik Tid til saa meget. En stor Roman, som hun kaldte »Natromanen«, siger os ogsaa, at hun maatte øge Nætterne til, fordi Dagens Timer var utilstrækkelige for hendes arbejdsstravle Natur. Egentlige Digtværker har hun ikke skrevet, men hvad hun har ydet, er lige fuldt af kunstnerisk Værd; og det er interessant at lægge Mærke til, at ogsaa denne store og geniale Kvinde vidner, at »det er Kærlighed, som først fuldstændiggør Kvindens Væsen«.

Temmelig isoleret i Halvfjerdsernes Kvindelitteratur staar

Forfatterinden til „En Kvindehistorie“.

Hvem hun var, fik Offentligheden aldrig at vide, og paa Titelbladet af Bogen stod blot tilføjet: »fortalt af en Anonym«. »En Kvindehistorie« udkom 1875, og M. Goldschmidt havde skrevet et anbefalende Forord, hvori det bl. a. hedder: »Litterært taget er her Talent, baade til lagttagelse og Fremstilling, men her er maaske mere: et alvorligt Sind«. Bogens Hovedperson, Laura Holm, er klart og dygtigt skildret. Hun er udgaaet fra et sørgeligt Hjem, men har nydt en ret god Undervisning i et af de bedre kvindelige Institutter, hvor hun finder en Veninde, som med varm Deltagelse følger hende paa hele Livsvejen. Laura er egentlig ikke nogen dyb Natur. Hun gør Kur, og hun tager mod Kur, som det træffer sig, og har i saa Henseende ingen Skrupler. Hvad kan hun for, at Herrerne forelsker sig i hende? »Jeg griber

med Glæde alt, hvad der bringer lidt Liv og frisk Luft til mig, jeg trænger dertil for at leve«, siger hun til sin Venindes Moder, Fru Stein. Og da denne spørger hende: »Er Du som Valravnen, der skal næres af et menneskeligt Hjerte?« svarer hun: »Man lever af mig hver Dag, saa tager jeg igen, hvad der bydes mig . . . Jeg har Ret til Livet, og jeg vil tage mig denne Ret, trods alle Skriftsteder.« Man har hende i disse Ord, hendes Karakter, hendes Naturel. Hun kan synes lidt flygtig, og dog er hendes Kærlighed baade dyb og sand, den, hun nærer til sin Veninde, Frk. Stein, og den, hun senere fatter til en gift Mand, en Kaptajn, der ejer en lille Herregaard, men har en uskøn, lidet dannet og temmelig plebejsk Hustru, der ikke synes at passe for ham. Han kommer til at elske Frøken Holm uden at tænke over, hvad Følger dette Forhold vil kunne drage efter sig. En kort Tid lever den unge Pige i sin Lykkedrøm, saa foreslaar hun ham at gøre Skridtet helt ud og flygte bort med hende. Men i Afgørelsens Øjeblik vakler han, besinder sig og sender hende et Brev, hvori han siger, at han ikke elsker hende. Det ligesom dræbte alle hendes Livs Blomster, lammede hende og gjorde hende livsled og træt før Tiden. Hun ægter siden en tarvelig og ubetydelig Mand og gaar til Grunde i Elendighed.

Bogen er tung og trist, men meget interessant, skrevet i et let, klart og jævnt Sprog; Samtalerne gør et forstandigt og højst naturligt Indtryk, og der er over den hele Handling et saadant Troværdighedens Præg, at man maa antage, at Forfatterinden sikkert har gjort sine

Studier efter levende Model. Der er megen Følelse og Finhed i denne Skildring, saa helt moderne i sin Metode: objektiv, refererende Meddelelse, faa Refleksioner. Hovedbetydningen af dette enkle Arbejde er dog egentlig den, at dets Forf. har været modig nok til at bryde med det traditionelle og i Stedet for givet noget originalt. — Thi Laura Holm er ikke en af de sædvanlige blide, fromme og mangedydtige Pigetyper; hun er først og fremmest et rigtigt Menneske med menneskelige Følelser og menneskelige Skrøbeligheder, hørende hjemme, ikke i en Hjerne, men ude midt i Livet. Det er det første djærve Forsøg paa en mere realistisk Digtning inden for Forfatterindernes Kreds, og det maa beklages, at Forf., der alt har været død i flere Aar, ikke kom til at yde andre Bidrag til vor Litteratur, thi »En Kvindehistorie« gav, navnlig som Debut betragtet, gode, ja, rige Løfter om en Fremtid.

Helt til den gamle romantiske Retning hørte det i 1870 debuterende Pseudonym: »Annita Carell«, der udgav »Armbaandet« (1870), »Plejesøstrene« (1871), »Slottet Chantily« og »Jonskirken« (1874). Desidstnævnte 2 havde begge været optagne som Feuilleton i »Dags-telegraf« og udgaves hver i 2 Dele. Ingen af dem vakte videre Opmærksomhed. Debuten »Armbaandet« er ret kønt skrevet og bærer Vidne om smukke og sunde Følelser, men den tilfredsstillende langt fra strengere Fordringer; og det samme gælder de følgende. Den Forfatterinde, som benyttede det nævnte Navneskjul, var daværende Frøken Conradine Barner, nuværende

Fru Barner-Aagaard.

Hun er født i Slagelse 1836 og er eneste Barn af Oberstløjtnant, Kammerjunker V. T. Barner og Hustru Hertha Adelaide Herbst. Allerede som Barn viste Conradine Barner stor Interesse for Litteraturen; hendes kæreste Timer var de, i hvilke hun kunde hengive sig til Læsning, og hendes livlige Fantasi bragte hende til at forfatte smaa Fortællinger. Det var dog først i 1870, da hun med sine Forældre boede i Hovedstaden, at hun for Alvor gik ind paa Litteraturens Mark og udgav de ovennævnte Bøger. Under sit virkelige Navn har hun dernæst udsendt ikke faa Skrifter i Aarenes Løb, saaledes den historiske Roman: »I Landflygtighed« (1875), der giver et Livsbillede fra Reformationstiden og varmt og smukt fortæller om de fra Skotland til København flygtede Tilhængere af den kalvinske Lære: Johan à Lasco, Fru Mironausco og Datteren Feodor Mironausco, der finder Tilflugtssted og Beskyttelse hos den udmærkede Læge Knud Torbensen. Enkelte Scener falder lidt i det sentimentale, men der gives gode Skildringer af Datidens religiøse Intolerance. Mere romantisk-fantastisk, men meget underholdende er »Tante Ulrike« (1876). Kun gaar det noget vel hurtigt med Forbryderen Theobald Felsingers Forvandling til en hovedrig Amerikaner, der er ikke langt fra at kunne gøre Underværker, og hans senere Tilsyneladelse paa Skuepladsen forekommer noget traditionel. Bedst lykkedes er Skildringen af Kærlighedsforholdet mellem den unge Gustav Engelhof og hans ubemidlede Kusine, Astrid Olufsen. Han nødes

til at bryde med sin fornemme, aristokratiske Familie, kæmper i nogle Aar ovre i det fjerne Vesten for at bryde sig en Bane, saa at han kan hjemføre Astrid som sin Brud og føres derved fra Magelighed, Ødselhed og Letsind til Viljesfasthed, Alvor og Dygtighed. Den gamle, noget originale, men hjertensgode og ædelttænkende Tante Ulrike er kønt og fint tegnet og træder paa den givne Baggrund klart og smukt frem. Ogsaa »Det forsvundne Manuskript« (1877) har mange tiltalende Enkeltheder. Men Naturforskeren er et ret usympatetisk og vistnok meget sjældent Eksempel af Arten. — Som Minde om en Udenlandsrejse udgav Forf. »I Thyringen« (1878). Hun vendte dog hurtigt tilbage til den historiske Roman, som maa anses for hendes Hovedfelt. »Charlotte Amalie« (1878) og »Karen Munk« (1888) er begge gode Prøver paa, hvad hun i denne Retning har ydet.

En Romanforfatter maa have en særlig fin og udviklet Evne til at se paa Mennesker; han maa kende sine Personer nøje og være grundfortrolig med dem, hvad enten de tilhører Nutiden eller Fortiden. Han maa forstaa at trænge dybt ind i deres inderste sjælelige Liv, maa leve med dem og leve sig ind i deres Væsen og Væren, føle og tænke med dem, tale og handle just saaledes, som de vilde have gjort. Fru Barner-Aagaard har historisk Sans, har vistnok ogsaa gjort gode historiske Studier og nærer varm Sympati for de Personer, hun vælger til Hovedfigurer i Romanerne. Men det lykkes hende ikke fuldt at levendegøre det erhvervede Stof og omsætte det i de enkelte Personligheder,

saa vi bag disses Ord og Handlinger klart øjner Grundtanker, Planer og Motiver. Ligesaa lidt maa vi kritikløst tage de fremstillede Fakta for historisk nøjagtige og sandfærdige. Saaledes fortælles der i »Charlotte Amalie«, at der mellem den mægtige fhv. Minister, Overkammerherre C. A. Plessen og Prinsesse Sofie Hedevig var indgaaet et hemmeligt Ægteskab, og at de endog havde en Søn, der kommer til at spille en tragisk Rolle i Romanen. Næst efter Famas lidet troværdige Kilde har man kun en løst henkastet Antydning af den franske Ambassadør, Chamilly, der vel har givet Suhm Anledning til at nævne det, men for hvis Paalidelighed, der ikke er ført Skygge af Bevis. Trods det meget usandsynlige i denne Bog er der dog baade Varme, Liv og Stemning i Skildringen. Mere vellykket som Helhed er »Karen Munk«, der indenfor en snævrere Ramme giver veludførte Billeder, der fremtræder med ikke ringe Liniefasthed i Trækkene. De fortalte Begivenheder har Troværdighedens Præg, og det lille, kønne Livsbillede er baade varmhjertet og dygtigt skrevet.

Foruden et Par Smaaskitser, udgivne under Titelen: »Fra Land og By« har Forf. givet en Del spredte Bidrag til forskellige Blade. 1880 ægtede hun Adjunkt ved Frederiksborgs lærde Skole O. H. C. J. Aagaard, bekendt for sine flittige historiske Studier og værdifulde Afhandlinger. Fru Barner-Aagaard har foretaget en Del Rejser i Udlandet, og i den nævnte Rejseskildring: »I Thyringen« viser hun, at hun har Øje for Naturens Skønhed og Liv. I hendes øvrige litterære Arbejder er der derimod en paafaldende Mangel paa tiltalende Natur-

billeder. Forfatterinden er utvivlsomt kundskabsrig, hendes Konversation er dannet og naturlig, og der findes megen Følelse og køn Stemning i hendes Bøger, der bæres af et agtværdigt og ædelt Livssyn. Men til Mærkepælene i Litteraturen kan man ikke henføre dem.

Blandt de Forfatterinder, som i Halvfjerdserne og Begyndelsen af Firserne særlig kastede sig over Kvindesagen, maa nævnes

Fru Elfride Fibiger.

Hun er Datter af Overtoldinspektør, Etatsraad J. M. A. Müller og Hustru Thora Charlotte Sophie Mejer og født 1832. Hun ægtede 1856 Distriktslæge, *Dr. med.* C. E. A. Fibiger og blev bosat i Jylland, først i Silkeborg og siden i Kolding, hvor hendes Mand døde 1873. Hun vendte siden tilbage til Hovedstaden, og først som Enke begyndte hun at sysle med Litteraturen. Hun havde vel næret herhenhørende Interesser og ejede poetisk Sans; men det havde næppe oprindeligt været hendes Agt at blive Forfatterinde. Nu forsøgte hun sig med et Par mindre Skitser 1875 og med den lille kønne Fortælling: »En Magdalenehistorie« (1876), der vidnede om et alvorsfuldt Sind og smuk Følelse. Meget vellykket var ogsaa »Hedens Hemmelighed« (1877), indeholdende et Par velfortalte Smaahistorier. Derefter fulgte: »To Fortællinger« (1878); den første lider af en utilbørlig Bredde, den anden derimod er i sin Skildring af Smaakøbstadsliv mere fornøjelig og kvik.

De to fordringsløse Historier, der hviler paa et kønt Livssyn og er prægede af en ren og mild Aand, lod sig dog ubetinget læse med større Udbytte, naar det ikke i væsentlig Grad skortede Forfatterinden paa Stil og paa Klarhed. Hun udtrykker sig mange Steder alt for taaget. Kulminationspunktet i saa Henseende turde være S. 112—13, der giver en »dybsindig« Udvikling, som vistnok kun vil forstaas af de færreste.

Nogle senere Fortællinger: »Sorte Stefan« (1879), »Askepot« (1880), »Ellen« (1885), »To Fortællinger« (1886), »Præst og Læge« (1890) viser vel i det hele større Modenhed, uden dog at bære Vidne om vægtigere Tanker eller særligt Snille. Der findes intet dybt eller nyt poetisk Syn, som aabner disse jævne Arbejder Adgang til Kunstens hellige Haller. I »Askepot« er der unægtelig en køn Stemning og Fru Fibiger har haft Held til at tegne i det mindste en virkelig smuk og fint opfattet Kvindetype, nemlig Baronesse Emma; derimod er Hovedfiguren noget uklar. Hist og her gives en Del interessante Bidrag til Belysning af Kvindespørgsmaalet. I »To Fortællinger« er der atter fremstillet et Par Kvindetyper. Den første, Doktorfruen »Elise Dahl«, er en opofrende, fin og idealistisk Kvinde og ret sympatetisk tegnet i den korte, ufuldendte Skitse, thi til mere er det ikke blevet. Den anden, »Constance Falk«, bringer flere lagtagelser og er større anlagt. Men just som Forf. i nogen Maade har vakt Interesse for de fremførte Personer, brydes der temmelig brat og umotiveret af, og det skitseagtige bliver derfor ogsaa her noget utilfredsstillende.

Fru Fibiger tilhører i Retning og Syn den gamle Skole; et religiøst Sind, smuk Sans for Naturen og dens milde Skønhed, en i det hele sund Livsbetragtning er hendes Arbejders Særkende. Hun har udgivet: »Ogsaa et lille Ord om Kvinden« (1880), der viser hende som moderat Ven af Kvindesagen. Fra 1882—84 redigerede hun »Tidsskrift for Kvinder«, i hvilket hun har skrevet en stor Del forskellige Artikler; ligeledes har hun flittig givet Bidrag til en Mængde danske og tyske Blade. En Del af hendes Bøger er oversatte paa Tysk og Engelsk, et Par paa Russisk.

En ejendommelig mild og barnlig Natur, en sjælden ædel og fin Personlighed møder os i

Fru Fanny Tuxen,

hvis litterære Arbejder vel ikke hæver sig til nogen fremragende eller høj Plads, men som ved sit ægte kvindelige Præg, sin altid harmløse og rene Tone har vundet stor og velfortjent Anerkendelse særlig som Børnenes og den kvindelige Ungdoms Skribent. Hun er født 1832 i København, hvor hendes Forældre var daværende kgl. Skuespiller, senere Toldinspektør i Nyborg, Justitsraad Seemann og Hustru Mathilde Ryge, ældste Datter af kgl. Skuespiller *Dr.* Ryge. Fanny Tuxen voksede op i gode, fredelige og kærlige Forhold, og sammen med sine Søskende levede hun et lykkeligt Hjemliv, der gav hende et eget Præg for hele Livet. Hun nød den omhyggeligste Opdragelse og fandt navnlig en værdifuld Vejleder i sin udmærkede og opofrende

Moder. Kun 19 Aar gl. ægtede hun Kaptajnløjtnant, senere Lodsbogholder i Helsingør, E. C. C. Tuxen. Det meget lykkelige Ægteskab opløstes ved hans Død i 1891, hvorefter Fru Tuxen flyttede til Københ., hvor hendes eneste Datter, en begavet og udmærket musikalsk Dame, var bosat. Men efter 16 Maaneders Forløb mistede hun ogsaa Datteren, og hendes Liv blev da med et fattigt, tomt og ensomt. Disse faa nævnte Data danner det ydre Rids af hendes Liv.

Fra først af havde hun aldrig tænkt paa at betræde Forfatterbanen. Da hendes Datter var lille, fortalte hun denne Smaahistorier, som hun jævnlig selv improviserede; men hun var fjern fra enhver Tanke om Udgivelse. I Slutningen af Tredserne sendte hendes Mands Broder ham en Børnebog, som han efter Opfordring af Boghandler Wöldicke havde oversat. Der trængtes den Gang til gode Børnebøger; men Fru Tuxen og hendes Mand fandt ikke, at den sendte duede stort. Da opstod hos hende Tanken om at skrive Smaafortællinger for Børn; hun begyndte derpaa, og saaledes opstod lidt efter lidt hendes Debut: »En Moders Fortællinger« af Eva (1866). Den udkom i nyt, forøget Oplag i Begyndelsen af Firserne. Nu skrev Fru Tuxen stadigt Fortællinger til forsk. Børneblade, bl. a. til det lille af Kantor Joh. Holst i Vemmetofte grundede »Børnevennen«, der har haft ikke faa tiltalende Bidrag fra hendes Haand; men i mange Aar var hun ukendt for alle, idet hun vedblev at benytte det først valgte Navneskjul »Eva«. Da hendes Datter skulde giftes, forfattede Fru Tuxen: »Til Bruden fra en Sølvbrud (1880), udk. i 2det Opl.

1883. Stiftsprovst Rothe havde skrevet et anbefalende Forord; men i Virkeligheden behøvedes intet saadant. Bogen er ualmindelig varmhjertet og dygtigt skrevet; det er den livserfarne, men tillige den aandelig sunde og friske Moder, der ud fra sit eget skønne og ideale Syn paa et lykkeligt Hjem angiver den etiske og kristelige Grund, hvorpaa et saadant maa bygges. Men det er mere end en alm. Moralprædiken, der gives i denne Bog. Der er saa megen poetisk Finsans og saa skønt og lyst et Syn deri, at den fuldt fortjente det ny Oplag, som en anerkendende Læsekreds forskaffede den. Lignende Arbejder er: »Til Moderen fra en Bedstemoder« (1881), med Forord af Prof. Heegaard, »Til Konfirmandten« (1883), 2det Opl. 1890, »Fra Barnets Verden« (1883), »Husmødrenes Forhold til Tyendet« (1883), med et Forord af Biskop Stein, »Til den unge Tjenestepige« m. fl. — Forfatterinden har ved disse Arbejder særlig haft for Øje at højne Forholdene i Hjemmene, for saa vidt sligt lader sig gøre gennem Bøger. Hun har lagt sit Hjerte i denne Gerning, og den har heller næppe været forgæves. En Del af de nævnte Bøger, som herhjemme har fundet saa stor Udbredelse, er ogsaa oversatte paa Tysk og udkomne paa Perthes's Forlag i Gotha.

Foruden en Del flere Børnebøger som »Naar Lampen er tændt« (1889), »Julehistorier for Børn« (1894) o. fl. har hun ogsaa skrevet Arbejder, som hører ind under den egentlige Skønlitteraturs Begreb, saaledes: »Ellinor Falsen« (1887), Fortælling for unge Piger, »Paa Lovens Grund« (1891),

»Eva Ross« (1895). Allerede den førstnævnte Bog viser, at Forf. ogsaa kan behandle større Opgaver. »Ellinor Falsen« er smukt skrevet, sund i sine Betragtninger og sit Livssyn og har mere indgaaende psykologiske Studier, end Damefortællinger plejer at have. Ogsaa her viser hun sig som en gennemdannet og ejendommeligt fin Kvinde, og hendes Syn paa Kvindesagen er meget moderat og ædrueligt. Den sande Kvinde kan ikke »dræbe eller sløve den dybe Kærlighedstrang, som vil leve i Gerning for andre, og som er hende medfødt«. Ellinor er godt og heldigt skildret, medens man har mere ondt ved at forsone sig med Kandidat Engel og Frk. Alvilda. Fru Tuxens sidste Bog: »Eva Ross« er derimod helt igennem naturlig og tiltalende. Kompositionen er god, Fremstillingen fængslende og Intrigerne heldigt opfundne. Først helt ved Slutningen løses alle de sindrigt slyngede Knuder paa en smuk Maade. Den turde være Forf.s modreste Bog hidtil.

Som en flink og talentfuld Børneforfatter maa ogsaa nævnes:

Fru Therese Brummer.

(1833—96).

Hun var en Datter af den bekendte Jurist, fhv. Justitsminister, Dr. jur. L. A. Casse og Hustru Severine Andrea Engelbreth. Hun havde i Hjemmet ikke blot nydt en fortrinlig Uddannelse, men tillige modtaget en højst vækkende og aandsbefrugtende Paavirkning gennem Samlivet med mange intelligente og fremragende Per-

sonligheder. Tidlig lagde hun en klar og skarp Forstand for Dagen, havde et kvikt Lune og en ypperlig Hukommelse. Hun læste ogsaa overordentlig meget og havde opladt poetisk Sans; men det var dog først i en senere Alder, at hun slog ind paa litterær Gerning. Hun havde da alt været gift i over 20 Aar med Oberst N. A. Brummer, hvem hun ægtede 1861. Hun debuterede med nogle Børnefortællinger: »Hvad man kan opleve« (1884) og »I Storm og Læ« (1885). Begge Samlinger maa henregnes til den gode, sunde og livlige Børnelektur, betegnende et Fremskridt paa dette Omraade, da Historierne er langt mindre sødladne end de sædvanlige og ikke fuldt saa moraliserende. Sproget er friskt, naturligt og ligefuldt barnligt i sin Tone. Fru Brummer blev navnlig en skattet Medarbejder ved »Børnenes Juleroser«, hvor man i flere Aar med Fornøjelse saa hendes forlængst gennemskuede Pseudonym: »Fru Elisabeth«. Meget fornøjelig for større Børn er ogsaa en senere Samling: »Alle Vegne fra (1891); for de mindre har hun bl. a. udgivet: »Mis Kis«. Men ogsaa til en større og modnere Læsekreds har Forf. henvendt sig. Hun udgav saaledes: »Virkelighedsbilleder« (1887), »Som man gifter sig« (1888), »En Kamp« (1893) og de dygtigt skrevne Monogramer: »To Kvindeportrætter« (1895). Fru Brummer skrev let og flydende, der var Menneskekundskab i hendes Skildringer og megen Livserfaring. Flere af hendes Arbejder hæver sig ogsaa delvis til Kunst, men i Helheden naa'r de ikke Maalet. Medens Forf. paa den ene Side giver os ægte og skarpsindige

Iagttagelser lige ud fra Virkelighedens Liv og fører frem baade Personer og Begivenheder med Aktualitets- og Troværdighedspræg, saa hensætter hun os paa den anden Side lige saa brat og uformodet midt i en tænkt og uvirkelig Verden, der kontrasterer stærkt mod den første. I hendes saakaldte »Virkelighedsbilleder« er der over begge de første Fortællinger noget ærligt, troværdigt og sanddru følt. Men den tredje: »Uheldig« fører os fra en meget realistisk Begyndelse til en yderst uvirkelig og fantastisk Slutning, der falder uden for Kunstens Grænse.

»Som man gifter sig« er et mindre vel motiveret Forsøg paa at give en levende Illustration af Ordsproget: »Som man reder, saa ligger man«. Fremstillingen lykkes heller ikke rigtig. Den unge Pige, Christy, og hendes første Tilbeder, Dr. Fallesen, er skildrede med sikker Forstaaelse, hvorimod Godsejeren, Christy's senere Mand, forekommer meget ensidig. Det er jo nu engang saa, at ethvert Menneske har 2 Sider. Fru Brummer viser sig moderne i sin Fremstilling, ja, skildrer endog en Fødselsakt. Men Christy's Skilsmisse fra den uheldige Mand, hun har ægtet, efter at Doktor Fallesen har narret hende og gjort et Fornuftparti, samt hendes senere Giftermaal med Doktoren, der naturligtvis til den Tid er bleven Enkemand, er ikke hverken psykologisk fint eller klart, og det har ikke kunnet undgaas, at adskilligt »lavet« er traadt i det virkeliges Sted. I »En Kamp« gives baade kønne og interessante Familieinteriørs, men ogsaa her stikker det fantastiske Hovedet frem og minder os om, at vi nu og da gør Strejftog

til en drømt Verden. Ikke des mindre er der meget, som tyder paa, at Forf. virkelig stræbte mod et kunstnerisk Maal, og hun viser sig paa flere Punkter paa- virket af moderne Strømninger. Det lykkedes hende ikke under sin korte Virketid at naa frem til noget klart og udpræget Standpunkt, og forskellige Retninger ligesom strides om Overtaget i hendes Forfatterskab. Men der er baade Aand og Hjerter deri. Størst Betydning har hun haft som Børneforfatter.

Først i Midten af Firserne mærkedes i den kvindelige Litteratur en kendelig Indflydelse fra Realismen. Der fremtræder flere ny Forf., hos hvem der er en alvorlig Stræben efter kunstnerisk behersket Form, og som ærligt bryder med Laveriet og gaar ad egne Veje. Disse Forfatterinders Arbejder er dog ikke endnu saaledes hjemfaldne til Historien, at en udførlig Vurdering kan gives deraf. Den første, som bringer et friskere Pust ind, er

Frøken Adda Ravnkilde.

Hun kom som ung Pige ind til Hovedstaden fra Jylland, hvor hun havde levet under et Tryk, der hindrede hendes rige Evner i fri og fuld Udvikling. Hun begyndte at læse til Studenter-Eksamen og haabede blandt ligesindede Sjæle at finde Forstaaelse af sin varme, ildfulde og lidt ekscentriske Natur; men et dybt Tungesind, i hvilket intet Lysblink var at øjne, slog nu og da sine sorte Vinger om hende og fyldte hende med Livshad og Livslede; og før nogen anede det, var hun, som *Dr.*

Brandes siger om hende, »gaaet ind i det store Mørke«. Tidlig havde hun forsøgt sig som Forf., og efter hendes Død udgav G. Brandes hendes ejendommeligt smukke Bog: »Judith Fürste« (1883), og siden besørget »To Fortællinger« (1884) udgivne af Erik Skram. Skønt moderne i sin Metode, er der intet absolut ny-modens i hendes Livssyn; men begge Bøger er oprindelige og skrevne med klar og sjælden fin Forstaaelse af kvindelig Psykologi. Frk. Ravnkilde var ualmindelig lovende, Skade, at hun kun fik udrettet saa lidt.

Faa blandt de nyere Forfatterinder gør et saa friskt, naturligt og tilforladeligt Indtryk som

Fru Erna Juel-Hansen.

Hun er Datter af den bekendte Læge, Professor Dr. A. G. Drachmann og Hustru Vilhelmine Stæhr og fødtes i Kbhv. 1845. Hun er opvokset under lykkelige Forhold i et frisindet Hjem, hvor mange gode Interesser og mange humane Idéer fremmedes. Som ung Pige hjalp Frk. Drachmann ivrig sin Fader med Indførelsen af Gymnastik for den kvindelige Ungdom, hvilken Sag hun havde studeret i Paris. Senere tog hun Lærerinde-Eksamen, rejste til Berlin for at sætte sig ind i de saakaldte »Frøbelske Børnehaver« og oprettede siden den første af disse »Børnehaver« herhjemme. 1871 ægtede hun Kand. N. Juel-Hansen. Hendes litteræte Debut var den under Pseudonymet »Arne Wendt« udgivne Bog: »Mellem 12 og 17«, der giver fortræffelige Skildringer af københ. unge Piger i Tøsealderen, en Specialité for

Fru Juel-Hansen, dygtig og naturtro udarbejdet. Senere har hun offentliggjort flere større Fortællinger og nogle mindre dramatiske Arbejder. Vi nævner: »Seks Noveller« (1885), »En ung Dames Historie« (1889), »Therese Kjærulf« (1894), »Kærlighedens Veje« (1895) o. fl. Allerede Novellerne er løftgivende; de er livlige og friske og med et Strøg af fin Satire. Ypperst er »Tøbrud« med den fortrinlige Skildring af Moderkærligheden. Fru J.-H. beviser netop her, at der er Omraader, paa hvilke Kvinder beskriver bedre end Mænd, og Følelser, som kun hine evner at tolke. Allerede Madame de Genlis siger, at kun en Kvinde kan skildre Moderkærligheden. I de øvrige Bøger viser Forfatterinden sig som en paalidelig og ofte overlegen dygtig Skildrer af kvindelige Karakterer. Hun analyserer sikkert, er modig og djærv, med vaagen Forstaaelse af det menneskelige og naturlige, og hun ejer et Følellesliv saa stærkt og varmt, at det ikke kan undgaa at paavirke Læserne stærkt. Ikke altid er Kompositionen saa naturlig og simpel som ønskelig; men der er overalt en saa ærlig Stræben mod virkelig Kunst, saa personlig en Stil og saa rig en Stemning, at man ganske sikkert tør spaa Forf. en Fremtid af Betydning. Ogsaa som Oversætter fra Russisk har hun indlagt sig Fortjeneste.

Under Pseudonymet »F. C. van der Burgh« vakte

Frøken Illa Christensen

fortjent Opmærksomhed, da hun 1884 debuterede med et Bind »Skitser«, der vidnede om stor Dannelse,

mange lagttagelser og en ikke alm. Fremstillingsevne. Hun var født i Kbhv. 1851 og eneste Datter af fhv. Direktør for det kgl. Teater, fhv. Byfoged, Etatsraad H. C. Christensen og Hustru W. C. F. Stæger, en Søster til Fru Gade. Fra 1859—86 boede hun i Hobro, hvor Faderen var bleven Byfoged; senere atter i Kbhv. Hendes Udvikling som Kunstnerinde har uden Tvivl faaet Næring dels fra den Kreds af Kunstnere, som stod hendes Fader nær, medens han var Teaterdirektør, dels ved Ophold i Prof. Gades Hus, der har været hende som et andet Hjem. Hun modtog i disse Kredse ikke blot kunstnerisk Paavirkning, men Respekt for den store Kunst, som hun siden paa Forfatterbanen ærlig har stræbt imod. Blandt hendes Arbejder nævner vi: »Et ubetydeligt Menneske« (1885), »De smaa Tings Magt« (1885), »Skiser«, 2den Saml. (1886), »Dagtyve og Arbejdsdage« (1889), »En Søn« (1890), samt Skuespillet: »I Foyeren« (1887). Hendes Skildringer gælder nærmest de finere Kredse; hun ser med skarpt Blik, kan foretage endog sjældent indgaaende psykologiske Analyser og giver særlig Kvindetyper og Kulturbilleder, som vil have blivende Værd. Hendes Stil er livlig, let og ren. Frøken Christensen har holdt sig uden for alt politisk-æstetisk Partivæsen; hun har levet et temmelig stille Liv, langt fra støjende Selskabelighed og den saa meget lovpriste »litterære Paavirkning«. Hun har rejst en Del baade i Udlandet og Hjemlandet og ført et fortroligt Samliv med Naturen, for hvilken hun har en fin og aaben Sans. Paavirkning af navnlig moderne Forf. lader sig paavise i hendes

Produktion, men lige saa let ses hendes tydelige Stræben efter Selvstændighed og efter at fæstne og uddybe en egen Livsanskuelse.

Stor Opmærksomhed og Sympati vakte ogsaa Pseudonymet »Aage Vang«, eller

Frøken Christine Mønster,

da hun i 1885 udsendte sin lovende Bog: »Agnete«, Interior fra et Pige Hjerte. Det var en nydelig Fortælling, skildrende et ungt Pige Hjerte med fin, poetisk og diskret Forstaaelse. Der var over denne Bog en egen betagende Ynde, en Varme, en Stemning, som maatte betage. Skildringen af den ganske unge Pige i den lille Provinsby er saa helt personlig, saa frisk og ægte, saa oprindelig, at den vil vedblive at staa som en af de ypperste af denne Art i vor Litteratur. Forfatterinden, hvis Liv ikke har været rigt paa Begivenheder, fødtes i Kbhv. 1855, blev forældreløs før sit 7de Aar og opdroges derefter af uformuende Slægtninge i Skanderborg. Tidlig maatte hun ernære sig selv som Lærerinde — et Liv med trættende Arbejde og trange Kaar — og er nu Bestyrerinde af en Pigeskole i Hovedstaden. Denne Stilling levner hende desværre kun ringe Tid til litterære Sysler. Havde Frk. Mønster levet under lysere og lettere Forhold, der begunstigede hendes litterære Talent, er der ingen Tvivl om, at hun havde naa't frem til en smuk Stilling. Nu har Livets triste Virkelighed og Kampen for Tilværelsen hindret hendes Vingeflugt. De senere Arbejder: »I Brændingen«

(1886) og »Tre Sind« (1888) indeholder vel meget smukt, men staar ikke paa Højde med Debuten. 1892 opførte Dagmar-teatret hendes lille Skuespil: »Paa Heden«, hvis kvindelige Hovedperson var dygtigt tegnet.

Pseudonymet »John Bentsen« benyttedes i flere Aar af den talentfulde Forfatterinde

Eru Jenny Blicher-Clausen.

Hun fødtes 1865 og er Datter af Pastor Blicher i Nørre Broby paa Fyn, var en Tid bosat i Kbhv. og ægtede 1892 Pastor H. N. Clausen i St. Hedinge. Hun har foretaget flere Rejser i Udlandet, saaledes i 1891 for det Raben-Levetzauske Fond til Italien. Hendes første Arb. var lyriske Digtsamlinger, saaledes: »Digte« (1885), »Ebba Brahe og andre Digte« (1888), »Fra Markvejen« (1890), i hvilke der findes mange ypperlige Poesier, som vi desværre af Pladshensyn maa undlade at citere. I de to sidst nævnte Samlinger maa de bedste søges: »O, sig mig med din bløde Stemme«, »Giv mig dine Tanker«, »Paa den lyttende Aa«, »Til Lærken«, »En Liniedanser«, »Sanglærken« o. fl. Endvidere har hun skrevet de dramatiske Digtninge: »Ola af Trygvason« (1887) og »En Bryllupsrejse« (1894), der dog begge har et stærkt lyrisk Præg. Den sidste debatterer paa en Maade Problemet om Tro og Viden, er ikke altid klar eller særlig dyb, men indeholder en stor Del smukke Partier, der giver Kærligheden til Hjem og Familie et sart og varmt følt Udtryk i lidt douce og bløde Farver. Ogsaa Skuespillet: »Kristian den

Anden« (1889), der opførtes i Kbhv., samt Sagnet »Excelsior« (1891), »Fugleviser og andre Vers« m. fl. er dygtige Arb., der viser, at Forf. er en ægte digterisk Natur, der stiler mod Kunstnermaalet. Hun ejer saa dyb og oprindelig en Følelse, saa ædelt og kønt et Livssyn og en saa behersket formgivende Evne, at hun afgjort tør spaas en betydningsfuld Fremtid.

Vi har ikke mange betydelige Dramatikere bl. de nyere Forfatterinder. Den betydeligste og mest produktive er

Fru Emma Gad,

hvis frodige Talent alt har skænket os en halv Snes kvikke Arbejder, der gennemgaaende har vundet et stort Publikums Bifald. Hun er født i Kbhv. 1852. Hendes Forældre var Grosserer P. A. Halkier og Hustru Sophie Munch, en Slægtning af den norske Digter A. Munch og Historikeren P. A. Munch. Fru Gad er opvokset i et velhavende og lykkeligt Hjem, hvor der intet blev sparet for at give hende en ypperlig Uddannelse. 1872 ægtede hun nuværende Kommandør i Marinen Urban Gad. Hendes første Arbejde var: »Et Aftenbesøg« (1886), opført s. A. af det kgl. Teater. Siden fulgte: »Et Stridspunkt« (1888), »Fælles Sag« (1889), »En Advarsel« (1890), »Et Sølvbryllup« (1890), »I veldædigt Øjemed« (1891), »Tro som Guld« (1893), »Et Forspil« (1894) og »Rørte Vand« (1895).

Fru Gad er altid underholdende; hun ser godt, ser selv og forstaar at forme en Replik mesterlig.

Dertil raader hun over et udmærket Humør, ægte dansk Lune, en let og fin Satire, et lyst, sympatetisk Blik. Hun tager særlig Sigte paa Hovedstadslivet, som hun snerter med godmodig Spot. Hun er ingen Ven af det københavnske Selskabsliv eller af den fine Portions Maade at gøre godt paa, hvad hun drager stærkt til Felts imod i »Tro som Guld« og »I veldædigt Øjemed«, hvilket sidste lidt for meget fører Tanken hen paa Fru Edgren. Som det mest populære af hendes Arb. tør vistnok nævnes »Et Sølvbryllup«, men som det modneste og mest harmoniske utvivlsomt »Et Forspil«. Fru Gad har vundet sig mange Venner, der værdsætter hendes smukke Begavelse, det sunde og milde Blik, hvormed hun ser paa sine Medmennesker og den Humor, der altid fremkalder en hjertelig Latter, naar vi ser hendes muntre og kvikke Stykker.

Mange andre har skrevet læseværdige Arbejder, om de end ikke er trængt saa langt ud i Folket, som de alt omtalte. Blandt de mere bekendte fortjener at nævnes Frk. Anna Erslev, hvis Drama: »Kong Valdemar« vidner om Talent, »Silvia Bennet« (se S. 181), der blev mest bekendt ved sin smukt skrevne Bog »Konsulinden«, M. Henckel, der med Forkærlighed og Dygtighed dyrker den historiske Roman, Hilda Aagaard, f. Tetens, der har udgivet 2 Saml. af religiøse Digte; i samme Retning skriver Frk. Alberta Eltzholtz, hvis smaa beskedne Digtsamlinger »Skovmærker«, indeholder flere varmt følte Poesier; Frk. Clara Bergsøe, der i Blade og Tidsskrifter ofte har givet meget dygtige Skitser i et fortrinligt Sprog, og hvis nylig udkomne

Bog om Fru Heiberg er ualm. vellykket; Fru Julie Sødning, hvis Memoirer, i 2 Bd., udgør et højst værdifuldt og interessant Supplement til Fru Heibergs Levnedsbog; Fru Signe Rink, der har givet karakteristiske Skildringer af Livet i Grønland, Fru Augusta Brosbøll *alias* August Lazogas og J. E. Cart, Frk. Christine Dalsgaard, Anna Baadsgaard, Fru Agnete Læssøe, Fru Sofie Horten, Frk. Massi Bruhn o. fl. Ogsaa paa Børnelitteraturens Omraade har flere med Held forsøgt sig.

